

บทที่ 2

ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

2.1 ชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

2.1.1 ชื่อ เชื้อสาย และวงศ์ตระกูล

ท่านอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน อิบน์ อบุลอาศ อิบน์ อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับดิซัมส อิบน์ อับดิมะนาฟ อิบน์ กุศ็อย อิบน์ กิลาบ (Ibn Sa'ad, 1996 : 4/377) วงศ์ตระกูลของท่านไปบรรจบกับเชื้อสายของท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ที่อับดิมะนาฟ มารดาของท่านชื่อฮัรวา บุตรี กุร็อยษ อิบน์ เราะฮ์บือฮ์ฮ์ อิบน์ หะบิบ อิบน์ อับดิซัมส อิบน์ อับดิมะนาฟ อิบน์ กุศ็อย อิบน์ กิลาบ (Muhammad Yahya al-Andalusiy, 1985 : 19) ท่านได้รับการขนานนามในยุคอนารยชน (ญาฮิลียะฮ์) ว่า “อูบัยรฺ” ในเวลาต่อมาเมื่อรุก็อยยะฮ์ บุตรี เราะฮ์ลุลลอฮ์ رضي الله عنه ได้คลอดบุตรชื่ออับดุลลอฮ์ ท่านได้รับการขนานนามด้วยชื่อดังกล่าว ดังนั้นท่านเป็นที่รู้จักในกลุ่มของบรรดามุสลิมว่า “อูบัยรฺ” (Yahya al-Yahya, 1996 : 388) เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ถูกกำเนิดในปี ค.ศ.573 ในตระกูลกัร็อยษแห่งเผ่าอุมัยยะฮ์ ซึ่งเป็นอดีตชนชั้นผู้ปกครองในนครมักกะฮ์ ตามทัศนะที่ถูกต้องหลังจากเกิดเหตุการณ์ปีข้างผ่านไป 6 ปี (Ibn Hajar, 1995 : 4/377) มีบางทัศนะมีความเห็นว่า ท่านกำเนิดที่เมืองฏออิฟ โดยที่ท่านมีอายุน้อยกว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ประมาณ 5 ปี (Sadiq 'Urjun, 1990 : 45)

ท่านได้เข้ารับอิสลามโดยการเชิญชวนของอูบัยรฺเมื่ออายุ 34 ปี และท่านได้แต่งงานกับบุตรสาวของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ رضي الله عنه 2 คน ตอนแรกท่านแต่งงานกับรุก็อยยะฮ์ และหลังจากรุก็อยยะฮ์ถึงแก่อนิจกรรมได้แต่งงานกับอุมมุคัลซุม ซึ่งเป็นบุตรอีกคนหนึ่งของท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ด้วยเหตุนี้จึงได้รับสมญานามว่า “ซุลนุร็อยน” หมายถึง เจ้าของรัศมีสองดวง ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับแจ้งข่าวดีว่าจะเป็นหนึ่งจากบรรดาผู้ได้เข้าสวนสวรรค์

2.1.2 ครอบครัว

ท่านอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้แต่งงานหลังจากเข้ารับอิสลามแล้วกับบรรดาผู้หญิงจำนวน 8 คน มีบุตรทั้งหมดรวม 15 คน เป็นบุตรชาย 10 คน และเป็นบุตรหญิง 5 คน อันประกอบด้วย

1. รุก็อยยะฮ์ บุตรี เราะฮ์ลุลลอฮ์ رضي الله عنه มีบุตรด้วยกัน 1 คน คืออับดุลลอฮ์ ซึ่งเขาได้เสียชีวิตขณะอายุได้ 6 ปี
2. อุมมุคัลซุม บุตรี เราะฮ์ลุลลอฮ์ رضي الله عنه หลังจากรุก็อยยะฮ์ถึงแก่อนิจกรรม แต่ท่านไม่ได้มีบุตร

3. ฟากิตะฮฺ บุตรี มื่อชวาน ซึ่งเป็นน้องสาวของอะมีร์อุตบะฮฺ อิบน์ มื่อชวาน มีบุตร 1 คน คืออับดุลลอฮฺ อัล-อัศซีฮฺ
4. อุมมุอัมร์ บุตรี ณฺนุบ อัล-อัชดียะฮฺ แล้วมีบุตรด้วยกัน 5 คน ดังนี้ อัมร์ , คอลิด , อะบาน , อุมร์ และมัยยิม
5. ฟาติมะฮฺ บุตรี อัล-วะลีด อัล-มักซุมียะฮฺ มีบุตรด้วยกัน 3 คน ได้แก่ อัล-วะลีด , สะอีด และอุมมุสะอีด
6. อุมมุละบะนีน บุตรี อุยัยนะฮฺ อิบน์ หิศนฺ อัล-ฟิซารียะฮฺ ได้คลอดบุตร 1 คน ได้แก่ อับดุลมาลิก ซึ่งเขาได้เสียชีวิตตั้งแต่อายุยังน้อย
7. ร็อมละฮฺ บุตรี ซัยบะฮฺ อิบน์ เราะอะบียะฮฺ อัล-อะมะเวียะฮฺ มีบุตรด้วยกัน 4 คน ประกอบด้วย อุษมาน , อาอิชะฮฺ , อุมมุอะบาน และอุมมุอัมร์ โดยที่ร็อมละฮฺได้เข้ารับอิสลามในเวลาต่อมาและได้ทำสัตยาบันต่อท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ
8. นาอิละฮฺ บุตรี อัล-ฟะรอฟิเศาะฮฺ อัล-กัลบียะฮฺ ซึ่งเป็นคริสเตียน และได้เข้ารับอิสลามก่อนที่ท่านจะร่วมหลับนอน ในเวลาต่อมานางได้ดำเนินชีวิตตามครรลองอิสลามอย่างเคร่งครัด (al-Tabariy, 1987 : 5/441)

2.1.3 บทบาทในยุคอนารยชน (ญาฮิลียะฮฺ)

บทบาทของท่านอุษมาน رضي الله عنه ในยุคญาฮิลียะฮฺ นับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความประเสริฐเป็นที่ยอมรับของผู้คนในสังคม ท่านมีเกียรติอย่างมาก มีความละเอียดอย่างยิ่ง พุดจาสุภาพอ่อนโยน ผู้คนรอบข้างจะรักใคร่ท่านเป็นอย่างมาก การใช้ชีวิตในยุคญาฮิลียะฮฺท่านไม่เคยกราบไหว้รูปปั้นเลยสักครั้ง ไม่เคยปฏิบัติไปในทางที่เสื่อมเสีย ไม่เคยดื่มสุราแม้กระทั่งในยุคก่อนที่จะเข้ารับอิสลาม เพราะท่านได้พูดไว้ว่า “สุราเป็นสิ่งที่มาทำลายสติปัญญา ในขณะที่สติปัญญานั้นว่าเป็นสิ่งสูงส่งยิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานให้แก่มนุษย์ ดังนั้นจำเป็นแก่มนุษย์จะต้องทำให้สติปัญญาสูงส่ง ไม่ทะเลาะวิวาทเช่นเดียวกันในยุคสมัยญาฮิลียะฮฺท่านไม่เคยร่วมร้องรำทำเพลงและไม่ละเล่นเรื่องไร้สาระเหมือนวัยรุ่นทั่วไป ท่านเป็นคนที่มีความละเอียดอย่างมากโดยเฉพาะในเรื่องการปกปิดอวัยวะพึงสงวน (เอาเราะฮฺ) (Ahmad Shalabi, 1996 : 1/618) พระองค์อัลลอฮฺทรงเมตตาต่อท่านอุษมาน رضي الله عنه โดยที่ตัวท่านเองได้อธิบายแนวทางในการดำเนินชีวิตให้พวกเราได้รับรู้จักท่านมากยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งท่านกล่าวว่า “ฉันไม่เคยร้องรำทำเพลง และฉันไม่เคยโกหก ฉันไม่เคยจับอวัยวะเพศของฉันด้วยกับมือข้างขวานับตั้งแต่ฉันได้ทำสัตยาบันต่อท่านเราะสูล ﷺ ฉันไม่เคยดื่มสุราไม่ว่าในยุคญาฮิลียะฮฺหรือหลังจากรับอิสลาม และฉันไม่เคยผิดประเวณีไม่ว่าในยุคญาฮิลียะฮฺหรือหลังจากเข้ารับอิสลาม” (al-Asfihani, n.d. : 1/60-61)

2.1.4 การเข้ารับอิสลาม

เมื่ออายุของท่านอุษมาน رضي الله عنه ได้ 34 ปี ในขณะนั้นท่านออบูบักร์ อัศ-ศิดดีก رضي الله عنه ได้เชิญชวนเขาสู่การน้อมรับอิสลาม เขาได้ตอบรับการเชิญชวนอย่างไม่ลังเลใจจากท่านออบูบักร์โดยทันทีอย่างรีบด่วน ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นบุคคลกลุ่มแรกๆ ที่เข้ารับอิสลาม ออบูอิสฮาก กล่าวว่า ท่านอุษมานเป็นบุคคลแรกที่เข้ารับอิสลามหลังจากออบูบักร์ อะลีย และซัยด อิบน์ ฮาริษะฮฺ (Ibn Hisham, 1997 : 1/287) ดังนั้นนับได้ว่าท่านเป็นคนที่ 4 จากบรรดาผู้ชายที่เข้ารับนบอิฮิสลาม ก่อนหน้าวงศ์ตระกูลของท่านอุษมานเป็นปฏิปักษ์กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่เรื่องนี้มีโอกาสเกิดขึ้นอุษมานไว้จากสัจธรรมแห่งอิสลามได้ เมื่อท่านได้รับทราบถึงหลักธรรมคำสอนอิสลามท่านจึงได้น้อมรับโดยทันที

ท่านได้พิจารณาถึงการเรียกร้องเชิญชวนศาสนาใหม่นี้ไม่มีใครควรสงสัยบึงเหมือนเช่นปกติในการแก้ปัญหาคำพิพากษาของท่าน ดังนั้นท่านพบว่าเป็นการเชิญชวนไปสู่สิ่งที่มีคุณค่าสูงส่งละทิ้งสิ่งที่ตกต่ำไร้เกียรติ เรียกร้องไปสู่การให้เอกภาพต่ออัลลอฮ์เตีอนให้ระวังต่อการตั้งภาคีหุ้นส่วนต่อพระองค์ เรียกร้องไปสู่การเคารพภักดีและยำเเตอนมิให้หลงลืม เรียกร้องไปสู่จรรยา มารยาทอันสูงส่งและเตีอนให้ระวังมารยาทอันตกต่ำ และเมื่อท่านได้พิจารณาไปยังกลุ่มชนพบว่าพวกเขา กำลังเคารพภักดีรูปปั้น รับประทานซากสัตว์ ทำร้ายต่อบรรดาเพื่อนบ้าน ทำสิ่งต้องห้ามให้เป็นสิ่งที่อนุมัติ อาทิจการหลังเลืดทำร้ายกัน และเรื่องอื่นๆ (Adil Abdulghafur อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 19-20) และในตัวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พบได้ว่าเป็นคนซื่อสัตย์มีแต่ความดีงามเลอเลิศไม่พบสิ่งไม่ดีอันใดเลย ในชีวิตของท่านไม่เคยโกหกและไม่เคยบิดพลิ้ว ด้วยเหตุนี้ท่านนบิจึงเรียกร้องผู้คนไปสู่การเคารพภักดีอัลลอฮ์แต่เพียงองค์เดียวโดยไม่มีภาคีใดๆ เรียกร้องสู่การติดต่อสัมพันธ์เครือญาติ ทำดีต่อเพื่อนบ้าน ดำรงการละหมาด ถือศีลอด และไม่เคารพภักดีต่อสิ่งใดอื่นจากพระองค์ (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/37) ท่านเข้ารับอิสลามโดยการเชิญชวนของท่านออบูบักร์ อัศ-ศิดดีก อยู่ในแนวทางแห่งศรัทธายุคต้นของอิสลาม ยืนหยัดอยู่บนทางนำ อดทนอดกลั้น อย่างยิ่งใหญ่อย่างน่าภาคภูมิใจ จิตใจดีงามช่วยเหลือแบ่งปัน สุขุมเยือกเย็น ทุ่มเทเสียสละ สร้างคุณูปการให้แก่บรรดาผู้ศรัทธา ช่วยเหลือบรรดาผู้อ่อนแอ จนกระทั่งอิสลามเป็นที่ประจักษ์ชัด (Sadiq 'Urjun, 1990 : 53)

เดิมทีท่านอุษมาน رضي الله عنه เป็นที่รักใคร่ของชาวกุรัยชเป็นอย่างมาก แต่หลังจากเข้ารับอิสลามท่านได้กลายเป็นศัตรูและเป็นทีเกลียดชัง บรรดาเครือญาติก็ไม่สนใจอีกต่อไป เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ท่านเกิดความทุกข์ยากเป็นอย่างมาก ท่านจึงได้ขออนุญาตท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เดินทางไปยังอบิสสิเนียเพื่อต้องการหลีกห่างจากบรรยากาศตึงเครียดนี้ ท่านนบิ ﷺ ก็ได้ยินยอมตามคำร้องขอซึ่งนับว่าท่านเป็นมุสลิมคนแรกที่เดินทางลี้ภัยไปยังอบิสสิเนีย และเป็นคนแรกที่ยอมเสียสละถิ่นกำเนิดอันสุขสบายเพียงประสงค์จะได้มีโอกาสในการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์โดยปราศจากการเสียทานและแรงกดดันจากชาวกุรัยช

2.1.5 การสมรสกับรูกอยยะฮฺ บุตรี เราะสะลูลุลลอฮฺ ﷺ

การเข้ารับอิสลามของท่านอุษมาน ﷺ ได้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจของบรรดามุสลิมเป็นอย่างมาก และเป็นที่ไว้วางใจของพวกเขา มอบความรักใคร่ผูกพัน เชื่อมโยงสายสัมพันธ์แห่งศรัทธาอย่างกลมเกลียว ต่อมาพระองค์อัลลอฮฺทรงเทิดทูนเกียรติให้ได้แต่งงานกับท่านหญิงรูกอยยะฮฺ บุตรี เราะสะลูลุลลอฮฺ ﷺ ดังที่มีหลักฐานว่าท่านเราะสะลูลุลลอฮฺ ﷺ ได้แต่งงานรูกอยยะฮฺให้แก่บุตรชายอิบนุ อบุละฮับ และแต่งงานสาวอุมมุกัลซุมให้แก่บุตรชาย อิบนุ อบุละฮับ หลังจากที่อัลลอฮฺทรงประทานคำดำรัสลงมาว่า

﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ

لَهَبٍ وَأُمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ﴾

(المسد: 1-5)

ความหมาย “มือทั้งสองของอับดุลฮับจงพินาศ และเขาก็พินาศแล้ว ทรัพย์สินสมบัติของเขา และสิ่งที่เขาได้ชวนขวายเป็นอันมีได้อำนวยประโยชน์แก่เขาเลย เขาจะไปเผาไหม้ในนรกที่มีไฟลุกโชน ทั้งภรรยาของเขาด้วย นางเป็นผู้แบกฟืนที่คอของนางมีเชือกถักด้วยใยอินทผลัม”

(อัล-มะสัด : 1-5)

อบุละฮับและอุมมุกัลซุม บุตรี หัรบ อิบนุ อุมัยยะฮฺ (นางผู้แบกฟืน) ได้กล่าวแก่บุตรชายทั้งสองคนว่า “เจ้าทั้งสองจงแยกทางกับลูกสาวทั้งสองคนของมุหัมมัด” ดังนั้นบุตรชายทั้งสองคนของอบุละฮับได้แยกทางก่อนที่จะได้ร่วมหลับนอนกับบุตรีของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นการปกป้องช่วยเหลือจากอัลลอฮฺแก่บุตรีทั้งสองของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และให้ความตกต่ำแก่บุตรชายทั้งสองของอบุละฮับ (Muhammad Rashid Rida, 1982 : 12) เมื่อท่านอุษมาน ﷺ ได้ทราบข่าวการหย่าของรูกอยยะฮฺท่านดีใจอย่างมาก และรีบไปสู่ขอต่อท่านเราะสะลูล ﷺ ในเวลาต่อมาท่านเราะสะลูล ﷺ ได้จัดการแต่งงานให้กับทั้งคู่ โดยที่ท่านหญิงเคาะดีญะฮฺ บุตรี คุวัยลิดได้นำเธอเข้าสู่เรือนหอเพื่อมอบให้แก่ท่านอุษมาน ﷺ (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 20-21)

2.1.6 การสมรสกับอุมมุกัลซุม บุตรี เราะสะลูลุลลอฮฺ ﷺ

อุมมุกัลซุม ﷺ เป็นที่รู้จักกันด้วยกับชื่อนี้เพียงชื่อเดียว ส่วนชื่ออื่นจากนี้ไม่เป็นที่ปรากฏ นอกจากมีสายรายงานจากอัลฮากิม จากมุฮอับ อัซ-ซุบัยรีย บอกว่าชื่อของเธอคือ อุมัยยะฮฺ ซึ่งเธอเป็นพี่สาวของฟาฏิมะฮฺ ﷺ (Faruq Hamadah, 2000 : 45-46) สะอีด อิบนุ อัล-มุสัฮิบ กล่าวว่า ท่านอุษมาน ﷺ ได้เป็นหม้ายหลังจากรูกอยยะฮฺ บุตรี เราะสะลูลุลลอฮฺ เสียชีวิต และ

เช่นเดียวกันหุฟเศาะฮฺ บุตรี อุมร์ ก็ได้เป็นหม้ายจากสามี จากนั้นท่านอุมร์ได้ไปหาท่านอูษมาน رضي الله عنه แล้วกล่าวว่า ท่านต้องการแต่งงานกับหุฟเศาะฮฺหรือไม่? ท่านอูษมานเองเคยได้ยินเรื่องราวของนางจากท่านเราะสูล صلی الله علیه و آله มาก่อนแล้ว ท่านจึงไม่ตอบรับข้อเสนอ จากเหตุการณ์นี้ท่านอุมร์ได้ไปเล่าให้แก่ท่านเราะสูลตลอด رضي الله عنه ฟัง ท่านจึงพูดว่า “ท่านจะเอาไหมมีคนที่ดีกว่านั้น? ฉันจะแต่งงานกับหุฟเศาะฮฺเอง และฉันจะแต่งงานให้กับอูษมานกับสตรีที่ดีกว่านั้นคืออุมมุกัลซุม” (al-Hakim, 1990 : 4/49)

มีรายงานจากอาอิชะฮฺ رضي الله عنها ถึงเรื่องราวการแต่งงานของอุมมุกัลซุมกับท่านอูษมาน رضي الله عنه ว่า เมื่อท่านนบีได้แต่งงานให้แก่อุมมุกัลซุม ท่านได้พูดกับอุมมูอัยมันว่า จงจัดเตรียมและแต่งงานอุมมุกัลซุมให้แก่อูษมานและให้ตีกลองแก่เธอ นางได้ปฏิบัติตามคำแนะนำดังกล่าว หลังจากผ่านไปสามวันท่านนบี صلی الله علیه و آله ได้มาหาเธอ ท่านถามว่าไอ้ลูกสาวของฉัน สามีของเธอเป็นอย่างไรบ้าง? เธอตอบว่า เป็นสามีที่ดีมาก (Abu Shu'bah, 1996 : 2/231) มีรายงานจากอบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه แท้จริงท่านนบี صلی الله علیه و آله ขณะยืนอยู่ที่ประต้อมัสญิดได้กล่าวว่า ไอ้อูษมาน ญิบรีลได้บอกแก่ฉันว่าแท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงแต่งงานท่านกับอุมมุกัลซุมด้วยกับสินสอดเท่ากับของรูกัยยะฮฺ และเป็นคนคอยดูแลเหมือนกับที่เธอเคยปฏิบัติ เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในปีที่ 3 แห่งฮิจเราะฮ์ศักราช เดือนเราะบิอูลเอาวัล และได้ร่วมหลับนอนกับเธอในเดือนญะมาดีลอาคิร (Ibn Majah, n.d. : 110) เมื่อเสร็จสงครามท่านนบีมุหัมมัด صلی الله علیه و آله ได้กลับไปถึงมะดีนะฮ์ในวันที่ 22 ของเดือนเราะมะฎอนและในช่วงท้ายเดือนเราะมะฎอนของปีนั้นเอง ได้มีบทบัญญัติกำหนดให้มุสลิมจ่ายชะกาตฟิฏรและละหมาดอีด นอกจากนี้แล้วการเชือดสัตว์พลียังได้ถูกกำหนดแก่บรรดาผู้ศรัทธาด้วยในปีเดียวกันนี้อีกเช่นกันที่ท่านนบีมุหัมมัด صلی الله علیه و آله ได้ทำพิธีแต่งงานอุมมุกัลซุมบุตรีของท่านให้แก่อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ซึ่งเวลาต่อมาได้ถูกขนานนามว่า “ซุลนุรียัน” และได้จัดแต่งงานฟาฏิมะฮฺบุตรีอีกคนหนึ่งของท่านให้แก่อะลี อิบน์ อับฏอลิบ رضي الله عنه อีกด้วย (บรรจง ปินกาชัน, 2552 : 177)

2.2 หะดีษที่เกี่ยวข้องกับเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

2.2.1 หะดีษที่บ่งบอกถึงความประเสริฐ

มีหลักฐานจากท่านเราะสูลตลอด رضي الله عنه หลายหะดีษด้วยกันที่กล่าวถึงท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ไม่ว่าในมิติที่พูดถึงความประเสริฐของท่านหรือในมิติที่บอกว่าจะเกิดความวุ่นวายขึ้นในอนาคต ส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาเสนอมีดังต่อไปนี้

((عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَائِطٍ مِنْ حَيْطَانِ الْمَدِينَةِ ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَاسْتَفْتَحَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْحَنَّةِ » فَفَتَحَتْ لَهُ ، فَإِذَا هُوَ أَبُو بَكْرٍ ، فَبَشَّرْتُهُ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهُ ، ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ فَاسْتَفْتَحَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ

بِالْحَنَّةِ « فَفَتَحَتْ لَهُ ، فَإِذَا هُوَ عُمَرُ ، فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ
اللَّهُ ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ ، فَقَالَ لِي « افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْحَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُهُ » فَإِذَا عُثْمَانُ ،
فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ))

(رواه البخاري : 3695)

ความว่า จากอุมัยยะฮ์เล่าว่า ฉันเคยอยู่ร่วมกับท่านนบีﷺในสวนแห่งหนึ่งที
นครมะดีนะฮ์ วันใดวันนั้นมีชายคนหนึ่งได้ขอให้เปิดประตู ท่านนบีﷺกล่าวว่า
“จงเปิดประตูให้กับเขาและจงแจ้งข่าวดีแก่เขาว่าจะได้รับสวนสวรรค์” ฉันได้
เปิดประตูให้แก่เขา ปรากฏว่าเป็นท่านอุมัยยะฮ์แล้วฉันก็ได้แจ้งข่าวดีแก่เขา
ตามที่ท่านเราะสูลﷺบอก ดังนั้นเขาได้กล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์
ต่อจากนั้นมีชายอีกคนหนึ่งได้ขอให้เปิดประตู ท่านนบีﷺกล่าวว่า “จงเปิด
ประตูให้กับเขาและจงแจ้งข่าวดีแก่เขาว่าจะได้รับสวนสวรรค์” ฉันได้เปิดประตู
ให้แก่เขา ปรากฏว่าเป็นท่านอุมัรแล้วฉันก็ได้แจ้งแก่เขาตามที่ท่านนบี
ﷺบอกดังนั้นเขาได้กล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์ ต่อจากนั้นมีชายอีกคน
หนึ่งได้ขอให้เปิดประตู ท่านนบีﷺกล่าวว่า “จงเปิดประตูให้กับเขาและจงแจ้ง
ข่าวดีแก่เขาว่าจะได้รับสวนสวรรค์อันเนื่องจากการทดสอบซึ่งจะประสบกับ
เขา” ฉันได้เปิดประตูให้แก่เขา ปรากฏว่าเป็นท่านอูษมานแล้วฉันก็ได้แจ้ง
แก่เขาตามที่ท่านนบีﷺบอก ดังนั้นเขาได้กล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์
แล้วเขาก็กล่าวว่า “อัลลอฮุลมุสตะฮาน”

(al-Bukhari : 3695)

หะดีษนี้ชี้ให้เห็นถึงความประเสริฐของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะ
จะเป็นอุมัยยะฮ์ อุมัร หรืออูษมานโดยที่ท่านนบีﷺได้รับประกันว่าพวกเขาทั้งหมดจะได้รับ
สวนสวรรค์เป็นการตอบแทน รวมถึงบอกเกี่ยวกับความประเสริฐของอุมัยยะฮ์ไว้ด้วยเช่นกัน และในหะ
ดีษนี้เป็นหลักฐานที่ชี้ว่าอนุญาตให้กล่าวสรรเสริญยกย่องต่อมนุษย์ด้วยกันได้เพื่อเป็นการสนับสนุนถึง
ความพอใจที่มีต่อเขา และยังเป็นหลักฐานที่ชี้ถึงการมีปาฏิหาริย์ (มุอญิซะฮ์) ของท่านนบีﷺที่สามารถ
บอกถึงเรื่องราวของเคาะลีฟะฮ์อูษมานว่าจะถูกทดสอบ โดยที่บุคคลทั้งสามท่านจะยังคงดำเนิน
ชีวิตอยู่บนครรลองแห่งการศรัทธาและทางนำแห่งอิสลาม ดังมีหะดีษจากท่านนบีﷺ

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى
أَحَدٍ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ ، وَعُمَرُ ، وَعُثْمَانُ فَرَجَفَ بِهِمْ ، فَضْرَبَهُ بِرِجْلِهِ ، قَالَ : أَتَيْتُ أَحَدًا
فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدَانُ))

(رواه البخاري : 3697)

ความหมาย จากอนัส อิบน์ มาลิก رضي الله عنه เล่าว่า ท่านนบี ﷺ ได้ขึ้นไปยังภูเขา อุหุด¹⁰ พร้อมกับอบูบักร์ อุมร์ และอุษมาน ดังนั้นมันได้สั่งต่อพวกเขา แล้ว ท่านนบีได้กระเทียบด้วยเท้า แล้วกล่าวว่า “จงสงบนิ่งอุหุด ไม่มีใครอยู่บน เจ้านอกจากผู้เป็นนบี คิตติก และชะฮีดทั้งสอง”

(al-Bukhari, 1991 : 3697)

หะดีษนี้ได้บอกถึงปาฏิหาริย์ (มูอญูชาต) ของท่านนบี ﷺ โดยที่ท่านสั่งให้ภูเขาหยุด การสั่นสะเทือน และเป็นการบอกถึงความประเสริฐของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสามท่าน ไม่ว่าจะ เป็นอบูบักร์ อุมร์ หรืออุษมาน رضي الله عنهم ท่านนบี ﷺ ได้สั่งให้ภูเขาหยุดหยุดจากการสั่นสะเทือน อันเนื่องมาจากบนภูเขาแล้วแล้วเป็นบรรดาบุคคลผู้ทรงเกียรติทั้งสิ้น

((عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عَلَى جِرَاءٍ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ فَتَحَرَّكَتِ الصَّخْرَةُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اهْدَأْ فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدٌ))

(رواه مسلم : 2417)

ความหมาย มีอยู่ครั้งหนึ่งปรากฏว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อยู่บนภูเขาหิ รรอฟพร้อมกับอบูบักร์ อุมร์ อุษมาน ฎ็อลหะฮ์ และอัซ-ซุบัยร رضي الله عنهم จากนั้น ก้อนหินได้สั่นไหว ท่านเราะสูล ﷺ จึงกล่าวว่า “โอ้หิรรอฟ เจ้าจงสงบนิ่งไม่ มีใครอยู่บนเจ้านอกจากผู้ที่เป็นนบี คิตติก และชะฮีด”

(Muslim, 1972 : 2417)

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " أَرْحَمُ أُمَّتِي أَبُو بَكْرٍ ، وَأَشَدُّهَا فِي دِينِ اللَّهِ عُمَرُ ، وَأَصْدُقُهَا حَيَاءً عُثْمَانُ ، وَأَعْلَمُهَا بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مَعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، وَأَقْرَبُهَا لِكِتَابِ اللَّهِ أَبِي ، وَأَعْلَمُهَا بِالْفَرَائِضِ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ ، وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ))

(رواه أحمد : 604)

ความหมาย จากอิบน์อุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “ผู้ที่มีความเมตตามากที่สุดจากประชาชาติของฉันคืออบูบักร์ ผู้ที่มีความ

¹⁰ เป็นชื่อภูเขาซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองมะดีนะฮ์ประมาณ 7 กิโลเมตร และเคยเป็นที่เกิดสมรภูมิระหว่างมุสลิมกับผู้ปฏิเสธมาก่อน

เด็ดขาดในเรื่องศาสนาของอัลลอฮ์มากที่สุดคืออุมัร ผู้ที่มีความจริงจังและ
 ละอายที่สุดคืออุษมาน ผู้ที่รู้ในเรื่องสิ่งที่อนุมัต (ทะเลาล) หรือสิ่งต้องห้าม
 (หะรอม) มากที่สุด คือมูอาซ ผู้ที่เชี่ยวชาญในด้านการอ่านคัมภีร์
 ของอัลลอฮ์มากที่สุดคืออูบัยย ผู้ที่รู้เรื่องการจัดแบ่งมรดกได้ดีที่สุดคือซัยด
 อิบน์ ซาบิต ในทุกประชาชาติจะมีผู้ซื่อสัตย์ และผู้ซื่อสัตย์ของประชาชาติ
 นี้คืออูบัยยดะฮฺ อิบน์ อัล-ญุรรอหฺ”

(Ahmad, 1995 : 1/604)

2.2.2 หะดีษบ่งบอกถึงความวุ่นวายที่จะเกิดขึ้น

จากอับดุลลอฮฺ อิบน์ หะวาละฮฺ رضي الله عنه ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ نَجَا مِنْ ثَلَاثٍ فَقَدْ نَجَا مَوْتِي — ثَلَاثَ مَرَاتٍ — وَالذَّجَالُ وَقَتْلُ خَلِيفَةِ
 مُصْطَبِرٍ بِالْحَقِّ يُعْطِيهِ))

(رواه أحمد: 419/4 , 349/5)

ความว่า “ผู้ใดที่ได้ก้าวผ่านสามเรื่อง แน่แท้เขาได้รับความสำเร็จ -ท่านได้
 กล่าวซ้ำ 3 ครั้ง- กล่าวคือ การเสียชีวิตของฉัน การสร้างความวุ่นวาย
 ของดัจญาล และการสังหารเคาะลีฟะฮ์ผู้ยืนหยัดอยู่บนสัจธรรม...”

(Ahmad, 1995 : 4/419, 5/349)

เมื่อพิจารณาจากความหมายในหะดีษนี้จะพบว่าเคาะลีฟะฮ์ผู้ยืนหยัดบนสัจธรรมที่
 ถูกสังหารก็คือเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ดังที่ประจักษ์จากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ จากหลักฐานในหะดีษนี้
 ที่ชี้ว่าเป็นอุษมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه และในหะดีษนี้เช่นกัน -วัลลอฮุอะลัม- เมื่อพิจารณาถึง
 ความสำคัญในเรื่องความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จำเป็นจะต้องปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์ใน
 เรื่องการก่อความปั่นป่วนวุ่นวายทั้งรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรมห้ามการวิจารณ์ในช่วงเวลาที่
 เกิดความปั่นป่วนจลาจลอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการก่อกบฏหรือทำร้ายชีวิตผู้อื่นเป็นต้น ส่วนด้านนามธรรม
 ห้ามวิจารณ์ในเรื่องที่เป็นความเท็จ ไม่ตรงกับความเป็นจริงหลังจากเหตุการณ์ได้ผ่านเลยไป หะดีษ
 ดังกล่าวเป็นการบอกโดยภาพรวมแก่ประชาชาติทั้งหลายไม่ใช่เป็นการเจาะจงเฉพาะผู้ที่อยู่ใน
 เหตุการณ์ความปั่นป่วนวุ่นวายเท่านั้น

((عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِتْنَةَ فَمَرَّ رَجُلٌ فَقَالَ يُقْتَلُ
 فِيهَا هَذَا الْمُتَمَعُّ يَوْمَئِذٍ مَظْلُومًا قَالَ فَتَظَرْتُ فَإِذَا هُوَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ))

(رواه أحمد: 1/551)

ความว่า จากอิบนุอุมร์ رضي الله عنه เล่าว่า ขณะที่ท่านเราะฮ์สูล صلى الله عليه وسلم กำลังกล่าวถึงเรื่องความปั่นป่วนวุ่นวายที่จะเกิดขึ้น ทันใดนั้นมีชายคนหนึ่งได้เดินผ่านท่านพูดว่า “ในวันนั้นผู้ที่ยอมจำนนอย่างถูกต้องจะถูกลูกศร” อิบนุอุมร์ رضي الله عنه กล่าวว่า เมื่อฉันได้มองไปปรากฏว่าเป็นอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه

(Ahmad, 1995 : 1/551)

2.3 เคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه ในสมรภูมิต่างๆ

หลังจากที่การสถาปนารัฐอิสลามได้เกิดขึ้นที่นครมะดีนะฮ์ ท่านเราะฮ์สูล صلى الله عليه وسلم ได้วางโครงสร้างทางสังคมโดยการสร้างความเป็นพี่น้องระหว่างชาวมุฮายาญีรีนกับชาวอันศอร ชาวมุฮายาญีรีนแต่ละคนจะต้องมีพี่น้องจากชาวอันศอรหนึ่งคน ปรากฏว่าท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นพี่น้องกับเอาส อิบนุ ซาบิต (Muhammad Qutb, 1983 : 34-35) ต่อมาท่านเราะฮ์สูล صلى الله عليه وسلم ได้สร้างมัสญิดทำสนธิสัญญาในการอยู่รวมกันกับชาวยิว ส่งกองคาราวานไปตามชนเผ่าต่างๆ ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการวางโครงสร้างทางสังคมแห่งใหม่โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการอบรมขัดเกลา ท่านอุษมาน رضي الله عنه เป็นกองกำลังสำคัญในการวางรากฐานของรัฐอิสลาม ท่านไม่เคยตระหนี่ในเรื่องบริจาคทรัพย์สิน ไม่มีเฉยในการให้คำปรึกษาแนะนำ และท่านได้เข้าร่วมในทุกสมรภูมิต่างๆ ในสมรภูมิบะดร์

2.3.1 เคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه กับสมรภูมิบะดร์

เมื่อบรรดามุสลิมได้ออกไปในสมรภูมิบะดร์ปรากฏว่าในเวลาอันรู่ก้อยยะฮ์รรรยาของท่านอุษมานป่วยหนักต้องนอนรักษาตัว ขณะที่ท่านเราะฮ์สูล صلى الله عليه وسلم ได้ประกาศให้ออกร่วมกับกองทัพ ปรากฏว่าอุษมาน رضي الله عنه ก็รีบเร่งออกไปพร้อมกับท่านเราะฮ์สูลลอลอย แต่ทว่าอุษมานถูกสั่งห้ามให้อยู่เพื่อได้ดูแลอาการป่วยของรู่ก้อยยะฮ์ ท่านน้อมรับคำสั่งใช้นี้เพราะจะได้ช่วยดูแลภรรยาที่กำลังป่วยหนักใกล้กับเสียชีวิต ในขณะที่รู่ก้อยยะฮ์ก็มีความโศกเศร้าอย่างมากอันเนื่องจากอยากเห็นหน้าผู้เป็นบิดาซึ่งกำลังอยู่ระหว่างสงครามบะดร์ และอยากพบหน้าซัยหนับฟีสาวซึ่งอยู่ที่มักกะฮ์ และอุษมาน رضي الله عنه จ้องมองเธอด้วยน้ำตาไหลพรากและหัวใจที่แสนรันทด (Ahmad Khalil Jumah, n.d. : 491) ในที่สุดเธอได้อำลาชีวิตโลกนี้ด้วยการกล่าวคำปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอลอยและมุฮัมมัด เป็นศาสนทูตแห่งอัลลอลอย เธอได้อำลาโลกนี้กลับสู่ความเมตตาของอัลลอลอยในสภาพที่ไม่ได้เห็นหน้าท่านเราะฮ์สูล صلى الله عليه وسلم ผู้เป็นบิดาเพราะท่านอยู่ระหว่างสงครามบะดร์พร้อมกับบรรดาอัครสาวกเพื่อที่จะเชิดชูคำดำรัสแห่งพระองค์อัลลอลอยให้สูงส่ง โดยที่ท่านเราะฮ์สูลไม่ได้เข้าร่วมพิธีฝังศพรู่ก้อยยะฮ์ رضي الله عنها เมื่อร่างอันบริสุทธิ์ของเธอถูกหาม ท่านอุษมานผู้เป็นสามีเดินตามหลังในสภาพที่โศกเศร้าจนกระทั่งถึงกุโบร์

บะเกียะและถูกฝังที่นั่น บรรดาผู้ร่วมไปส่งต่างโคกเศร่าร้องไห้กับการจากไปของบุตรของท่านเราะสุล ﷺ (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 33)

สงครามครั้งนี้ทำให้มุสลิมต้องเสียชีวิตถึง 14 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นชาวมาฮฺญะรีน 6 คน และชาวอันศอร 8 คน หลังจากเสร็จสงครามท่านเราะสุลลุลลอฮ์ ﷺ ได้ฝังศพของมุสลิมส่วนศพของฝ่ายศัตรูนั้นท่านได้สั่งให้โยนลงไปหลุมและกลบด้วยทราย จากความพ่ายแพ้สงครามที่บะดร์และการสูญเสียบุคคลสำคัญๆ ไปหลายคนในครั้งนั้นทำให้ชาวมักกะฮ์ต้องตกอยู่ในบรรยากาศแห่งความเศร้าระคนแค้น ในเวลาต่อมาท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้มอบหมายให้อับดุลลอฮ์ อิบน์ กะอับ ดูแลจัดการทรัพย์สินที่ตกอยู่ในสนามรบ และได้ส่งอับดุลลอฮ์ อิบน์ เราะวะหะฮ์ กับซัยด์ อิบน์ ทาริษะฮ์ ไปแจ้งข่าวดีแก่ชุมชนตอนบนและตอนล่างของนครมะดีนะฮ์ ส่วนอุซามะฮ์ อิบน์ ซัยด์ อยู่ที่มะดีนะฮ์ ในฐานะตัวแทนของนบีมุหัมมัดได้กล่าวว่า “เราได้รับข่าวดีเรื่องชัยชนะในตอนที่เรากำลังฝังรูก็อยยะฮ์ ลูกสาวของท่านนบีและเป็นภรรยาของอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ” ข่าวการได้ชัยชนะของมุสลิมมาถึงนครมะดีนะฮ์ในวันที่ 18 เดือนเราะมะฎอน (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 174)

หลังจากที่ท่านเราะสุล ﷺ กลับจากสงครามรู้ข่าวการเสียชีวิตของรูก็อยยะฮ์ ﷺ ท่านได้ออกไปยังกุโบร์บะเกียะ แล้วยืนที่หลุมฝังศพบุตรเพื่อขอพรให้เธอได้รับการอภัยโทษ (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 33) เคาะลีฟะฮ์อุษมาน ﷺ ไม่ได้เป็นผู้หนีหรือหันหลังให้สงครามบะดร์ ดังที่พวกนอกรีตใส่โคล้ ซึ่งพวกเขาได้ตำหนิตานในกรณีที่ไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์ ท่านอุษมาน ﷺ ไม่ได้ฝ่าฝืนท่านเราะสุล ﷺ เพราะความประเสริฐของผู้ที่เข้าร่วมสงครามบะดร์เท่ากับเป็นผู้ที่เชื่อฟังปฏิบัติตามท่านเราะสุล และท่านอุษมานก็ได้รับความประเสริฐอันนี้ด้วย เพราะเขาเองก็เป็นผู้หนึ่งที่พร้อมออกไปทำสงครามพร้อมกับท่านเราะสุล ﷺ แต่ทว่าท่านเราะสุลได้ห้ามเขาไม่ให้ออกในสงครามครั้งนี้เพื่อที่จะได้อยู่ดูแลบุตรของท่าน อันเนื่องจากเขาต้องเชื่อฟังปฏิบัติตามท่านเราะสุล ﷺ เป็นสาเหตุให้เขาไม่สามารถเข้าร่วมสงครามบะดร์ได้ หลังจากเสร็จสงครามเราะสุลลุลลอฮ์ ﷺ ได้จัดส่วนแบ่งจากทรัพย์สินเฉลี่ยให้แก่เขา และเขาจะได้รับภาคผลบุญเหมือนกับผู้ที่เข้าร่วมสงครามคนหนึ่ง เพราะเขาได้เชื่อฟังและปฏิบัติตามอัลลอฮ์และเราะสุลของพระองค์ (Abu Nu'aim al-Asbihani, 2001 : 302)

มีรายงานจากอุษมาน อิบน์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ เมอาฮิบ กล่าวว่า มีชายคนหนึ่งเดินทางมาจากอียิปต์เพื่อทำหัจญ์เขากล่าวว่า โอ้อิบน์อุมัร ฉันจะถามท่านสักอย่าง จงบอกแก่ฉันถึงความสำคัญของบ้านหลังนี้ (บัยตุลลอฮ์) ท่านทราบหรือไม่ว่าอุษมานไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์? อิบน์อุมัร ตอบว่า ทราบครับ แต่ทว่าการที่เขาไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์เพราะเขาต้องอยู่ดูแลรูก็อยยะฮ์ บุตรของท่านเราะสุลซึ่งกำลังป่วยหนัก และท่านเราะสุล ﷺ ได้กล่าวกับเขาว่า

((إِنَّ لَكَ أَجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا وَسَهْمَهُ))

(رواه البخاري : 3698)

ความหมาย “ท่านจะได้รับภาคผลบุญและส่วนแบ่งจากทรัพย์สินเฉลย เหมือนกับผู้ที่เข้าร่วมสงคราม”

(al-Bukhari, 1991 : 3698)

((عَنْ عُمَانَ رضي الله عنه قَالَ قَالَ إِنِّي تَخَلَّفْتُ يَوْمَ بَدْرٍ فَإِنِّي كُنْتُ أَمْرَضُ رُفِيَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى مَاتَتْ وَضَرَبَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَهْمِي وَمَنْ ضَرَبَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَهْمِهِ فَقَدْ شَهِدَ))
(أبو نعيم الأصبهاني : 304)

ความหมาย จากอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه กล่าวว่า “แท้จริงฉันไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์ เพราะฉันต้องอยู่ดูแลภรรยาที่ป่วย ท่านเราะสูล ﷺ จนกระทั่งเธอได้เสียชีวิต และท่านเราะสูลได้จัดแบ่งทรัพย์สินเฉลยให้แก่ฉันด้วย และเขาได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “ผู้ใดที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้แบ่งทรัพย์สินเฉลยให้เท่ากับผู้นั้นได้เข้าร่วมทำสงคราม”

(Abu Nu'im al-Asbihani, 2001 : 304)

ดังนั้นโดยมติเอกฉันท์ของบรรดาปวงปราชญ์ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ถูกนับว่าเป็นคนหนึ่งจากบรรดาผู้ที่เข้าร่วมทำสงครามบะดร์ (Sadiq 'Urjun, 1990 : 47)

2.3.2 เคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه กับสมรภูมิอุหุด

จากความพ่ายแพ้ในสงครามบะดร์ได้ทำให้ไฟแค้นสมอยู่ในใจของชาวกุรัยชัมกกะฮฺตลอดมา ขณะเดียวกันพวกยิวและพวกตลบตะแลง (มุนาฟิก) ในมะดีนะฮ์ก็พยายามกระพือไฟแค้นให้ลุกโชนขึ้นตลอดเวลา ยิ่งกว่านั้นอินดกรยาของอบูสุฟยานซึ่งพ่อและพี่ชายของนางได้ถูกฆ่าในสงครามครั้งนั้นก็พยายามทำทุกวิถีทางที่จะปลุกระดมให้ชาวกุรัยชเห็นความพ่ายแพ้ในครั้งนั้น นอกจากจะต้องสูญเสียชีวิตของพวกเขาแล้ว ชื่อเสียงเกียรติยศและศักดิ์ศรีของมักกะฮ์ก็ต้องเสื่อมเสียไปด้วย หลังจากนั้นอบูสุฟยานซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้นำหลังจากที่ผู้นำคนอื่น ๆ ได้เสียชีวิตไปในสงครามบะดร์จึงได้เริ่มเตรียมตัวทำสงครามเพื่อล้างแค้นให้แก่ความพ่ายแพ้ของชาวมักกะฮฺ ในช่วงแรกของสงครามอุหุด พระองค์อัลลอฮ์ได้ประทานชัยชนะให้แก่กองทัพมุสลิม โดยที่กองทัพมุสลิมสามารถต่อสู้จนได้รับชัยชนะเหนือบรรดาผู้ตั้งภาคี (มุชริกีน) อย่างไม่มีข้อกังขา ผู้นำของมุชริกีนถูกสังหารทีละคนๆ จนกระทั่งไม่มีใครสามารถชูธงนำทัพได้ และพวกเขาต้องพบกับความพ่ายแพ้ไปนที่สุด โดยที่บรรดาผู้หญิงของพวกเขาได้ร่ำพินหลังจากที่พวกนางได้ขับร้องและลั่นกลองอย่างหนักแน่น แล้วพวกนางได้ทิ้งกลองวิ้งหนีเตลิดไปยังภูเขาสภาพที่เสื้อผ้าหลุดลุ่ย (Ali Muhammad al-Sallabi,

2003 : 34) ผลจากการล่าถอยของพวกกุรัยชัมกัษะฮ์เป็นสิ่งที่น่าจะชี้ให้เห็นได้ว่ามุสลิมกำลังจะเป็นฝ่ายชนะสงครามแล้ว ดังนั้นเมื่อเห็นฝ่ายศัตรูถอยหนีและทิ้งธงไว้ในสนามรบเป็นเวลานาน พลทหารธนูบนภูเขาก็เกิดจิตใจอีกเต็มอยากจะลงมาไล่พวกศัตรูบ้าง ถึงแม้ अबดุลลอฮ์ อิบน์ ญุบัยร พยายามห้ามปรามคนเหล่านี้เอาไว้มิให้กระทำเช่นนั้นจนกว่าท่านนบี ﷺ จะมีคำสั่งให้ไปร่วมในการสู้รบ แต่ก็มีหลายคนไม่เชื่อฟังและละทิ้งหน้าที่ไป เมื่อคอลิด อิบน์ วะลีด เห็นจิ้งหะดั่งกล่าวเขาก็ไม่ปล่อยโอกาสทองให้หลุดมือไป เขาพาทหารม้าผ่านช่องเขานั้นไปได้โดยไม่ถูกต่อต้านจากพลธนูของฝ่ายมุสลิม ผลจากการฝ่าฝืนคำสั่งของท่านนบี ﷺ และการละทิ้งหน้าที่ของพลธนูส่งผลให้อับดุลลอฮ์ อิบน์ ญุบัยร ต้องพลีชีพในสนามรบ การโจมตีตลบหลังอย่างฉับพลันทำให้บรรดามุสลิมที่กำลังไล่พาดฟันฝ่ายศัตรูซึ่งกำลังล่าถอยอยู่ต้องหยุดลง และเปลี่ยนสภาพจากฝ่ายรุกกลับมาเป็นฝ่ายรับ เมื่อเห็นฝ่ายมุสลิมเกิดความระส่ำระสายเพราะการที่ต้องระงับการโจมตีจากทางด้านหลังอิกริมะฮ์ อิบน์ อุบยูฮะฮ์ และอบูสุฟยานก็หยุดการล่าถอยและรวบรวมทหารกลับมาโจมตีมุสลิมอีกครั้งหนึ่ง (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 186)

สถานการณ์กลับเปลี่ยนผันจากแรกกองทัพมุสลิมเป็นฝ่ายชนะมาถึงตอนนี้เป็นฝ่ายตั้งรับ ถูกกองทัพมุชริกีนโจมตีอย่างหนัก ส่งผลให้ฝ่ายมุสลิมกลุ่มหนึ่งพบกับความพ่ายแพ้และถอยร่นจนกระทั่งใกล้ถึงมะดีนะฮ์ โดยในกลุ่มนี้มีท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه รวมอยู่ด้วยและพวกเขาก็ไม่ได้กลับเข้ามาจนกระทั่งการสู้รบได้สิ้นสุดลง อีกกลุ่มอยู่ในสภาพที่สับสนเมื่อได้ทราบข่าวว่าท่านนบี มุหัมมัด ﷺ เสียชีวิตแล้ว และอีกกลุ่มยังคงยืนหยัดเคียงบ่าเคียงไหล่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ส่วนกลุ่มที่พ่ายแพ้และถอยร่นหนีกลับมาอัลลอฮ์ได้ประทานโองการอัลกุรอานลงมาซึ่งจะถูกอ่านจนกระทั่งถึงวันกิยามะฮ์ว่า

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَفَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ

بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا ۗ وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ۝﴾

(آل عمران : 155)

ความหมาย “แท้จริงบรรดาผู้ที่อยู่ในกลุ่มของพวกเจ้าที่หันหลังหนีในวันที่สองกลุ่มเผชิญหน้ากัน (หมายถึงกลุ่มมุสลิมและมุชริกีนในสงครามอุหุดโดยที่กลุ่มมุสลิมถอยร่นหนีอันเนื่องจากถูกโจมตีอย่างหนัก) แท้จริงชัยฏอนต่างหากที่ทำให้พลั้งพลาดไป เนื่องจากบางสิ่งทีพวกเขาได้ประกอบไว้เท่านั้น (หมายถึงการละทิ้งหน้าที่ของพลทหารธนู) และแน่นอนอัลลอฮ์ได้ทรงอภัยให้แก่พวกเขาแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงหนักแน่น”

(อาล อิมรอน : 155)

โครงการอัลกุรอานประทานลงมาเพื่อยืนยันว่าพระองค์อัลลอฮ์ได้อภัยโทษให้แก่กลุ่มคนที่ถอยร่น จะมีก็แต่พวกนอกรีตปฏิบัติตามอารมณ์ที่ไม่ได้มองเช่นนั้น พวกเขาได้กล่าวใส่ร้ายต่อท่านอูษมาน رضي الله عنه เพียงคนเดียวเท่านั้นโดยไม่ได้กล่าวตำหนิถึงคนอื่น ๆ เป็นการเพียงพอแล้วสำหรับตัวบทจากโครงการอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ได้บอกถึงการอภัยโทษให้แก่มุสลิมกลุ่มนี้ซึ่งมีท่านอูษมาน رضي الله عنه รวมอยู่ด้วย ฉะนั้นชีวิตของท่านในสมรภูมิแห่งการต่อสู้เป็นการรับประกันได้ถึงความทุ่มเทเสียสละและความกล้าหาญอย่างเต็มภาคภูมิ

2.3.3 เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه กับสมรภูมิเขาะฎะฟาน

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กระตุ้นส่งเสริมให้บรรดามุสลิมออกไปร่วมในสงครามเขาะฎะฟาน ปรากฏว่ามีผู้ร่วมออกไปในศึกครั้งนี้เป็นจำนวน 400 คน พร้อมกับทหารม้าอีกบางส่วนโดยที่ท่านอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้รับการแต่งตั้งจากท่านเราะสูล ﷺ ให้ดูแลนครมะดีนะฮ์ ฝ่ายมุสลิมได้จับผู้ชายคนหนึ่งชื่ออัลคุศเศาะฮ์ กล่าวกันว่าเป็นคนอาวุโสจากเผ่าบนูษะอละบะฮ์ จากนั้นได้นำตัวไปให้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เพื่อท่านจะได้ถามข่าวคราวของพวกเขา ชายคนนั้นตอบว่า ท่านจะไม่พบพวกเขาหรอก หลังจากที่พวกเขาได้ยืนยันว่าท่านจะยกกองกำลังมา พวกเขาได้หนีขึ้นไปอยู่บนยอดเขา และฉันจะเดินทางไปพร้อมกับท่าน

ในเวลาต่อมาท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เชิญชวนเขาเข้ารับอิสลาม และเขาก็พร้อมรับอิสลาม และท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ให้เขาอยู่ร่วมกับท่านบิลาล เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ไปถึงปรากฏว่าไม่พบใครเลยสักคน จากนั้นท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ หันหลังกลับนครมะดีนะฮ์โดยไม่พบกับแผนอุบายหรือกลลวงอันใด และในสงครามเขาะฎะฟานท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ออกเดินทางรวมแล้วเป็นจำนวน 11 วัน (Ibn Sa'ad, 1996 : 2/34-35)

2.3.4 เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه กับสมรภูมิชาตุริกกออ์

Akbar Shah Najib (แปลโดยบรรจง บินกาซัน) กล่าวในหนังสือ Tarikh Islamiy (2552) ว่า ในช่วงเวลานี้มีข่าวเข้ามาอย่างต่อเนื่องว่าพวกบนูมูฮาริบและบนูษะอละบะฮ์แห่งเผ่าเคาะฎะฟานกำลังเตรียมการที่จะทำสงครามต่อต้านมุสลิม เมื่อรู้ดังนั้นท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้นำบรรดาอัครสาวกจำนวน 400 คนไปเผชิญหน้ากับบรรดาศัตรู โดยแต่งตั้งอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ให้เป็นผู้ดูแลนครมะดีนะฮ์ แต่เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ไปถึงปรากฏว่าคนพวกนี้ได้หนีไปก่อนแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีการต่อสู้อันใดเกิดขึ้น ปฏิบัติการครั้งนี้เกิดขึ้นในเดือนญมาตุลอุลา ฮ.ศ.4 และถูกเรียกว่าปฏิบัติการชาตุริกกออ์เพราะว่าเท้าของบรรดามุสลิมได้รับบาดเจ็บเนื่องมาจากการเดินทางไกลและทุลักทุเลจากการผ่านหุบเขาที่เต็มไปด้วยหินและมุสลิมต้องพันเท้าของตนด้วยผ้า

2.3.5 เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه กับสมรภูมิตะบูก

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นำกองกำลังจำนวน 30,000 คน ออกจากนครมะดีนะฮ์มุ่งหน้าสู่ตะบูก เพื่อเผชิญหน้ากับพวกคริสเตียนอาหรับซึ่งได้ร่วมมือกับทหารโรมัน การรณรงค์ออกทำศึกครั้งนี้เกิดขึ้นในเดือนเราะญับ ปี ฮ.ศ.9 ซึ่งในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเวลาที่มุสลิมตกอยู่ในสภาพที่ลำบากมาก อากาศแห้งแล้ง สภาพเศรษฐกิจฝืดเคือง ด้วยเหตุนี้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กระตุ้นสนับสนุนให้บรรดาอัครสาวกร่วมกันจัดเตรียมกองทัพในยามสถานการณ์บีบบังคับมากเช่นนี้ ให้สุดกำลังความสามารถ บรรดาอัครสาวกต่างกระตือรือร้น บรรดาสตรีรับแรงในการเก็บรวบรวมทรัพย์สิน เครื่องประดับเพื่อนำไปมอบให้แก่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ สำหรับใช้ในการบริหารกองทัพ และเมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์พบว่ามีบรรดาอัครสาวกยื่นเข้าแถวกันยาวมากเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะเข้าร่วมในการทำศึกครั้งนี้ จากนั้นท่านกล่าวว่า “ใครจะเป็นผู้จัดเตรียมค่าใช้จ่ายให้แก่บุคคลกลุ่มนี้ พระองค์อัลลอฮ์จะอภัยโทษให้แก่เขา?” ท่านอูษมาน رضي الله عنه เกือบจะไม่ได้ยินคำประกาศของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นี้ เพื่อเขาจะได้รีบเร่งไปสู่การได้รับอภัยโทษและความพอพระทัยจากอัลลอฮ์ ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าเป็นการจัดเตรียมกองทัพยามยากอย่างแท้จริง จนเป็นที่มาของคำว่า “อูษมานผู้มีแต่ให้” (Ibn Hajar, n.d. : 6/67) โดยที่ท่านอูษมาน رضي الله عنه ได้ลุกขึ้นจัดเตรียมกองทัพในครั้งนี้อย่างยิ่งใหญ่ จนกระทั่งเกือบจะไม่ละทิ้งสิ่งจำเป็นอันใดเอาได้เลย

อิบนุ ซิฮาบ อัช-ซูฮรียก กล่าวว่า “ท่านอูษมาน رضي الله عنه ได้เสียสละในการจัดเตรียมกองทัพทหารสงครามตะบูก เป็นอูฐจำนวน 940 ตัว และม้าจำนวน 60 ตัว รวมแล้วจำนวน 1,000 ตัว และท่านยังได้นำเงินมาให้แก่ท่านเราะสูล ﷺ อีกเป็นจำนวน 10,000 ดินาร โดยที่เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้รับด้วยมือของตนเอง พร้อมกับพูดว่า นับจากวันนี้เป็นต้นไปสิ่งที่อูษมานปฏิบัติจะเป็นความดีงามสำหรับตัวเขา ถึงสองครั้ง” (al-Tirmidhiy, n.d. : 3785) ปรากฏว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นผู้สร้างความดีงามอย่างมากมายสมควรที่จะได้รับการสรรเสริญยกย่องต่อการทุ่มเทเสียสละในการจัดเตรียมสงครามยามทุกข์ยากครั้งนี้

2.3.6 เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه กับสัตยาบันอัล-ริฎวาน

เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ลงพำนักที่หุฎัยบียะฮ์ ท่านเห็นว่ามีความจำเป็นจะต้องส่งตัวแทนไปเจรจากับพวกกุรัยช บอกให้รู้ถึงจุดประสงค์ในการเดินทางมาครั้งนี้เพื่อทำอุมเราะฮ์ไม่ได้มาเพื่อการต่อสู้แต่ประการใด จากนั้นท่านเราะสูล ﷺ ได้ส่งคิรอซ อิบนุ อุมัยยะฮ์ อัล-คุซาอียี พร้อมกับจดหมายไปยืนยันว่าท่านมิได้มาเพื่อที่จะต่อสู้ แต่เพื่อทำอุมเราะฮ์และเชือดสัตว์พลี พวกกุรัยชได้เข้าอูฐของคิรอซและพยายามที่จะฆ่าเขาด้วย แต่คนของเขาได้ช่วยไว้และส่งเขากลับมายังท่านเราะสูลอย่างปลอดภัย หลังจากนั้นท่านเราะสูล ﷺ ต้องการจะส่งตัวแทนคนอื่นเพื่อไปนำเสนอสาส์นแห่งเราะสูล ﷺ ให้แก่บรรดาชาวกุรัยชได้รับรู้

หลังจากนั้นท่านเราะสูล ﷺ ก็ต้องการที่จะส่งอุมร์ไปยังพวกกุร็ชช แต่อุมร์ได้กล่าวว่า “ฉันไม่ได้แย้งอะไรที่จะเข้าไปที่นั่น แต่ในมักกะฮไม่มีพวกบงออะดียซึ่งเป็นเผ่าของฉันที่คอยให้ความคุ้มครองเลย ถ้าฉันเข้าไปฉันก็อาจจะต้องยุ่งยากลำบาก ท่านอุษมานเป็นคนที่มีความเหมาะสมกว่าสำหรับเรื่องนี้ เพราะพวกบงออะดียซึ่งเป็นคนในเผ่าของเขายังอยู่ในมักกะฮ” ท่านเราะสูล ﷺ เห็นด้วยกับคำเสนอแนะนี้ ท่านจึงได้ส่งอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ เป็นตัวแทนไปหาบุงออะดียระหว่างทางเข้ามักกะฮ ท่านอุษมานได้พบกับอะบาน อิบน์ สะอีด โดยบังเอิญอะบานจึงได้ให้ความคุ้มครองเขาและพาไปพบบุงออะดียหัวหน้าเผ่าพวกกุร็ชช เมื่อได้ทราบความจากสาส์นของท่านเราะสูลุลลอฮ ﷺ บรรดาแกนนำของชาวกุร็ชชกล่าวว่า “เราอนุญาตให้ท่านเดินเวียนรอบกะอเบฮะฮได้” ท่านอุษมาน ﷺ จึงกล่าวว่า “ฉันไม่สามารถเดินเวียนรอบกะอเบฮะฮตามลำพังได้โดยที่ไม่มีท่านเราะสูลุลลอฮ” เมื่อได้ยินเช่นนั้นทำให้บรรดาชาวกุร็ชชโกรธมากและได้กักตัวท่านอุษมาน ﷺ ไว้ที่มักกะฮ (Ali Muhammad al-Sallaby, 2003 : 36-37)

การกลับมาอย่างล่าช้าของท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ ทำให้มีข่าวลือในบรรดามุสลิมว่าเขาได้เสียชีวิตแล้ว เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ ﷺ ได้ยินเรื่องนี้ ท่านยืนยันว่าจะไม่ไปจากที่นี่ หากไม่ได้มีการลงโทษให้แก่การสังหารอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ แล้วท่านก็นั่งใต้ต้นสะมุเราะฮและให้บรรดาเศาะหาบะฮทำการสตัยาบัน (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 67) ดังที่คัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกประทานลงมาในเหตุการณ์นี้ว่า

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ...﴾

(الفتح : 18)

ความหมาย “โดยแน่นอนอัลลอฮทรงพอพระทัยต่อบรรดาผู้ศรัทธา ขณะที่พวกเขาให้สัตยาบันต่อเจ้าใต้ต้นไม้...”

(อัล-ฟัตห : 18)

แต่หลังจากนั้นไม่นานท่านอุษมาน ﷺ ก็ได้กลับมา ถึงแม้พวกกุร็ชชส่วนหนึ่งที่มีความคิดไม่ชอบที่จะต่อสู้ แต่ส่วนใหญ่ก็รีบเร่งให้มีการต่อสู้ แต่เมื่อพบว่ามุสลิมพร้อมที่จะสู้รบ ทำที่ของคนพวกนี้ก็อ่อนลง หลังจากนั้นพวกมักกะฮก็ส่งอูรวะฮ อิบน์ มัสอูด หัวหน้าเผ่าของพวกบงออะดียไปยังท่านเราะสูล ﷺ เมื่อมาถึงเขาได้กล่าวว่า “มุหัมมัด ทุกตระกูลของพวกกุร็ชชได้ตัดสินใจแล้วว่า จะสู้รบกับท่าน คนที่เคยให้การสนับสนุนท่านตอนนี้ทั้งหมดจะทิ้งท่านแล้ว เพราะพวกเขาไม่สามารถที่จะทนต่อการตามราวีของพวกกุร็ชชได้” ท่านออบูบักร ﷺ ได้ตอบเขาไปอย่างรุนแรงจนเขาต้องเงยบ ท่านเราะสูล ﷺ ได้พูดกับอูรวะฮว่า “เรามีได้มาที่นี่เพื่อต่อสู้ แต่เรามีเจตนาที่จะทำอุมเราะฮ ถ้าหากชาวมักกะฮต้องการจะสู้รบเราก็จะรบกับพวกเขาเพื่อทำหน้าที่การเป็นนบีของฉันจนกว่าศรีชะฮของฉัน

จะแยกออกจากร่าง หรืออัลลอฮฺจะทรงตัดสินใจว่าจะเป็นอย่างไร ถ้าชาวมักกะฮฺต้องการฉันทันทีพร้อมที่จะทำสัญญากับพวกเขา โดยมีข้อแม้ว่าพวกเขาจะต้องให้เราทำงานเผยแผ่หรือยอมรับอิสลามเพื่อที่จะได้ไม่ต้องมาต่อสู้กันอีกตลอดไป” (บรรจง บินกาซัน, 2552 : 213)

2.4 ผลงานและการเสียสละในหนทางของอัลลอฮฺ

เคาะลีฟะฮฺอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นคนหนึ่งที่พระองค์อัลลอฮฺได้ประทานความร่ำรวยมั่งคั่ง ท่านเป็นนักธุรกิจที่มีทรัพย์สินมากมาย แต่ทว่าท่านได้ใช้ทรัพย์สินจากความร่ำรวยนี้ไปในการเชื่อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮฺ ﷻ และแสวงหาความพอพระทัยจากพระองค์ ท่านเป็นคนหนึ่งที่แข่งขันและริบเร่งในทุกความดีงามโดยไม่เคยคำนึงถึงความยากจน ช่วงระยะเวลาประมาณ 12 ปี ในการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺของท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ประวัติศาสตร์ได้บันทึกไว้แล้วว่า ท่านได้สรรค์สร้างคุณูปการให้แก่โลกอิสลามไว้อย่างมากมายในหลายๆ ด้านด้วยกัน และผลงานอันโดดเด่นของท่านส่วนหนึ่งจะนำเสนอต่อไปนี้

2.4.1 ซื่อบ่อน้ำรุมะฮฺ

เมื่อมุสลิมได้อพยพจากเมืองมักกะฮฺไปยังเมืองมะดีนะฮฺดูเหมือนว่าน้ำจะเป็นปัญหาสำคัญสำหรับมุสลิม ในขณะที่เมืองมะดีนะฮฺมีน้ำบ่อหนึ่งซึ่งเรียกว่าบ่อรุมะฮฺ เป็นของชายคนหนึ่งจากตระกูลอิมฟาร ซึ่งเขาขายน้ำให้แก่ประชาชนภายในเมืองได้เงินวันละหลายดิรฮัม ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า “ท่านจะแลกเปลี่ยนมันด้วยตาน้ำในสวนสวรรค์ได้หรือไม่?” เขาตอบว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮฺฉันและลูกๆ ของฉันไม่มีรายได้ใดเลยนอกจากบ่อน้ำนี้เท่านั้นฉันจึงทำตามที่ท่านขอร้องไม่ได้” เมื่อท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน رضي الله عنه ได้ทราบข่าวนี้ ท่านจึงได้ขอซื่อบ่อน้ำรุมะฮฺจากชายผู้นั้นเป็นเงินจำนวน 35,000 ดิรฮัม แล้วบริจาคเป็นทานถาวรให้แก่บรรดามุสลิมได้ใช้ประโยชน์จากบ่อน้ำนั้น (al-Mubarakfuri, n.d. : 10/196)

อีกรายงานหนึ่งเล่าว่า บ่อน้ำรุมะฮฺเป็นของชาวยิวที่อาศัยอยู่ในเมืองมะดีนะฮฺ ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน رضي الله عنه จึงได้เจรจาขอซื่อบ่อน้ำนี้ เพื่อบริจาคเป็นทานถาวรให้แก่บรรดามุสลิม แต่ชาวยิวคนนี้ได้ปฏิเสธที่จะขาย ท่านอุษมาน رضي الله عنه จึงขอซื่อบ่อน้ำนี้เพียงครั้งหนึ่ง ซึ่งได้ตกลงกันว่าให้ชาวยิวใช้น้ำวันหนึ่งและให้ท่านอุษมานใช้อีกวันหนึ่งเพื่อที่ท่านได้มอบให้บรรดามุสลิมได้ใช้ประโยชน์ เมื่อถึงวันที่เป็นสิทธิของท่านอุษมาน رضي الله عنه ปรากฏว่าบรรดามุสลิมได้เก็บน้ำตุนไว้เพื่อใช้ 2 วัน เป็นเหตุให้ชาวยิวต่อว่าท่านอุษมานจากการกระทำของบรรดามุสลิม เนื่องจากเขาไม่สามารถขายน้ำให้มุสลิม ซึ่งก่อนหน้าชาวยิวได้ขูดรีดในการขายน้ำให้แก่มุสลิมโดยได้รับรายได้อย่างมากมาย เขาได้พูดกับท่านอุษมาน رضي الله عنه ว่า “ท่านได้ทำให้ข้าต้องเสียรายได้” ท่านอุษมาน رضي الله عنه จึงได้ขอซื่อบ่อน้ำรุมะฮฺอีกครั้ง

ที่เหลือจากชาวยิว แล้วได้บริจาคเป็นสาธารณประโยชน์ให้แก่บรรดามุสลิม (มุบีร์ มุหะหมัด, 2008 : 70-71)

2.4.2 ขยายมัสญิดนะบะวีย อับ-ชะรีฟ

หลังจากที่ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้สร้างมัสญิดขึ้นที่นครมะดีนะฮ์ กลายเป็นสถานที่ใช้ในการร่วมละหมาดท่าเวลา กล่าวเทศนาธรรม เป็นสถานที่ใช้ในการสอนเรียนศาสนา เป็นที่บริหารจัดการกองทัพเวลาทำศึกสงคราม และเป็นที่รวมตัว พบปะของบรรดามุสลิมในโอกาสต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มัสญิดมีพื้นที่แคบลง ท่านเราะฮ์สูล ﷺ เคยสนับสนุนบรรดาสาวกให้ซื้อพื้นที่ใกล้กับมัสญิด เพื่อที่จะได้ขยายอาณาบริเวณให้เพียงพอต่อการใช้สอยพื้นที่ในอนาคต (Ali Muhammad al-Sallaby, 2003 : 45-46) และปรากฏว่าท่านอุษมาน ﷓ เป็นคนหนึ่งที่ซื้อดินตามคำแนะนำของท่านเราะฮ์สูลลุลลอฮ์ด้วยกับเงินจำนวน 25,000 หรือ 20,000 ดิรฮัม (al-Nasa'iy, 1988 : 2/766) เดิมที่มีมัสญิดนะบะวียในสมัยของท่านเราะฮ์สูลลุลลอฮ์ ﷺ ถูกก่อสร้างขึ้นด้วยกับอิฐและมุงหลังคาด้วยกับ ก้านอินทผลัมและเสาทำจากต้นอินทผลัม ในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷓ ไม่ได้เพิ่มขยาย แต่ประการใด และเมื่อมาถึงยุคของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷓ ได้ขยายมัสญิดโดยใช้หลักการเดิมเหมือน ในยุคสมัยของท่านเราะฮ์สูลลุลลอฮ์ ﷺ ต่อเติมโดยการใช้อิฐ ก้านอินทผลัมและใช้เสาไม้ หลังจากนั้นเมื่อมาถึงในยุคการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷓ ได้ขยายมัสญิดนะบะวียอย่างกว้างขวาง ท่านได้ก่อสร้างฝาผนังโดยใช้หินสกัดและเงิน เสาใช้หินสกัดส่วนหลังคามุงด้วยไม้สัก ส่วนประตูยังคงไว้เหมือนในสมัยของท่านอุมัยยะฮ์ ﷓ คือมี 6 บานเหมือนเดิม

มีรายงานจากยะหฺยา จากอัล-มุญญอลิบ อิบน์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ หันฎ็อบ กล่าวว่า เมื่อเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷓ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ปี ฮ.ศ.24 ท่านได้พูดกับประชาชนว่าจะขยายมัสญิด อันเนื่องจากพวกเขามาร้องทุกข์ว่ามัสญิดคับแคบโดยเฉพาะเวลาวันศุกร์ ต้องละหมาดที่ระเบียงข้างนอก จากนั้นเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷓ ได้ปรึกษากับบรรดาเศาะหาบะฮ์ ฮาวัโส จึงมีมติเห็นพ้องว่าให้รื้อมัสญิดและขยายเพิ่มเติม หลังจากละหมาดศุริเสรีจท่านได้ขึ้นบนมิมบรากล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์ แล้วกล่าวว่า “โอ้พี่น้องทั้งหลาย ฉันต้องการที่จะรื้อมัสญิด ท่านเราะฮ์สูลลุลลอฮ์ ﷺ และฉันจะขยายเพิ่มเติม ขอยืนยันว่าฉันได้ยินท่านเราะฮ์สูลลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “ผู้ใดที่ได้สร้างมัสญิดหลังหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงสร้างบ้านหลังหนึ่งในสวนสวรรค์ให้แก่เขา” และแน่นอนว่ามีคนทำมาแล้วก่อนฉันรวมถึงผู้นำคืออุมัยยะฮ์ อิบน์ ค็อฏฏอบ ﷓ เคยขยายและก่อสร้างเพิ่มเติมมาแล้วก่อนฉัน หลังจากที่ฉันได้ปรึกษากับบรรดาเศาะหาบะฮ์ฮาวัโสพวกเขาต่างก็เห็นพ้องว่าให้ทำการรื้อและก่อสร้างขยายเพิ่มเติม” ประชาชนที่อยู่ในขณะนั้นต่างก็เห็นด้วย หลังจากนั้นท่านอุษมาน ﷓ ได้เรียกสถาปนิกและควบคุมการก่อสร้างด้วยตัวเอง โดยปกติแล้วท่านเป็นคนถือศีลอดในตอนกลางวันและละหมาดในยามกลางคืน ท่านมีความผูกพันกับมัสญิด ท่านได้สั่งให้นำเงินอย่างคิมาบุกับ

ต้นอินทผลัม และในเดือนเราะบียุลเอาวัล ปี ฮ.ศ.29 ท่านได้เริ่มทำการขยายมัสญิดนะบะวียะ จนกระทั่งไปเสร็จสิ้นต้นเดือนมุหัรรอหม ปี ฮ.ศ.30 ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างรวม 10 เดือน ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه ได้สั่งให้มีการขยายมัสญิดนะบะวียะออกไปเพิ่มเติมด้านยาวอีก 160 หลา และด้านกว้างอีก 150 หลา (Muhammad Rida Rashid, 1982 : 24-25)

2.4.3 การจัดเตรียมกองทัพยามยาก

สงครามตะบูกเกิดขึ้นในเดือนเราะอับ ปี ฮ.ศ.9 ซึ่งท่านเราะสูล ﷺ ทราบว่าคริสเตียนอาหรับได้ร่วมมือกับทหารโรมันเพื่อทำสงครามกับมุสลิม และได้ยกกำลังมาถึงตำบลบัลกออซึ่งอยู่ในแคว้นซาม ด้วยเหตุนี้ท่านเราะสูล ﷺ จึงให้บรรดาเคาะหะบะฮ์จัดเตรียมกองทัพเพื่อทำสงครามกับผู้รุกราน ในขณะนั้นเป็นเวลาที่บรรดามุสลิมมีความอดอยาก อากาศแห้งแล้ง ไม่มีทรัพย์สินเงินทองเป็นค่าใช้จ่าย มีรายงานจากอับดุลเราะหมาน อิบน์ ค็อบบาบ เล่าว่า ฉันได้เข้าร่วมแถวทหาร ในขณะที่ท่านเราะสูลลุลอฮ์ได้กระตุ้นให้บรรดามุสลิมบริจาคเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำสงคราม จากนั้นปรากฏว่าท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ได้ยื่นขึ้นแล้วกล่าวว่า “ท่านเราะสูลลุลอฮ์ฉันบริจาคอูฐ 100 ตัว พร้อมทั้งเครื่องเสียบิงในหนทางของอัลลอฮ์” ท่านเราะสูลลุลอฮ์ ﷺ ก็ได้เสนอให้ทำการบริจาคอีก ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ก็ลุกขึ้นยื่นอีกพร้อมกับกล่าวว่า “ท่านเราะสูลลุลอฮ์ฉันบริจาคอูฐ 300 ตัว พร้อมทั้งเครื่องเสียบิงในหนทางของอัลลอฮ์” ดังนั้นท่านเราะสูล ﷺ ลงมาพร้อมกับกล่าวว่า “นับจากวันนี้เป็นต้นไปสิ่งที่อุมัยมานปฏิบัติจะเป็นความดีงามสำหรับตัวเขา” (al-Tirmidhiy, n.d. : 3785)

ยังมีบางสายรายงานเล่าว่า ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه เตรียมกองทัพยามยากในปีที่เต็มไปด้วยความอดอยากนี้คิดเป็นมูลค่า 1 ใน 3 ของค่าใช้จ่ายในการออกสมรภูมิรบครั้งนี้ โดยได้บริจาคอูฐจำนวน 950 ตัว และม้าอีกจำนวน 50 ตัว อิบน์ อิสฮาก กล่าวว่า สิ่งที่ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ได้ใช้จ่ายไปในการทำสงครามครั้งนี้คิดเป็นมูลค่าจำนวนมากมายมหาศาล ไม่มีใครสามารถใช้จ่ายได้เหมือนเขาอีกแล้ว (Muhammad Rida Rashid, 1982 : 22-23) อิบน์ ซิฮาบ อัซ-ซุฮัยรีย กล่าวว่า ท่านอุมัยมาน رضي الله عنه จัดเตรียมทหารในการทำสงครามตะบูกโดยเป็นอูฐจำนวน 940 ตัว และม้าจำนวน 60 ตัว (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 41) และผลลัพธ์สุดท้ายของสงครามตะบูกหรือสงครามยามยากในครั้งนี้ ปรากฏว่ากองทัพมุสลิมสามารถฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการไปและได้รับชัยชนะอย่างยิ่งใหญ่ดังงาม

2.4.4 การรวบรวมอัลกุรอาน

อัล-บุคอรี ได้รายงานจากอนัส อิบน์ มาลิก رضي الله عنه กล่าวว่า หุซัยฟะฮ์ อิบน์ อัล-ยะมาน رضي الله عنه ได้มาหาท่านอุมัยมาน رضي الله عنه ซึ่งท่านได้ร่วมกับทหารมุสลิมจากประเทศซามและอิรัก ทำการพิชิตแคว้นอาร์มีเนีย และอาเซอร์ไบจาน ท่านได้แสดงความวิตกกังวลต่อบรรดามุสลิมอ่านอัลกุรอานไม่

เหมือนกัน เขาได้กล่าวกับท่านอุษมานว่า “ท่านผู้ปกครองของบรรดาผู้ศรัทธา ท่านจงจัดการกับประชาชน ซึ่งพวกเขาได้เกิดความขัดแย้งกันในการอ่านอัลกุรอาน เสมือนการขัดแย้งของชาวยิวและชาวคริสเตียน”

เคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه จึงได้ส่งคนไปหาท่านหญิงหุฟศะฮะฮ์และกล่าวว่า “ได้โปรดส่งอัลกุรอานมาให้แก่เรา เพื่อเราจะคัดลอกแล้วจะส่งกลับคืนให้ท่าน” ท่านหญิงหุฟศะฮะฮ์ จึงได้มอบคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه จากนั้นท่านจึงสั่งให้ชัยด อิบน์ ซาบิต , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัส-ซุบัยรฺ , สะอีด อิบน์ อัล-อาศ และอับดุลเราะหมาน อิบน์ อัล-หารีษ อิบน์ ฮิซาม رضي الله عنه ได้ทำการคัดลอกอัลกุรอานโดยท่านอุษมาน رضي الله عنه กล่าวว่า “ถ้าหากว่าพวกท่านขัดแย้งกับชัยด อิบน์ ซาบิต ในการคัดลอกอัลกุรอาน จงคัดลอกมันตามสำเนียงการอ่านของชาวกุัยซุ เพราะอัลกุรอานถูกประทานลงมาตามสำเนียงการอ่านของพวกเขา จากนั้นพวกเขาได้คัดลอกอัลกุรอานจนเสร็จเรียบร้อย ต่อมาได้ส่งมอบให้แก่ท่านอุษมาน رضي الله عنه แล้วท่านก็ได้ส่งมอบต้นฉบับอัลกุรอานคืนให้แก่ท่านหญิงหุฟศะฮะฮ์ และในเวลาต่อมาได้ส่งมอบคัมภีร์อัลกุรอานฉบับที่ถูกคัดลอกใหม่แจกจ่ายไปตามแคว้นเมืองต่างๆ และได้สั่งให้เผาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับอื่นๆ ทั้งหมด (al-Bukhari : 4987)

2.5 คุณลักษณะอันโดดเด่นของเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

คุณลักษณะของท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ถือว่าเป็นคุณลักษณะแห่งผู้นำอย่างแท้จริง โดยที่คุณลักษณะต่างๆ ล้วนเป็นคุณลักษณะผู้นำแห่งพระผู้อภิบาล เมื่อได้ศึกษาถึงชีวประวัติของท่านอย่างละเอียดในทุกมิติ (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 101-117) สามารถสรุปคุณลักษณะอันโดดเด่นของท่านได้ดังนี้

- 2.5.1 มีความรู้และมีวุฒิภาวะในการชี้แนะ
- 2.5.2 มีความสุขุมรอบคอบ
- 2.5.3 มีความยืดหยุ่น ประนีประนอม
- 2.5.4 มีความอ่อนโยน
- 2.5.5 ให้อภัย
- 2.5.6 มีความนอบน้อม ถ่อมตน
- 2.5.7 มีความละเอียด
- 2.5.8 มีความใจบุญสุนทาน
- 2.5.9 มีความกล้าหาญ
- 2.5.10 มีความอดทน
- 2.5.11 มีความยุติธรรม
- 2.5.12 มีความเคร่งครัด

2.5.13 มีความมักน้อย

2.5.14 มีการสรรเสริญขอบคุณ

2.5.15 ติดตามข่าวคราว ความเคลื่อนไหวของประชาชน

2.5.16 คัดเลือกจัดสรรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2.5.1 มีความรู้และมีวุฒิภาวะในการชี้แนะ

เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ถูกนับว่าเป็นปราชญ์อาวุโสคนหนึ่งจากบรรดาอัครสาวกของท่านเราะสูล ﷺ ที่มีความเชี่ยวชาญรอบรู้เรื่องอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ดังที่เราพบได้ว่าคุณสามารถวินิจฉัยปัญหาในด้านการพิพากษา ด้านทรัพย์สิน และด้านการยุติ ด้วยการอนุมัติของพระองค์อัลลอฮ์ ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านเราะสูล ﷺ แบบอย่างของอูบัยกร และอุมร์ رضي الله عنهما อันเนื่องจากอูษมาน رضي الله عنه ได้ดำเนินชีวิตร่วมกับท่านเราะสูล ﷺ ท่านได้ซึมซับวิชาความรู้ ทางนำ จรรยาบรรณของท่านเราะสูล ﷺ จึงเป็นปัจจัยหนุนนำให้ท่านเป็นปราชญ์อาวุโสคนหนึ่งจากบรรดาเศาะหาบะฮ์ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย ท่านอูษมาน رضي الله عنه มีความสามารถพิเศษในการชี้แนะเตือนผู้อื่น ท่านสามารถชี้แนะหรือสอนผู้อื่นจากความรู้ ประสบการณ์ และความสำเร็จจากการประกอบธุรกิจ จนกระทั่งทำให้ผู้ที่อยู่รายล้อมท่านสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของคำสอนอิสลามและมีความพร้อมอย่างเต็มที่ที่จะกลับไปพบอัลลอฮ์ และต่อไปนี้เป็นคำชี้แนะอันทรงคุณค่าเพียงบางส่วนของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ซึ่งท่านได้รายงานคำสอนต่างๆ จากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ให้ประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อประชาชาตินี้

1) ความสำคัญของน้ำละหมาด

ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้อาบน้ำละหมาดบนพื้น แล้วท่านกล่าวว่า “แน่นอนฉันจะบอกกับพวกท่านถึงหะดีษหนึ่งซึ่งฉันได้ยินมาจากท่านเราะสูล ﷺ หากไม่มีปรากฏในอัลกุรอานแล้วฉันจะไม่พูดกับพวกท่าน ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ دَخَلَ فَصَلَّى ، غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الصَّلَاةِ الْآخَرَى
حَتَّى يُصَلِّيَهَا))

(رواه أحمد : 400)

ความหมาย “ผู้ใดที่ได้อาบน้ำละหมาดอย่างดี หลังจากนั้นได้เข้าไปละหมาด เขาจะได้รับการอภัยโทษจากความผิดระหว่างการทำน้ำละหมาดครั้งนั้นกับการละหมาดในเวลาถัดไป จนกระทั่งเขาได้ละหมาด”

(Ahmad, 1995 : 400)

2) การอาบน้ำละหมาดจะช่วยล้างความผิด

จากอุษมาน رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ أَتَمَّ الوُضوءَ كَمَا أَمَرَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فَالصَّلَوَاتُ الْمَكْتُوبَاتُ كَفَّارَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ))

(رواه أحمد : 406)

ความหมาย “ผู้ใดที่ได้อาบน้ำละหมาดอย่างสมบูรณ์เสมือนที่อัลลอฮ์ทรงใช้ ดังนั้นการละหมาดที่ถูกกำหนดเป็นสิ่งที่จะมาล้างความผิดที่เกิดขึ้นระหว่างนั้น”

(Ahmad, 1995 : 406)

3) ประโยคแห่งความบริสุทธิ์ใจและประโยคแห่งความยำเกรง

จากอุษมาน رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُولُهَا عَبْدٌ حَقًّا مِنْ قَلْبِهِ يَمُوتُ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا حَرَمَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى النَّارِ قَالَ عُمَرُ : أَنَا أُبَيِّنُكَ بِهَا شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَهِيَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلَّصَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمَّهُ أَنْ يَقُولَهَا عِنْدَ مَوْتِهِ فَأَبَى عَلَيْهِ وَهِيَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أُلْزِمَهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ))

(رواه أحمد : 447)

ความหมาย “แท้จริงฉันจะสอนประโยคหนึ่ง ไม่มีป่าวคนใดที่กล่าวประโยคนี้มาจากก้นบึ้งของหัวใจด้วยความจริงจัง เขาจะเสียชีวิตบนประโยคนี้ยกเว้นอัลลอฮ์ -อัซฮา วะญัลลา- จะให้เขารอดพ้นจากไฟนรก” อุมัร رضي الله عنه กล่าวว่า “ฉันจะเตือนท่านด้วยกับการกล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ มันเป็นประโยคซึ่งท่านนบี ﷺ ได้กระชับกระชับให้คุณลุงของท่านกล่าว ขณะจะเสียชีวิต แต่เขาปฏิเสธ และมันเป็นประโยคที่มูฮัมมัด ﷺ ใช้บรรดาเศาะหาบะฮ์กล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์”

(Ahmad, 1995 : 447)

2.5.2 มีความสุขุม ความหนักแน่น

ความสุขุม ความหนักแน่นนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบหลักประการหนึ่งของการมีวิทย์ปัญญา และเป็นคุณลักษณะอันสำคัญของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ดังที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานหลายโองการด้วยกัน อาทิเช่นในสุเราะฮ์อาลาอิมรอน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَفَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ

بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا ۖ وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾

(آل عمران : 155)

ความหมาย “แท้จริงบรรดาผู้ที่อยู่ในกลุ่มของพวกเขาที่หันหลังหนีในวันที่สองกลุ่มเผชิญหน้ากัน (หมายถึงกลุ่มมุสลิมและมุชริกีนในสงครามอุหุดโดยที่กลุ่มมุสลิมถอยร่นหนีอันเนื่องจากถูกโจมตีอย่างหนัก) แท้จริงชัยฏอนต่างหากที่ทำให้พลั้งพลาดไป เนื่องจากบางสิ่งๆ ที่พวกเขาได้ประกอบไว้เท่านั้น (หมายถึงการละทิ้งหน้าที่ของพลทหารธนู) และแน่นอนอัลลอฮ์ได้ทรงอภัยให้แก่พวกเขาแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงภัยโทษ ผู้ทรงหนักแน่น”

(อาน อิมรอน : 155)

สำหรับความสุขุม ความหนักแน่นที่มีปรากฏในตัวของท่านอุซมาน رضي الله عنه ช่างโดดเด่นยิ่งนัก ซึ่งมีความใกล้เคียงกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มากทีเดียว ทั้งด้านวาจาและพฤติกรรมของท่าน มีหลายครั้งที่ท่านได้แสดงจุดยืนที่บ่งชี้ถึงความสุขุม ความหนักแน่นของท่าน เช่นในกรณีที่ท่านถูกปิดล้อมโดยฝ่ายผู้ที่ตั้งตนเป็นกบฏ ท่านได้ออกคำสั่งให้บรรดาทหารผู้ที่คอยปกป้องกลับไปสู่บ้านเรือนของแต่ละคน ทั้งที่พวกเขาสามารถที่จะปกป้องดูแลท่านได้ ความหนักแน่นต่อเหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าท่านมีความปรารถนาอย่างสูงที่จะกลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ และเพื่อรักษาการไม่ให้เกิดการหลังเล็ดขึ้นในระหว่างบรรดาพี่น้องมุสลิม มาตรฐานที่ท่านต้องเสียชีวิตก็ตาม (Abdullah Qadiri, 1986 : 65)

2.5.3 มีความยืดหยุ่น ประนีประนอม

มีรายงานจากอะฮฺมัด อิบน์ ฟัรรูค คนรับใช้ของชาวกุรัยช เล่าว่า “ท่านอุซมาน رضي الله عنه เคยซื้อสวนจากชายผู้หนึ่ง แต่เขาก็ไม่รับแรงที่จะเอาเงินค่าสวนจากท่าน ต่อมาท่านไปพบชายผู้นั้นแล้วถามเขาว่า “ทำไมหรือที่เจ้าไม่มารับเงินค่าสวน เจ้ารู้หรือไม่ว่าเหตุการณ์นี้ได้สร้างความเสื่อมเสียให้กับฉันมาก เพราะผู้คนต่างพากันตำหนิฉัน” ท่านยังกล่าวต่ออีกว่า “หรือว่าเจ้าพอใจที่จะให้ฉันเป็นเช่นนั้น” ชายผู้นั้นกล่าวว่า “ใช่แล้ว” ท่านจึงกล่าวกับเขาว่า “หากเป็นเช่นนั้นนี้ให้เจ้าเลือกเอาสักอย่างระหว่างจะเอาสวนคืนหรือจะเอาเงินค่าสวนจากฉัน” แล้วท่านกล่าวกับเขาว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَدْخَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْجَنَّةَ رَجُلًا كَانَ سَهْلًا مُشْتَرِيًّا وَبَائِعًا وَقَاضِيًّا وَمُقْتَضِيًّا))

(رواه أحمد : 410)

ความว่า “อัลลอฮ์ - อัชชวะญ์ลลา- จะทรงให้ผู้หนึ่งได้เข้าสวนสวรรค์ อันเนื่องจากการที่เราได้ทำการซื้อ การขาย การที่เราตัดสิน และการ ถูกตัดสินอย่างสะดวกง่ายดาย”

(Ahmad, 1995 : 410)

นี่คือกรณีตัวอย่างอันสูงส่งที่กล่าวถึงการให้ประนีประนอม การมีจิตใจที่กว้างขวางของท่านในการทำธุรกรรมทางการซื้อขาย และแสดงให้เห็นว่าท่านมิได้เป็นผู้ที่ไฝหาหรือมีความโลภที่จะสะสมทรัพย์สินแต่อย่างใด แต่ท่านยอมสละทรัพย์สินเพื่อแสดงออกถึงคุณธรรมอันประเสริฐของอิสลาม กล่าวคือการทำท่านยอมเสียสละต่อผู้อื่น ท่านไม่ยอมที่จะแลกเอาคุณธรรมอันสูงส่งนี้ด้วยกับทรัพย์สินที่ด้อยค่า อันจะก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว หรือการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม

2.5.4 มีความอ่อนโยน

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความโปรดปรานแก่เราะสุลุลลอฮ์ ﷺ และปวงบ่าวทั้งหลาย โดยการให้ท่านมีจิตใจที่อ่อนโยน มีความเมตตา ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ ۗ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ ۗ

لَأَنفَضُوا مِن حَوْلِكَ ۗ

(آل عمران : 159)

ความว่า “เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์นั่นเอง เจ้า (มุหัมมัด) จึงได้สุภาพอ่อนโยนต่อพวกเขา และถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤติน่าเกลียดและมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ไร แน่نونพวกเขาก็ย่อมแยกตัวออกไปจากรอบๆ เจ้ากันแล้ว”

(อัล อิมรอน บางส่วนจากโองการที่ : 159)

สารัตถะจากโองการอัลกุรอานข้างต้นเราสามารถสรุปบทเรียนได้ดังนี้ 1) ความอ่อนโยนเป็นคุณลักษณะที่อัลลอฮ์ทรงแผ่เมตตาแก่ปวงบ่าวตามที่พระองค์ทรงประสงค์ ซึ่งเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ได้รับความโปรดปรานอันยิ่งใหญ่ อันเนื่องมาจากความเมตตาของพระองค์อัลลอฮ์ที่มีต่อท่านและรวมถึงประชาชาติของท่าน 2) ใครก็ตามที่มีคุณลักษณะแห่งความอ่อนโยนเขาจะเป็นที่รักของผู้คนทั้งหลาย พร้อมทั้งยอมปฏิบัติตามคำสั่งของเขาด้วยความเต็มใจ (Abdullah Qadiri, 1986 : 69) ด้วยเหตุนี้จึงพบได้ว่าท่านอุซมาน رضي الله عنه เป็นผู้ที่มีความอ่อนโยนต่อประชาชนของท่าน คอยเอาใจ

ใส่ดูแลพวกเขาอย่างดี กลัวว่าจะมีใครบางคนได้รับความเดือดร้อนโดยที่ท่านไม่ได้รับรู้ หรือจะไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที ท่านพยายามติดตามข่าวคราวของพวกเขา ให้การช่วยเหลือแก่ผู้อ่อนแอ และมอบสิทธิที่แต่ละคนพึงจะได้รับอย่างทั่วถึง

2.5.5 มีการให้อภัย

มีรายงานจากอิมรอน อิบน์ อับดิลลาฮฺ อิบน์ ฎ็อลหะฮฺ เล่าว่า “มีอยู่ครั้งหนึ่งในขณะที่ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน رضي الله عنه ได้ออกไปละหมาดในยามรุ่งอรุณตามปกติ ครั้นมีเสียงเอะอะโวยวายเกิดขึ้น ท่านจึงบอกให้ผู้คนไปดูเหตุการณ์ ปรากฏว่าพบชายผู้หนึ่งถืออาวุธเข้ามาเพื่อจะทำร้ายท่าน แล้วท่านจึงถามเขาว่า “เจ้าถืออาวุธเข้ามาทำไม?” เขาย้อนตอบทันทีว่า “ฉันต้องการชีวิตของท่าน” ท่านจึงอุทานขึ้นว่า “สุบหานัลลอฮฺ ฉันทำผิดอะไรหรือเจ้าจึงได้ต้องการชีวิตของฉัน?” เขาตอบว่า “เนื่องจากเจ้าหน้าที่พนักงานของท่านที่เยเมนได้ธรรมต่อฉัน” ท่านได้ถามความคิดเห็นเชิงปรึกษาว่าเราจะเอาอย่างไรกับชายผู้นี้ พวกเขาได้ให้ความเห็นว่า จัดการกับเขาเลยในเมื่อท่านสามารถจับกุมตัวของเขาได้แล้ว เพราะเขาคือศัตรู แต่ท่านย้อนตอบพวกเขาว่า “เขาผู้นี้ต้องการกระทำความผิด แต่อัลลอฮฺได้ระงับการกระทำอันเลวร้ายของเขาต่อฉัน ฉันจะอภัยให้เขาโดยมีข้อแม้ว่าจะต้องมีผู้มาประกันตัวเขา และห้ามเขาเข้ามาในนครมะดีนะฮ์อีกตราบใดที่ฉันยังเป็นผู้นำอยู่” แล้วชายผู้นั้นจึงหาผู้มาประกันตัวเขาออกไป (Abdul Aziz al-Humaidiy, 1998 : 17 , 18/22)

เหตุการณ์ในครั้งนี้เป็นปรากฏการณ์ที่แสดงถึงการให้อภัยโทษของท่านอุษมาน رضي الله عنه ต่อผู้ที่ประสงค์จะปองร้ายและจะปลิดชีวิตของท่าน การให้อภัยทั้งที่สามารถเอาความผิดได้เช่นนี้จึงกลายเป็นลักษณะอันโดดเด่นของวีรบุรุษ เป็นการแสดงออกถึงความไม่เห็นแก่ตัวและไม่ลำพองตน ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์อันใดในโลกนี้ แต่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าถึงภาคผลบุญการตอบแทนในโลกหน้า คุณลักษณะเช่นนี้นั้นนอกเหนือจากการได้รับภาคผลอันสูงส่งในโลกหน้าแล้ว ยังเป็นเทคนิคของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่แสนฉลาดยิ่งในโลกนี้อีกด้วย เนื่องจากว่าหากท่านได้สังหารหรือลงโทษชายผู้นี้ อาจนำไปสู่ความวุ่นวายโกลาหลที่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ ทว่าการให้อภัยในครั้งนี้ช่วยลดแรงเสียดทานของกลุ่มชนลงได้อย่างสิ้นเชิง และผู้ที่ให้อภัยจะได้รับความรักใคร่จากผู้คนที่หลายอีกด้วย

2.5.6 มีความนอบน้อม ถ่อมตน

อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในสุเราะฮฺอัล-ฟุรกอนว่า

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ

الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾

ความหมาย “และปวงบ่าวของพระเจ้าทรงกรุณาปรานีคือ บรรดาผู้ที่เดินบนแผ่นดินด้วยความสงบเสถียรและเมื่อพวกโจรเขลากล่าวท้าทายพวกเขา พวกเขาจะกล่าวศานติหรือสลาม”

(อัล-ฟุรกอน : 63)

พระองค์อัลลอฮ์ได้จัดลำดับความนอบน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นคุณลักษณะของปวงบ่าวผู้รักดีไว้เป็นอันดับแรก คุณลักษณะของความนอบน้อมถ่อมตนนี้เกิดขึ้นจากความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ซึ่งตัวของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เองก็มีความนอบน้อมถ่อมตนเป็นต้นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังที่อับดุลลอฮ์ อีร-รูมีย์ได้เล่าว่า “ในขณะที่ท่านอูษมานลุกขึ้นเพื่อที่จะละหมาดในยามค่ำคืน ท่านจะไปหาน้ำละหมาดเอง มีผู้เสนอว่าให้ท่านส่งคนรับใช้เป็นคนคอยจัดเตรียม แต่ท่านตอบว่าไม่ได้ เพราะว่ามันเป็นช่วงเวลาที่พักผ่อน” (Ahmad, 1999 : 724) การแสดงออกซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นหลักฐานที่ชี้ว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เป็นผู้ที่มีความเมตตาต่อผู้อื่น ทั้งที่ตัวของท่านเองก็มีอายุมากและมีตำแหน่งที่สูง แต่ทว่าท่านกลับเลือกที่จะบริการตนเองในยามค่ำคืน ท่านไม่ยอมให้มีการปลุกพวกเขาขึ้นมารับใช้ในยามวิกาลเช่นนี้ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งแก่ผู้ที่มีคนคอยรับใช้ที่เขาต้องตระหนักว่าคนรับใช้ก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเขา ซึ่งมีขีดความสามารถในการทำงานที่จำกัด เขาก็มีความรู้สึก จำเป็นจะต้องรักษาน้ำใจ ให้เวลาสำหรับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ และอย่าใช้ให้ทำงานที่เกินความสามารถหรือหนักหน่วงจนเกินไป (Abdul Aziz al-Humaidi, 1998 : 17,18/62) และอีกเหตุการณ์ที่แสดงถึงความนอบน้อมถ่อมตนและการให้เกียรติของท่าน กล่าวคือเมื่อใดที่คุณลุงของท่านเราะฮูล رضي الله عنه เดินผ่านมาหากว่าท่านอยู่บนพาหนะ ท่านก็จะลงจากพาหนะแล้วให้ท่านอับบาสเดินผ่านไป ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการให้เกียรติต่อท่านอับบาส และเป็นสิ่งบ่งชี้ว่าท่านเป็นคนที่มีความนอบน้อมถ่อมตน (Ibn Khudamah อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 108)

2.5.7 มีความละเอียดและรักษาความบริสุทธิ์

ความละเอียดถือว่าเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นที่สุดของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه และเป็นคุณสมบัติอันงดงามที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประดับให้กับท่าน ดังนั้นความละเอียดเป็นบ่อเกิดความดีงามและความศรัทธาและเป็นแหล่งที่มาของความอ่อนโยน ความเอ็นดูเมตตา เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เป็นผู้ที่มีความละเอียดมากที่สุด ส่วนหนึ่งจากความละเอียดของท่านตามที่มีปรากฏในสายรายงานต่างๆ มีดังนี้ รายงานจากบุรานะฮ์ ทาสหญิงของภริยาของท่านเล่าว่า ครั้งหนึ่งท่านอูษมานได้อาบน้ำแล้วฉันได้นำเสื้อผ้าของท่านไปให้ แล้วท่านพูดกับฉันว่า “เธออย่าได้มองมายังฉัน เพราะว่าฉันไม่เป็นที่อนุญาตสำหรับเธอ” (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/59) และยังมีหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด صلى الله عليه وسلم อีกหลายบทที่ได้กล่าวถึงความละเอียดของเขา ดังที่ได้ถูกกล่าวในเหตุการณ์ต่างๆ ส่วนเรื่องการรักษาความบริสุทธิ์

และรักษาตนจากเรื่องไร้สาระ ท่านจะเป็นคนที่ออกห่างจากจรรยา มารยาทที่เลวทราม เมื่อศึกษาจากชีวประวัติจะพบได้ว่าท่านไม่เคยสร้างความเสื่อมเสียอันจะนำไปสู่ความต่ำเกียรติไม่ว่าในยุคคอนารยชน (ญูฮิลียะฮฺ) หรือหลังจากที่เข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ดังที่ท่านอุษมาน رضي الله عنه กล่าวว่า “ฉันไม่เคยร้องรำทำเพลง และฉันไม่เคยโกหก ฉันไม่เคยจับอวัยวะเพศของฉันด้วยกับมือข้างขวา นับตั้งแต่ที่ฉันได้ทำการสัจต่อบ้านของท่านเราะฮูล رضي الله عنه ฉันไม่เคยดื่มสุราไม่ว่าในยุคคอนารยชนหรือหลังจากรับอิสลาม และฉันไม่เคยผิดประเวณีไม่ว่าในยุคคอนารยชนหรือหลังจากเข้ารับอิสลาม” (al-Asfihaniy, n.d. : 1/60-61)

2.5.8 มีความใจบุญสุนทาน

ปรากฏว่าท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน رضي الله عنه เป็นคนที่มีจิตกุศลเป็นคนที่ใจบุญที่สุดของประชาชาตินี้ สำหรับการทุ่มเทเสียสละของท่านถือว่าเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นมาก ตามที่มีปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์อิสลาม ซึ่งได้นำเสนอผ่านมาแล้วถึงเรื่องราวการเสียสละของท่านที่เกิดขึ้นอย่างใหญ่หลวงเหลือคณานับ ส่วนหนึ่งได้แก่ การจัดเตรียมกองทัพยามทุกขภัยในสมรภูมิตะบูก การจัดซื้อบ่อน้ำรุมะฮฺแล้วได้บริจาคให้เป็นสาธารณกุศลแก่มวลมุสลิม การขยายมัสญิดนะบะวียในสมัยของท่านเราะฮูลุลลอฮ رضي الله عنه การจัดซื้อกองคาราวานแล้วบริจาคในยุคของท่านเคาะลีฟะฮฺอับดุลอักบัร อัศ-ซิดดีก رضي الله عنه ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน رضي الله عنه ได้ปล่อยทาสไปในหนทางของอัลลอฮฺในทุกวันศุกร์ นับตั้งแต่เริ่มเข้ารับอิสลามรวมแล้วประมาณ 2,400 คน (Ibn Hajar al-Haitami อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabi, 2003 : 109) มีรายงานว่าฎ็อลหะฮฺ อิบน์ อุบัยดิลลาฮฺ เคยเป็นหนี้ท่านอุษมาน 50,000 อยู่มาวันหนึ่งฎ็อลหะฮฺได้กล่าวกับท่านว่า “ทรัพย์สินของท่านมีพร้อมแล้ว จงเอาเถอะ” ท่านอุษมานได้กล่าวว่า “มันเป็นของท่านเพื่อใช้จ่ายในเวลาจำเป็น” (Ibn kathir, 1988 : 7/227) ในขณะที่ความโอบอ้อมอารีความเผื่อแผ่ของเคาะลีฟะฮฺอุษมาน رضي الله عنه ถือว่าเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นดั้งเดิม ท่านได้บริจาคทรัพย์สินส่วนตัวในการรับใช้ศาสนาของอัลลอฮฺอย่างไม่เคยตระหนี่ เพื่อเป็นการสถาปนาอาณาจักรอิสลาม เป็นการเสียสละในหนทางของอัลลอฮฺ และเป็นการรับใช้สังคมเพื่อแสวงหาความพอพระทัยจากพระองค์อัลลอฮ ﷻ

2.5.9 มีความกล้าหาญ

ในด้านความกล้าหาญชาญชัยของท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มีอยู่หลากหลายเหตุการณ์ แต่จะนำเสนอเพียงบางส่วนตามที่มีปรากฏจากหลักฐานดังนี้

1) การที่ท่านอุษมานออกไปต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮฺ เข้าร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่กับท่านเราะฮูลุลลอฮ ﷺ เกือบทุกสมรภูมิ ครั้นเมื่อถูกกล่าวร้ายในเรื่องการที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ เหตุผลก็เพราะว่าท่านเราะฮูลุลลอฮ ﷺ มีคำสั่งให้อยู่ที่มะดีนะฮฺเพื่อดูแลภริยาที่กำลังป่วยหนัก

หลังจากสิ้นสุดสมรภูมิตานเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ได้จัดให้ท่านอุษมานเป็นคนหนึ่งที่เข้าร่วมสมรภูมิรบในครั้งนี้นี้ด้วย ท่านได้รับส่วนแบ่งจากทรัพย์สินและจะได้รับภาคผลบุญอย่างแน่นอน -อินชาอัลลอฮ์- และจะไม่มีคำพูดหรือข้อสงสัยอันใดอีกแล้วหลังจากคำพูดของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ (Ahmad Khalil Jumah, n.d. : 491 ; Sadiq 'Urjun, 1990 : 47)

2) ท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ส่งเป็นตัวแทนไปหาพวกกุร็ชชตอนที่อยู่ ณ อัล-หุดียบียะฮ์ ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน ﷺ ได้ปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ในการให้เป็นตัวแทนไปเจรจากับชาวกุร็ชช เพราะท่านเป็นที่รู้จักและมีทักษะในการเจรจา หากไม่ใช่เป็นความกล้าหาญหรือไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษแล้วท่านคงไม่กล้า และใครก็ตามที่ตอบรับการเป็นตัวแทนไปเจรจาในสถานการณ์เยี่ยงนี้ถือว่าเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญชาญชัยอย่างมากเป็นเสมือนวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ไม่ปฏิเสธถึงแม้ว่าการออกไปเป็นตัวแทนคือคำสั่งของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ แต่ในเวลาเดียวกันก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญในการต้องแบกรับภารกิจอันสำคัญนี้

3) การที่เคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ ยอมพลีชีพ ขณะที่กลุ่มผู้ตั้งตนเป็นกบฏได้ปิดล้อมบ้านของท่านแล้วได้เรียกร้องให้เลือกระหว่างการลาออกจากตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์หรือยอมให้สังหาร ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ท่านต้องแสดงจุดยืนอย่างหนักแน่นเด็ดเดี่ยว เพราะว่าวิกฤติกำลังจ่ออยู่ข้างหน้าเป็นเส้นทางที่ท่านจำเป็นต้องเลือก ท่านเห็นความตายจากคมดาบของกลุ่มผู้ที่ตั้งตนเป็นปฏิปักษ์กำลังจะพาดฟัน (Ibn Sa'ad, 1996 : 3/66) การแสดงจุดยืนแห่งสัจธรรมของท่านนับว่าเป็นความกล้าหาญและทำทายเป็นอย่างมาก ท่านไม่ได้เป็นคนขี้ขลาดหรือเป็นผู้ที่หลงใหลคลั่งไคล้ต่อมายาวัตถุในโลกคุณยานี้ สิ่งที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน ﷺ ได้แสดงนับว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ เป็นความเด็ดเดี่ยวมุ่งมั่น เป็นความกล้าหาญชาญชัย ผลสืบเนื่องมาจากการศรัทธาต่ออัลลอฮ์อย่างเข้มแข็ง ยืนหยัดในหลักการอย่างไม่หวั่นไหวสั่นคลอนจนกระทั่งถึงวินาทีสุดท้าย ท่านยอมพลีกายเพื่อแลกกับสันติภาพที่จะเกิดขึ้นกับประชาชาติอิสลาม

4) ด้านทรัพย์สิน การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ด้วยกับชีวิตและร่างกายจะต้องดำเนินคู่ขนานไปด้วยกับการต่อสู้ด้วยทุนทรัพย์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นไปได้ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานโองการอัลกุรอานนี้ให้กับท่าน

﴿ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحَسَنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

(النساء : 95)

ความว่า “บรรดาผู้ที่นั่งอยู่จากกลุ่มผู้ศรัทธาที่มีใจผู้มีความเดือดร้อน และบรรดาผู้ต่อสู้และเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ ทั้งด้วยทรัพย์สมบัติของพวกเขาและชีวิตของพวกเขา หาได้เท่าเทียมกันไม่ อัลลอฮ์ทรงให้บรรดาผู้ต่อสู้และเสียสละด้วยทรัพย์สมบัติของพวกเขาและชีวิตของพวกเขาในเหนือกว่าบรรดาผู้ที่นั่งอยู่ชั้นหนึ่ง และทั้งหมดนั้นอัลลอฮ์ได้ทรงสัญญาไว้ให้ซึ่งสิ่งที่ดีเยี่ยม แต่อัลลอฮ์ทรงให้บรรดาผู้ต่อสู้และเสียสละเหนือกว่าบรรดาผู้ที่นั่งอยู่ด้วยรางวัลอันใหญ่หลวง”

(อัล-นินสาฮ์ : 95)

นอกจากนี้ ยังมีโองการอัลกุรอานอีกจำนวนมากที่ได้กล่าวถึงการเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ด้วยกับทรัพย์สินที่มาพร้อมกับการเสียสละในด้านชีวิตและร่างกาย ผู้ใดที่ได้ใช้จ่ายทรัพย์สินไปในหนทางของอัลลอฮ์ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แล้ว นับได้ว่าท่านเป็นนักต่อสู้และเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญชาญชัย แน่นนอนท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ได้ใช้จ่ายทรัพย์สมบัติไปในหนทางของอัลลอฮ์เป็นจำนวนมากมายมหาศาล จนกระทั่งท่านเราะฮ์ลุสลอฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวซ้ำถึง 2 ครั้งว่า “จะไม่เป็นอันตรายอันใดแก่ฮุซัยมานอีกแล้ว หลังจากที่เขาได้กระทำไว้ในวันนี้” และแนนอนที่สุดว่าท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญไม่หวั่นเกรงต่อความตาย มีความเด็ดเดี่ยวในการที่จะเผชิญหน้ากับความอธรรมจนสุดความสามารถ และมีความสุขรอบคอบไม่กระทำสิ่งใดแบบโง่เขลาโดยขาดการยั้งคิด

2.5.10 มีความอดทน

ท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มีคุณลักษณะแห่งความอดทน หลักฐานที่ชี้ชัดในเรื่องนี้ก็คือการอดทนอดกลั้นของท่านในขณะที่ถูกปิดล้อมซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดความวิกฤติอย่างหนัก หากท่านต้องการที่จะเสพความสุขเพียงลำพังโดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยวกับชะตากรรมของประชาชาติ ท่านก็สามารถที่จะกระทำได้โดยการลาออกจากตำแหน่งตามคำเรียกร้องของกลุ่มกบฏแล้วท่านก็จะรอดพ้นโดยไม่ถูกสังหาร แต่ท่านไม่เลือกวิธีดังกล่าวยอมยืนหยัดอย่างอดทนเพื่อต่อสู้กับความอธรรม ท่านยอมเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อแลกกับความเป็นเอกภาพที่จะเกิดขึ้นภายหลัง ยอมเจ็บปวดเพียงลำพังโดยหวังภาคผลบุญจากอัลลอฮ์ ตามเจตนารมณ์ที่เคยประกาศเอาไว้ว่าท่านพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความวุ่นวายอย่างเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวและเชื่อมั่นว่าผลลัพธ์ของมันสวยงามเสมอ ดังคำดำรัสแห่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَآخَظْتَهُمْ فَزَادَهُمُ

﴿إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾

(آل عمران : 173)

ความว่า “บรรดาที่ผู้คนได้กล่าวแก่พวกเขาว่า แท้จริงมีผู้คนได้ชุมนุมสำหรับพวกท่าน ดังนั้นพวกท่านจงกลัวพวกเขาเถิด แล้วมันได้เพิ่มการอิमानแก่พวกเขา และพวกเขา กล่าวว่าอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ที่พอเพียงแก่เราแล้ว และเป็นผู้รับมอบหมายที่ดีเยี่ยม”

(อาล อิมรอน : 173)

เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه เป็นคนที่มีความศรัทธาอย่างหนักแน่น มีความอาวุโส มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์ และมีความอดทนอย่างเข้มแข็ง ยอมเสียสละชีวิตแห่งตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชาติ จากคุณลักษณะที่กล่าวมาถือว่าท่านมีความประเสริฐอย่างยิ่งใหญ่ในหัวใจของมวลมุสลิม ชัยคิออิสลาม อิบน์ ตัยมียะฮ์ رحمته الله กล่าวว่า “เป็นที่ทราบกันดีด้วยกับสายรายงานจำนวนมากติดต่อกัน (มุตะวาติร) ว่า ท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه เป็นคนหนึ่งที่พยายามปกป้องจากการหลงเลื่อมมากที่สุด เป็นคนที่อดทนต่อผู้ที่มาทำลายชื่อเสียงมากที่สุด อดทนต่อกลุ่มบุคคลผู้มาปิดล้อมที่พยายามจะมาสังหาร ท่านรู้ดีถึงเป้าหมายที่พวกเขาต้องการ และบรรดามุสลิมได้มาหาเพื่อที่จะช่วยเหลือและให้คำปรึกษาหารือท่านในเรื่องที่จะต่อสู้กับพวกนั้น เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ได้กำชับให้หยุดจากการหลงเลื่อมและได้สั่งห้ามผู้ที่เชื่อฟังท่านอย่าได้สู้รบกับคนพวกนั้น...มีบางคนเสนอให้ท่านอพยพไปอยู่ที่นครมักกะฮ์ ท่านกล่าวว่า ฉันไม่ต้องการที่จะเป็นคนนอกรีตที่อยู่ในเขตหะรอมนมักกะฮ์ บางคนได้เสนอให้ท่านหนีไปเมืองขาม ท่านกล่าวว่า ฉันไม่ต้องการแยกตัวออกจากนครมะดีนะฮ์ และบางคนเสนอให้ท่านเปิดศึกต่อสู้กับพวกนั้น ท่านตอบว่า ฉันไม่อยากเป็นคนแรกจากประชาชาติของท่านนบีมุหัมมัด صلى الله عليه وسلم ที่ต้องหลงเลื่อมด้วยกับคมดาบ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาจะพบว่าเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ได้อดทนอดกลั้นจนถึงที่สุดจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายท่านถูกสังหารเสียชีวิต นับได้ว่าเป็นท่านเป็นผู้เสียสละอย่างยิ่งใหญ่ที่อยู่ในใจของพี่น้องมุสลิม” (Ibn Taimiyah, n.d. : 3/202-203)

2.5.11 มีความยุติธรรม

เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه มีคุณลักษณะแห่งความยุติธรรม มีรายงานจากอุมัยยิดิลลาฮ์ อิบน์ อะดีย อิบน์ อัล-กียาร เล่าว่า เขาได้เข้าไปหาเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน رضي الله عنه ในขณะที่ท่านถูกปิดล้อมแล้วเขากล่าวว่า “แท้จริงท่านเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ แน่นอนสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท่านกำลังเห็น ในขณะที่ - อับดุลเราะฮ์มาน อิบน์ อุฎัยส อัล-บะละวีย - ผู้นำแห่งความวุ่นวายได้เป็นผู้นำ

ละหมาด แล้วจะให้ฉันออกไปละหมาดพร้อมกับเขาหรือ” ท่านอุษมานกล่าวว่า “แท้จริงการละหมาด เป็นการทำงานที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ดังนั้นเมื่อพวกเขาทำดีก็จงทำดีพร้อมกับพวกเขา และหากพวกเขา ทำความชั่วก็จงออกห่างจากความชั่วของพวกเขา” (al-Bukhari : 695) มีสายรายงานจากอิบนุ ซัยบะฮฺ เล่าว่า อุษมาน อิบนุ อัฟฟาน ได้เข้าไปหาคนรับใช้ที่กำลังให้อาหารอยู่ แล้วท่านได้เห็นมี บางสิ่งในอาหารที่ไม่ควรให้อูฐกิน จากนั้นท่านได้ดึงหูของคนรับใช้จนเป็นบาดแผล เวลาต่อมาท่าน รู้สึกเสียใจ และได้กล่าวกับคนรับใช้ว่า เจ้าจงทำกับฉันคืน คนรับใช้ได้ปฏิเสธ ท่านยังไม่เลิกความ พยายามจนกระทั่งท่านได้เอามือของเขามาดึงที่หูของท่าน แล้วสั่งว่า จงดึงจนกระทั่งเจ้าคิดว่ามัน เจ็บปวดเหมือนที่เจ้าเคยประสบ แล้วท่านกล่าวต่ออีกว่า “จงกระทำเป็นการตอบแทน (คิฮอศ) ก่อนที่ จะถูกตอบแทนในวันปรโลก” (Abu Zayd al-Basri อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabi, 2003 : 113)

2.5.12 มีความเคร่งครัด

เคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه เป็นคนที่มีความเคร่งครัดในการประกอบอิบาดะฮ์ ตามที่มี ปรากฏอยู่ในหลายสายรายงาน ในช่วงพิธีหัจญ์ท่านเคยละหมาดที่หินดำโดยอ่านอัลกุรอานหมดทั้งเล่ม เพียงร็อกอ์เดียว การกระทำเช่นนั้นถือว่าเป็นอุปนิสัยของท่าน (Ibn Sa'ad, 1996 : 3/76) และด้วย เหตุผลดังกล่าวนี้ถูกรายงานจาก อิบนุ อุมัร رضي الله عنه ท่านได้กล่าวถึงโองการของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿أَمَّنْ هُوَ قَنِتٌ ءَأَنَاءَ أَلِيلٍ سَاجِدًا وَقَائِمًا تَحَذِرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ

رَبِّهِ ...﴾

(الزمر : 9)

ความหมาย “ผู้ที่เขาเป็นผู้กักตุนในยามค่ำคืนในสภาพของผู้ก้มสujud และ ผู้ยืนละหมาดโดยที่เขาหวั่นเกรงต่อปรโลก และหวังความเมตตาของพระ เจ้าของเขา...”

(อิซ-ฮุมัร : บางส่วนของโองการที่ 9)

อิบนุ กะษีร กล่าวว่า โองการนี้ถูกประทานลงมาให้แก่ท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه (Ibn Kathir, 1996 : 4/47) และอิบนุ อับบาส رضي الله عنه กล่าวว่า โองการของ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿...هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

(النحل : 76)

ความหมาย “...เขาจะเท่าเทียมกับผู้กำชับกันในหนทางอันเที่ยงธรรม และเขาอยู่ในหนทางที่เที่ยงตรงกระนั้นหรือ”

(อัล-นะหฺลุ : บางส่วนของโองการที่ 76)

อิบนุ กะษีร กล่าวว่า โองการนี้ถูกประทานลงมาให้แก่ท่านอุษมาน رضي الله عنه (Ibn Kathir, 1996 : 2/579) ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه จะถือศีลอดในตอนกลางวันและจะลุกขึ้นละหมาดในยามกลางคืนเป็นประจำ ยกเว้นท่านจะนอนหลับเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (Ibn al-Jawziy อ้างใน Ali Muhammad al-Sallaby, 2003 : 114)

2.5.13 มีความมกน้อย

ผู้นำแห่งมวลมุสลิมท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นผู้ที่มีความร่ำรวย แต่ทว่าในความร่ำรวยมั่งคั่งนี้ยังมีสายรายงานมากมายที่บ่งบอกว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความมกน้อยต่อการดำเนินชีวิตในโลกดุนยานี้ รายงานจากหุหมัด อิบนุ นะอีม เล่าว่า ครั้งหนึ่งท่านอุมร์และท่านอุษมาน ถูกเชิญไปรับประทานอาหาร เมื่อทั้งสองได้เสริ่งสิ้นจากการรับประทานอาหาร ท่านอุษมานได้กล่าวกับท่านอุมร์ว่า “แน่นอนเมื่อเราได้เห็นอาหารแล้ว หวังว่าเราไม่ยอมไปร่วมเลย” อุมร์กล่าวว่า “เพราะเหตุอันใดหรือ?” อุษมานตอบว่า “แท้จริงฉันกลัวจะทำในสิ่งที่เกินความเป็นจริง” (Ahmad, 1988 : 126) เรื่องนี้เป็นการแสดงถึงความเข้าใจของท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه ในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตามทัศนะอิสลาม ดังนั้นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในอิสลามไม่ได้หมายถึงความโอ้อวดในเรื่องการมีบุญญา หรือการทำอาหารที่หลากหลายจำนวนมากเกินความจำเป็น ความเอื้อเฟื้อที่แท้จริงหมายถึงการใช้จ่ายทรัพย์สินไม่ฟุ่มเฟือย ไม่โอ้อวด พร้อมทั้งรู้จักขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ ผู้ประทานปัจจัยยังชีพให้ มีความนอบน้อมต่อผู้คน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นมุมมองของเคาะลีฟะฮ์อุษมาน رضي الله عنه และเป็นหลักฐานที่ชี้ว่าท่านเป็นคนหนึ่งจากบรรดาผู้ที่มีความมกน้อยในโลกดุนยานี้ (Abdul Aziz al-Humaidiy, 1998 : 17,18/48)

ตัวอย่างส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความมกน้อยและความนอบน้อมถ่อมตนของอุษมาน رضي الله عنه จากมัญมูน อิบนุ มะฮฺรอน กล่าวว่า อัล-ฮัมดานียได้บอกกับฉันว่า เขาเคยเห็นท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه ซึ่งล่อโดยมีเด็กนั่งซ้อนอยู่ข้างหลัง ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ (Ahmad, 1988 : 127) และจากหะดีษของซุรหะบิล อิบนุ มุสลิม เล่าว่า ท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه เคยจัดเลี้ยงอาหารอย่างเลิศหรูให้แก่ผู้คนและเมื่อกลับเข้าบ้านท่านรับประทานอาหารด้วยน้ำสั้มและน้ำมัน (Ahmad, 1988 : 129) นี่คือตัวอย่างอันสูงส่งที่แสดงถึงความมกน้อยของผู้นำแห่งมวลมุสลิมท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه การที่ท่านมีความมกน้อยในโลกดุนยานี้เป็นการดำเนินชีวิตอย่างมีดุลยภาพ ท่านไม่ได้ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยและท่านไม่ได้เป็นคนตระหนี่ ความร่ำรวยของท่านไม่ได้ทำให้เป็นคนหลงระเรีงอยู่

กับมายาวัตถุ หรือคลังไคล้ต่อความรื่นเริงในโลกนี้จนกระทั่งลืมภารกิจอันสำคัญในโลกหน้า และท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه เป็นตัวอย่างของบรรดาผู้ร่ำรวยในประวัติศาสตร์ที่มีความยิ่งใหญ่โดยเฉพาะการทุ่มเทเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อเชิดชูศาสนาของอัลลอฮ์ให้มีความสูงส่งมากยิ่งขึ้น พลังแห่งศรัทธาของท่านถูกวางอยู่เหนืออารมณ์ความรู้สึกหรือความใคร่แห่งตน และท่านเป็นตัวอย่างของผู้ร่ำรวยที่มีความมั่งคั่งน้อยในโลกนี้อย่างแท้จริง

2.5.14 มีการสรรเสริญขอบคุณ

เคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นคนที่มีรู้จักขอบคุณต่ออัลลอฮ์ด้วยกับลิ้นหัวใจ และอวัยวะอย่างมากมาย มีอยู่วันหนึ่งท่านถูกเชิญไปยังกลุ่มชนที่นำสงสัย แต่ปรากฏว่าพวกเขาได้แยกย้ายไปก่อน จากเหตุการณ์นี้ท่านได้ปล่อยทาสหนึ่งคนเป็นการขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ ที่ความตกต่ำของมุสลิมไม่ได้เกิดขึ้นด้วยกับน้ำมือของท่าน (Ali Muhammad al-Sallaby, 2003 : 116)

2.5.15 ติดตามข่าวคราว ความเคลื่อนไหวของประชาชน

เคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นคนที่รักใคร่สนใจติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวของพี่น้องมุสลิม สอบถามปัญหาสารทุกข์สุกดิบ ให้ความอบอุ่นกับผู้ที่สูญเสีย ปลอดภัย คนที่มาร้องทุกข์ ติดตามอาการป่วยไข้ มีปรากฏในบันทึกอิหม่ามอะหมัด จากมุซา อิบน์ กุ้อลหะฮ์กล่าวว่า ฉันเห็นท่านอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน ในขณะที่อยู่บนแท่นเทศนา (มิมบร์) แล้วท่านได้สอบถามถึงข่าวคราวของพวกเขา (Ahmad, 1999 : 812) และมีปรากฏในสายรายงานอิบนุ สะอัด ในหนังสืออัญญอบะคอต กล่าวว่า “ฉันเห็นอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน ออกไปละหมาดวันศุกร์โดยมีผ้าสีเหลืองสองชิ้น แล้วท่านได้นั่งอยู่บนแท่นเทศนา จากนั้นผู้ทำหน้าที่ประกาศเชิญชวน (อะซาน) ได้ประกาศในขณะที่ท่านได้สอบถามข่าวคราวความเคลื่อนไหวของประชาชน ใครบ้างที่เดินทาง ใครบ้างที่มาเยือน และใครบ้างที่เจ็บไข้ได้ป่วย (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/59) ปรากฏว่าเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه ได้ให้ความสำคัญกับการเป็นอยู่ของประชาชน ให้การช่วยเหลือผู้ที่มีความเดือดร้อนจำเป็น และกำหนดให้เด็กที่เกิดใหม่ได้รับเงินจากกองคลัง (บัยตุลมาล) และยังถูกรายงานมาจากอูรวะฮ์ อิบน์ อัช-ชูบัยรฺ กล่าวว่า “ฉันได้ร่วมอยู่ในยุคสมัยการปกครองของอุมมาน رضي الله عنه ไม่มีมุสลิมคนใดยกเว้นท่านจะให้พวกเขาได้รับทรัพย์สินจากกองคลัง” (Ibn Abi Shaibah, n.d. : 3/1023)

2.5.16 คัดเลือกจัดสรรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

การกำหนดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในที่นี้หมายถึงการจัดสรรหน้าที่การงานให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ โดยให้เจ้าหน้าที่แต่ละคนที่มีความรู้มีความเชี่ยวชาญได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และจะได้ไม่เกินไปทำหน้าที่อื่น การจัดสรรหน้าที่เป็นวัฏจักรทาง

ธรรมชาติแห่งอัลลอฮ์ที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมที่มาจากท่าน ยึดถือปฏิบัติ ในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ท่านได้จัดสรรหน้าที่การทำงานให้แก่มุสลิม ในแต่ละสายงานตามความเหมาะสม อาทิ งานด้านตุลาการ การเงินการคลัง การทหาร และท่านได้ แต่งตั้งผู้ปกครองตามแคว้นเมืองต่างๆ โดยคัดเลือกผู้ที่มีวุฒิภาวะในการเป็นผู้นำและกำหนด ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจากท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷺ โดยตรงเมื่อได้จัดสรรตำแหน่งเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้วางกรอบในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้ที่ได้รับมอบหมาย ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้การบริหาร กิจการบ้านเมืองในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ และเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ ﷺ ได้คิดสรรโดยยึดหลักดุลยภาพระหว่างวัฏจักรทางธรรมชาติกับหลัก นิติศาสตร์ในการจัดสรรตำแหน่งไปควบคู่กัน (Abdullah Qadiri, 1986 : 117)

2.6 ทฤษฎีและการสรรหาตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์

2.6.1 คำนิยามของเคาะลีฟะฮ์

ด้านภาษาศาสตร์ ในภาษาอาหรับคำว่า “เคาะลีฟะฮ์” ซึ่งเป็นคำที่มาจากรากศัพท์ ที่ว่า เคาะลีฟ (كَفَى) หมายถึง “ผู้ทดแทน หรือผู้ที่เข้าไปแทนฐานะของบุคคลผู้หนึ่ง” คำพหูพจน์ ของเคาะลีฟะฮ์ คือ เคาะลาอิฟ (كَفَالَة) หรือ คูละฟ (كُلْفَة) และคำว่า “เคาะลีฟะฮ์” นั้นก็คล้ายกับ ตำแหน่งอิหม่ามซึ่งพวกชีอะฮ์นิยมใช้กัน และคำ “คิลาฟะฮ์” ย่อมเสมอเหมือน “อิหม่ามะฮ์” ของชีอะฮ์ เช่นกัน

คำนิยามด้านวิชาการ (ศาสนศาสตร์) Abdullah al-Qari (2550 : 1-2) ได้ให้คำ นิยามด้านวิชาการทางอิสลามแล้ว คำว่า “เคาะลีฟะฮ์” สามารถให้ความหมายได้ 3 ประการคือ

1. เป็นผู้แทนหรือสืบทอดหน้าที่แทนเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จะเห็นได้ว่าเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อับดุลอะซีซ-ศิดดีก เคาะลีฟะฮ์ท่านแรกแห่งนครมะดีนะฮ์ ได้เรียกตนเองว่า “เคาะลีฟะฮ์ตุรเราะสูลิลลาฮ์” อัน หมายถึง ผู้สืบทอดหน้าที่แทนเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ แต่มิใช่เป็นผู้สืบทอดหน้าที่แทนอัลลอฮ์ หมายความว่า เป็นผู้สืบทอดหน้าที่แทนเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในเรื่องเกี่ยวกับทางโลกรวมทั้งดำเนินการเผยแผ่และ คຸ້ມครองศาสนาอิสลามไม่ใช่ในเรื่องของความเป็นนบี ความเป็นศาสดาหรือผู้ก่อตั้งชะรีอะฮ์ (กฎหมาย อิสลาม)

2. เป็นผู้สืบทอดหน้าที่ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เพื่อดำเนินการในเรื่องต่างๆ โดย ดำเนินการในเรื่องต่างๆ โดยการปฏิบัติและดำเนินการให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎเกณฑ์ตามที่ ศาสนาอิสลามได้ระบุไว้ อัล-บัยฮะอูวีย นักอรรถาธิบายอัลกุรอานท่านหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า “เคาะลีฟะฮ์” หมายถึง มนุษย์ผู้สืบทอดหน้าที่แทนท่านศาสนทูตเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของศาสนา อิสลาม ประชาชาติมุสลิมทุกแห่งหนบนพื้นพิภพนี้ต้องยอมรับคำสั่งและอำนาจของเคาะลีฟะฮ์

3. เป็นประมุขของรัฐ เพื่อเป็นแบบฉบับที่ดีแก่ประชาชนทั่วไป อิบน์ ค็อลดูน บิดาแห่งปรัชญาอิสลามได้ให้คำนิยามของ “เคาะลีฟะฮฺ” ไว้ว่า เคาะลีฟะฮฺนั้นเป็นผู้นำที่จะต้องนำประชาชนที่อยู่ใต้อำนาจให้ดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติที่ระบุไว้ในอัลกุรอานเพื่อขอประทานความสำเร็จในชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า (Abdullah al-Qari แปลโดยดลมนรจร บากา, 2550 : 1-2) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾

(البقرة : 30)

ความว่า “จงรำลึกถึงเวลาที่พระผู้อภิบาลของเจ้าได้กล่าวกับมลาอิกะฮฺว่า ฉันจะแต่งตั้งตัวแทนคนหนึ่งขึ้นบนหน้าแผ่นดิน...”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ บางส่วนของโองการที่ : 30)

อีกโองการในสุเราะฮฺอัล-อันอาม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ...﴾

(الأنعام : 165)

ความว่า “และได้ทรงเทิดบางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคนหลายชั้น...”

(อัล-อันอาม บางส่วนของโองการที่ : 165)

และอีกโองการหนึ่งในสุเราะฮฺอัล-อะฮฺรอฟ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَأذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ...﴾

(الأعراف : 69)

ความว่า “และพวกท่านจงรำลึกถึงเกิด ขณะที่พระองค์ได้ทรงให้พวกท่านเป็นผู้สืบช่วงแทน มาหลังจากประชาชาติของนูหฺ”

(อัล-อะฮฺรอฟ บางส่วนของโองการที่ : 69)

มะหมุด ชากีร์ (Mahmud Shakir, 1990 : 3/21) ได้กล่าวในหนังสือ Tarikh Islamiy ว่า อัล-คิลาฟะฮฺ หมายถึง การสืบช่วงของมุสลิมคนหนึ่งเพื่อปกครองมนุษย์ตามครรลองของอัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ทรงพอพระทัยในครรลองดังกล่าวสำหรับปวงบ่าวผู้ศรัทธา ซึ่งถือเป็น

สิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต แท้จริงแล้วกฎหมายเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอในการแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม และเพื่อให้กฎหมายสามารถแก้ปัญหาและนำความสุขสู่มนุษย์ได้นั้นจำเป็นจะต้องมีอำนาจบริหาร ดังนั้นอัลลอฮ์จึงได้กำหนดคกฏเกณฑ์การบริหารงานและการปฏิบัติการตามตัวบทกฎหมายที่ใช้ในการบริหารบ้านเมืองพร้อมกับกฎหมายต่างๆ

อับดุลลอฮ์ อัล-กอรี (Abdullah al-Qari (2550 : คำนำ) ได้เขียนในหนังสือ Detik Perang Saudara dan Penyebaran Islam Zaman Khulafa' Arrasyidin ถูกแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ “สี่เคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม” โดยดลมนรรัตน์ บากา ว่า เคาะลีฟะฮ์ถูกนิยามว่าเป็นประมุขของรัฐ ซึ่งได้รับการเลือกตั้ง อำนาจของเคาะลีฟะฮ์ไม่ถูกจำกัดโดยรัฐธรรมนูญ หรือสถาบันทางการเมืองใดๆ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นผู้เผด็จการหรือมีอำนาจไม่จำกัด เพราะเคาะลีฟะฮ์ต้องใช้อำนาจให้เป็นไปตามบทบัญญัติคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสดา อาจกล่าวได้ว่าสี่เคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงคุณธรรม ถูกกำหนดให้เป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่คำประกาศแห่งศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าไปสู่มนุษยชาติ พวกเขาได้ถือธงแห่งอิสลามและนำมันไปทั่วทุกมุมโลกอย่างแข็งขัน คำสอนของท่านศาสดาได้ให้ชีวิตใหม่แก่พวกเขา ภายในเวลา 30 ปีเท่านั้น พวกเขาได้สร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่กว่าอาณาจักรโรมันขึ้นได้

2.6.2 ทฤษฎีการสรรหาตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์

Muhammad Ibrahim al-Tuwaijiry (2012) กล่าวในหนังสือมุคตะศ็อร อัล-ฟิกฮ์ อัล-อิสลามีย (مختصر الفقه الإسلامي) รายละเอียดเกี่ยวกับบทบัญญัติว่าด้วยระบอบอัล-คิลาฟะฮ์ว่า การแต่งตั้งเคาะลีฟะฮ์ให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำแก่บรรดามวลมุสลิมนับเป็นความจำเป็น เพื่อปกป้องความบริสุทธิ์ของศาสนาอิสลาม บริหารจัดการกิจการของมุสลิม ดำรงบทลงโทษ รักษาสิทธิต่างๆ ปกครองด้วยกับบทบัญญัติที่อัลลอฮ์ทรงประทานลงมา กำชับใช้ในเรื่องของความดีงาม ตักเตือนห้ามปรามในเรื่องของความชั่วช้า และเรียกร้องเชิญชวนไปสู่แนวทางที่อัลลอฮ์วางไว้ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ

اَلْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيْلِ اللّٰهِ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَن سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ

شَدِيْدٌۢ بِمَا كَفَرُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾

(ص : 26)

ความหมาย “โอ้ผู้ศรัทธา เราได้แต่งตั้งเจ้าให้เป็นตัวแทนในแผ่นดินนี้ ดังนั้นเจ้าจงตัดสินคดีต่างๆ ระหว่างมนุษย์ด้วยความยุติธรรมและอย่าปฏิบัติตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ มันจะทำให้เจ้าหลงไหลไปจากทางของอัลลอฮ์ แท้จริงบรรดาผู้

ที่หลงไปจากทางของอัลลอฮ์นั้น สำหรับพวกเขาจะได้รับการลงโทษอย่าง
สาหัสเนื่องด้วยพวกเขาละเมิดแห่งการชำระบัญญัติ”

(ศอต : 26)

ส่วนรูปแบบในการสรรหาตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์หรือผู้นำให้ยึดปฏิบัติเอาวิธีหนึ่งวิธีใด
จากวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. โดยการทำประชามติจากบรรดามวลมุสลิม การแต่งตั้งให้เป็นผู้นำจะเสร็จ
สมบูรณ์ด้วยการทำสัตยาบันของบรรดาผู้มีบทบาทสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการผู้มีความรู้ บรรดาผู้
มีคุณธรรม บรรดาผู้เป็นที่ยอมรับมีตำแหน่งสูง และบรรดาแกนนำจากกลุ่มต่างๆ

2. ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้นำโดยมีการระบุเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้นำที่ได้ปฏิบัติ
หน้าที่มาก่อนหน้าเขา

3. โดยการปรึกษาหารือ (ระบบชูรอ) ของบรรดาแกนนำผู้มีความยำเกรงที่ถูก
กำหนดขึ้นเป็นจำนวนเฉพาะ จากนั้นจึงมีมติให้คนหนึ่งคนใดจากพวกเขาขึ้นมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำ

4. เข้าปกครองประชาชนโดยวิธีการใช้กำลังจนกระทั่งพวกเขายอมจำนน และ
ยอมรับเขาว่าเป็นผู้นำ ดังนั้นนับว่าเป็นความจำเป็นที่ผู้อยู่ภายใต้การดูแลของเขาจะต้องเชื่อฟังปฏิบัติ
ตามในสิ่งที่ไม่เป็นการฝ่าฝืนต่ออัลลอฮ์

การเป็นตัวแทนของอัลลอฮ์ในโลกนี้ (อัล-คิลาฟะฮ์) จะเกิดขึ้นได้โดยมีองค์ประกอบ
หลักคือการศรัทธาและการประกอบคุณงามความดี อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ

كَمَا أَسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ

لَهُمْ وَلَيَبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أُمَّمًا يُعْبُدُونَ لِي لَا يُشْرِكُوا بِي شَيْئًا وَمَنْ

كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾

(النور : 55)

ความหมาย “อัลลอฮ์ทรงสัญญากับบรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเขา และบรรดา
ผู้กระทำความดีทั้งหลายว่า แน่แน่นอนพระองค์จะทรงให้พวกเขาเป็นตัวแทน
สืบช่วงในแผ่นดิน เสมือนดังที่พระองค์ทรงให้บรรดาชนก่อนพวกเขาเป็น
ตัวแทนสืบช่วงมาก่อนแล้ว และพระองค์จะทรงทำให้ศาสนาของพวกเขาซึ่ง
พระองค์ทรงโปรดปรานเป็นที่มั่นคงเป็นเกียรติแก่พวกเขา และแน่นอน

พระองค์จะทรงเปลี่ยนแปลงให้พวกเขาได้รับความปลอดภัยหลังจากความกลัวของพวกเขา โดยที่พวกเขาจะต้องเคารพภักดีข้าไม่ตั้งภาคีอื่นใดต่อข้า และผู้ใดปฏิเสธศรัทธาหลังจากนั้น คนเหล่านั้นพวกเขาคือผู้ที่ฝ่าฝืน”

(อัน-นูร : 55)

ตำแหน่งตัวแทนของอัลลอฮ์ (อัล-คิลาฟะฮ์) จะต้องเป็นของชาวกุรัยชและมวลมนุษยชาติจะเป็นผู้ปฏิบัติตามชาวกุรัยช

((عن معاوية رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
 إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ فِي قُرَيْشٍ، لَا يُعَادِيهِمْ أَحَدٌ إِلَّا كَبَّهُ اللَّهُ فِي النَّارِ عَلَى
 وَجْهِهِ مَا أَقَامُوا الدِّينَ)).

(رواه البخاري : 7139)

จากมุอาวียะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “แท้จริงในกิจการนี้ (อัล-คิลาฟะฮ์) เป็นของชาวกุรัยช ไม่มีผู้ใดเป็นปฏิปักษ์ต่อพวกเขา นอกจากอัลลอฮ์จะให้ใบหน้าของเขาคว่ำลงในนรก ตราบใดที่พวกเขายังคงดำรงอยู่ในศาสนา”

(al-Bukhari, 1991 : 7139)

((عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا يزال
 هَذَا الْأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ مَا بَقِيَ مِنْهُمْ اثنان)).

(متفق عليه)

จากอิบนุ อุมร์ رضي الله عنه จากท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “กิจการนี้ (อัล-คิลาฟะฮ์) ยังคงเป็นของชาวกุรัยช ตราบใดที่พวกเขายังคงเหลืออยู่ถึงแม้สองคนก็ตาม”

(al-Bukhari, 1991 : 3501 ; Muslim, 1972 : 1820) สำนวนหะดีษของมุสลิม

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 النَّاسُ تَبَعُ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّأْنِ مُسْلِمُهُمْ لِمُسْلِمِهِمْ
 وَكَافِرُهُمْ لِكَافِرِهِمْ)).

(متفق عليه)

จากอับดุลเราะฮ์มาน บิน สะมุเราะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านเราะฮ์มาน رضي الله عنه กล่าวว่า “มนุษย์ชาติ จะปฏิบัติตามพวกกุร็อยซในกิจการด้านนี้ (อัล-คิลาฟะฮ์) บรรดาผู้ที่ศรัทธา จะปฏิบัติตามผู้ศรัทธาของพวกเขา และบรรดาผู้ที่ปฏิเสธจะปฏิบัติตามผู้ปฏิเสธของพวกเขา”

(al-Bukhari, 1991 : 3495 ; Muslim, 1972 : 1818 สำนักนวนหะดีษของมุสลิม)

บทบัญญัติอิสลามถือว่าการร้องขอหรือแสวงหาตำแหน่งผู้นำเป็นสิ่งต้องห้าม ดังที่ปรากฏหะดีษจากท่านเราะฮ์มาน رضي الله عنه

((عن عبد الرحمن بن سمره رضي الله عنه قال قال لي النبي صلى الله عليه وسلم يا عبد الرحمن بن سمره لا تسأل الإمارة، فإن أُعطيَتْها عن مسألةٍ وُكِلتَ إليها، وإن أُعطيَتْها عن غيرِ مسألةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا...)).

(متفق عليه)

จากอับดุลเราะฮ์มาน บิน สะมุเราะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวกับฉันว่า “โอ้อับดุลเราะฮ์มาน บิน สะมุเราะฮ์ ท่านอย่าได้ร้องขอตำแหน่งผู้นำ หากท่านได้รับตำแหน่งโดยการร้องขอท่านก็จะถูกกิน (โดยไม่มีใครสนใจ) แต่หากท่านได้รับตำแหน่งโดยไม่ได้ร้องขอท่านก็จะได้รับการช่วยเหลือ...”

(al-Bukhari, 1991 : 7147 สำนักนวนหะดีษของอัล-บุคอรีย ; Muslim, 1972 : 1652)

((عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال إنكم ستَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ، وَتَسْتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَانْعَمِ الْمَرْضِعَةَ وَبَسْتِ الْفَاطِمَةَ...)).

(رواه البخاري : 7148)

จากอับดุลเราะฮ์มาน บิน สะมุเราะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า จากท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “แท้จริงพวกท่านมีความพยายามที่จะแสวงหาตำแหน่งผู้นำกัน และตำแหน่งนั้นมันจะทำให้เสียใจในวันกิยามะฮ์ ดังนั้นความดีงามจะเป็นของผู้ที่ให้นม และความเลวร้ายจะได้กับผู้ที่หย่านม”

(al-Bukhari, 1991 : 7148)

((عن أبي موسى رضي الله عنه قال: دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم أنا ورجلان من قومي فقال أحد الرجلين: أمرنا يا رسول الله، وقال الآخر مثله، فقال: إنا لا نؤلّي هذا من سألَهُ ولا من حرصَ عَلَيْهِ)).

(متفق عليه)

จากอุมมุชา رضي الله عنه กล่าวว่า ฉันได้เข้าไปหาท่านนบี ﷺ พร้อมกับชายที่มาจากเผ่าของฉันอีกสองคน คนหนึ่งกล่าวว่า โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮฺจงแต่งตั้งเราให้เป็นผู้นำเถิด ส่วนอีกคนก็กล่าวเหมือนกับคนแรก ท่านเราะสูลตอบว่า “แท้จริงในกิจการนี้เราจะไม่แต่งตั้งให้แก่ผู้ที่ร้องขอและผู้ที่ยพยายามแสวงหามัน”

(al-Bukhari, 1991 สำนักหนังสือของอัล-บุคอรี : 7149 , Muslim, 1972 : 1733)

บทบัญญัติอิสลามยังกำชับให้พยายามออกห่างจากการเป็นผู้นำโดยเฉพาะผู้ที่มีความอ่อนแอในการจะปฏิบัติตามหน้าที่ ดังมีหะดีษปรากฏจากท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ

((عن أبي ذر رضي الله عنه قال: قلت يا رسول الله ألا تستعملني؟ قال فضرِب بيده على منكبي ثم قال: يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ، وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ، وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِزْبِي وَنَدَامَةٌ إِلَّا مَنْ أَحَدَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا)).

(رواه مسلم : 1825)

จากอบีซัร رضي الله عنه กล่าวว่า ฉันกล่าวว่า โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮฺท่านไม่ให้ฉันเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือ? ดังนั้นท่านเราะสูลได้เอามือมาวางไว้ที่บั้นไหล่ของฉัน แล้วกล่าวว่า “โอ้อูซัรแท้จริงท่านเป็นคนอ่อนแอ ตำแหน่งผู้นำเป็นภาระหน้าที่ที่หนัก และในวันกิยามะฮฺจะขาดทุนและเสียใจ นอกจากผู้ที่รับมันมาด้วยกับสิทธิหน้าที่และได้ปฏิบัติไปตามหน้าที่อันนั้น”

(Muslim, 1972 : 1825)

ขณะเดียวกันคำสอนอิสลามยังบอกถึงความประเสริฐของผู้นำที่มีความยุติธรรม และได้คาดโทษทัณฑ์ต่อผู้นำที่มีความอธรรม อัลลอฮ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَأَقْسَطُوا إِنَّ اللَّهَ كَحِبُّ الْمُقْسَطِينَ﴾

(الحجرات : 9)

ความหมาย “และพวกเจ้าจงให้ความเที่ยงธรรม (แก่ทั้งสองฝ่าย) แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่บรรดาผู้ให้ความเที่ยงธรรม”

(อัล-หุญรอต : บางส่วนของโองการที่ 9)

((عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ تَعَالَى فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ إِمَامٌ عَدْلٌ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ ..))

(متفق عليه)

จากอบีฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه จากท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “มีบุคคล 7 ประเภทที่จะได้อยู่ภายใต้ร่มเงาของอัลลอฮ์ตะอาลาในวันที่ไม่มีร่มเงาอื่นใด นอกจากร่มเงาของพระองค์ หนึ่งใน..ผู้นำที่มีความยุติธรรม สอง..คนหนุ่มที่เติบโตขึ้นมาโดยการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์...”

(al-Bukhari, 1991 สำนักนหะดีษของอัล-บุคอรีย : 1423 ; Muslim, 1972 : 1031)

((عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إنَّ الْمُقْسَطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ عَنِ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ، وَكَلَّمْنَا يَدَيْهِ يَمِينٌ، الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا)).

(رواه مسلم : 182)

จากอบีฮุร็อยเราะฮฺ อิบน์ อัมรฺ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่ให้ความยุติธรรม ณ อัลลอฮ์เขาจะได้อยู่บนมิมบ์รแห่งรัศมีซึ่งอยู่ทางด้านขวาของอรร-เราะหมาน (ผู้ทรงปราณี) ในขณะที่มือทั้งสองของพระองค์ทรงมีความดีงาม ความจำเริญ พวกเขาคือบรรดาผู้ซึ่งให้ความยุติธรรมในการปกครอง และผู้ที่อยู่ภายใต้การรับผิดชอบดูแลของพวกเขา และสิ่งที่พวกเขาได้ปกครอง”

(Muslim, 1972 : 1827)

((عن معقل بن يسار رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول «مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللَّهُ رَعِيَّةً، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ»)).

(متفق عليه)

จากมะอ์กอล อิบน์ ยะซาร์ رضي الله عنه กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “ไม่มีบ่าวคนใดที่อัลลอฮ์ได้ให้เขาปกครองผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของเขา กลุ่มหนึ่ง และได้เสียชีวิตในสภาพที่เขาคดโกงต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ยกเว้นอัลลอฮ์จะหักห้ามเขาจากการเข้าสวนสวรรค์” (al-Bukhari, 1991 ส่วนนวนหะดีษของอัล-บุคอรีย : 7150 ; Muslim, 1972 : 142)

และตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์หรือตำแหน่งผู้นำจะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น ไม่เป็นที่อนุญาตให้ผู้หญิงมารับตำแหน่งดังกล่าว ดังที่มีหะดีษปรากฏจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

((عن أبي بكره رضي الله عنه قال لقد نفعني الله بكلمة أيام الجمل لما بلغ النبي صلى الله عليه وسلم أن فارساً ملكوا ابنة كسرى قال لن يفلح قوم ولوا أمرهم امرأة)).

(رواه البخاري : 7099)

จากออบูบักเราะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า อัลลอฮ์ได้ทำให้ฉันได้รับประโยชน์ด้วยกับคำคำหนึ่งในช่วงสมรภูมิจัตุบัยน เมื่อมีข่าวไปถึงท่านนบี ﷺ ว่า แท้จริงพวกเปอร์เซียได้มอบให้บุตรสาวของโกเซอร์ (กิสรอ) ขึ้นเป็นกษัตริย์ ท่านจึงกล่าวว่า “กลุ่มชนหนึ่งกลุ่มชนใดจะไม่ได้ประสบความสำเร็จเป็นอันขาด การที่พวกเขาแต่งตั้งให้ผู้หญิงเป็นผู้ปกครองดูแลกิจการของพวกเขา”

(al-Bukhari, 1991 : 7099)

2.6.3 สถาบันคิลาฟะฮ์

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า “เคาะลีฟะฮ์” เป็นผู้แทนของเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เป็นตำแหน่งที่แสดงให้เห็นถึงสถาบันใหม่ที่ถูกแต่งตั้งหรือกำหนดขึ้นมาภายหลังการเสียชีวิตของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (ฮ.ศ.11 หรือ ค.ศ.632) และได้สิ้นสุดลงใน ค.ศ.1924 หรือภายหลังจากการล่มสลายของราชวงศ์ออตโตมานแห่งตุรกี ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์อิสลาม ในขณะที่ท่านเราะสูลยังมีชีวิตอยู่ท่านได้ทำหน้าที่อย่างหนักในฐานะที่เป็นผู้นำศาสนา ท่านแนะนำศาสนาอิสลามเพื่อทำความรู้จักในนามนบีและเราะสูลแห่งอัลลอฮ์ นอกจากนั้นท่านยังเป็นประมุขของรัฐ หน้าที่ของท่านได้สิ้นสุดลงพร้อมกับการจากไปของท่าน และท่านเป็นศาสนาทูตคนสุดท้าย

สำหรับประชาชาติมุสลิมซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบนพื้นพิภพนี้ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งตามฟัรฎูกิฟายะฮ์ที่จะต้องสถาปนาอัล-คิลาฟะฮ์ขึ้นมาหรือจะพูดอีกนัยหนึ่งก็คือประชาชาติมุสลิมต้องรับบาปร่วมกันในการใช้ภายใต้ประชาชาติมุสลิมในทุกๆ วิธีทางการดำเนินชีวิต

ภายใต้หลักการ (หุกุม) ของอัลลอฮ์ อิบน์ค็อลดูน ได้กล่าวว่า กฎอันนี้ถือว่าเป็นอิจญมาอ์ (ความเห็นพ้องกันทั้งหมด) อุละมาอ์มุสลิมนอกจากกลุ่มมูตะซึลชะฮฺและเคาะวาริจญ์บางกลุ่มเท่านั้นที่มีความเห็นของตนเองที่แตกต่างออกไปตั้งนั้น ตามความเห็นของศาสตราจารย์ ดร. อะหมัด ซะละบีย (Dr. Ahmad Syalabiy) แล้วผู้ใดก็ตามที่ก่อการกบฏต่อสถาบันเคาะลีฟะฮ์ก็ถือว่าเป็นฝ่ายต่อต้าน (เป็นผู้ทำลายหรือคุกคาม) หลักการของศาสนาอิสลามและเอกภาพของอิสลาม (ถือว่าเป็นความผิด) หลังจากที่ได้พิจารณาและวิเคราะห์ถึงความต่อเนื่อง ความก้าวหน้าของประวัติศาสตร์อิสลามแล้ว ในเรื่องนี้อิหม่ามอัซ-ซะฮฺรอเนียได้กล่าวว่า “ไม่มีปัญหาอื่นใดอีกแล้วที่ประชาชาติมุสลิมต้องบั่นทอนชีวิตหลังเลือดขลิบดินนอกจากปัญหาเคาะลีฟะฮ์” (ดลมนรจ บากา, 2550 : 3-4)

2.6.4 บทบาทหน้าที่ของเคาะลีฟะฮ์

Muhammad Ibrahim al-Tuwaijiry (2012 : 1-4) ได้กล่าวในหนังสือมุคตะศ็อร อัล-ฟิฆฮ์ อัล-อิสลามีย (مختصر الفقه الإسلامي) ได้กล่าวถึงบทบาทหรือหน้าที่ๆ จำเป็นของผู้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ดังต่อไปนี้

1. การดำรงไว้ซึ่งบทบัญญัติศาสนาโดยการปกป้องรักษา เรียกร้องเชิญชวน ป้องกันให้พ้นจากสิ่งที่ยุบยิบคลุมเครือ ดำเนินการปกครองตามหลักการและขอบเขตด้วยกับบทบัญญัติที่อัลลอฮ์ทรงประทานลงมาให้แก่มวลมนุษยชาติ และทำการต่อสู้ เสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ โดยที่พระองค์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴾

(النساء : 58)

ความหมาย “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงใช้พวกเจ้าให้มอบคืนบรรดาของฝากแก่เจ้าของของมัน และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าก็จะต้องตัดสินด้วยความยุติธรรม แท้จริงอัลลอฮ์ทรงแนะนำพวกเจ้าด้วยสิ่งซึ่งดีจริงๆ แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงได้ยินและได้เห็น”

(อัน-นีสอาอ์ : 58)

2. คัดเลือกผู้ปกครองที่มีความเหมาะสม อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينُ ﴾

(القصص : 26)

ความหมาย “แท้จริงคนดีที่ท่านควรจะจ้างเขาไว้คือ ผู้ที่แข็งแรง ผู้ที่ซื่อสัตย์”
(อัล-เกาะศ็อลศ : บางส่วนของโองการที่ 26)

3. ผู้นำคอยตรวจสอบติดตามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

((عن أبي حميد الساعدي رضي الله عنه قال استعمل النبي صلى الله عليه وسلم رجلاً من الأزد يقال له ابن اللتبية على الصدقة، فلما قدم قال هذا لكم وهذا أهدي لي قال «فهلما جلس في بيت أبيه، أو بيت أمه فينظر أيهدى له أم لا؟ والذي نفسي بيده لا يأخذ أحدٌ منه شيئاً إلا جاء به يوم القيامة يحمله على رقبتيه إن كان بعيراً له رغاء، أو بقرة لها خوار، أو شاة تيعر» ثم رفع يده حتى رأينا عفرة إبطيه اللهم هل بلغت، اللهم هل بلغت» ثلاثاً)).

(متفق عليه)

จากอียูมัค อัศ-สาดิย رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้แต่งตั้งผู้ชายคนหนึ่งที่มาจากอัล-อัซดี ซึ่งถูกเรียกว่าอิบนุอัล-ลัตบียะฮฺ ให้เป็นผู้จัดเก็บเคาะตะเกาะฮฺ เมื่อเขาเดินทางกลับมาเขากล่าวว่า ส่วนนี้สำหรับพวกท่านและอันนี้พวกเขามอบให้เป็นของกำนัลแก่ฉัน ท่านนบีกกล่าวว่า หากเขานั่งรออยู่ภายในบ้านของบิดาหรือบ้านมารดาเขาจะได้รับของกำนัลหรือไม่? และขอสาบานต่อผู้ที่ชีวิตของฉันอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ไม่มีสิ่งใดที่มีผู้เอาไปนอกจากในวันกียามะฮฺเขาจะแบกมันไว้บนต้นคอถึงแม้จะเป็นอูฐที่มันร้องคราง หรือวัวที่ร้องครวญคราง หรือแพะที่เป็นโรคเรื้อน ต่อจากนั้นท่านนบี ﷺ ได้ยกมือขึ้นสูงจนกระทั่งพวกเราเห็นรักแร้และกล่าวว่า โอ้อัลลอฮฺฉันได้บอกพวกท่านแล้วใช่หรือไม่ (3 ครั้ง).

(al-Bukhari, 1991 : 2597 สำนักนหะดีษของอัล-บุคอรี ; Muslim, 1972 : 1832)

4. คอยสอดส่องดูแลผู้อยู่ภายใต้การปกครองและบริหารกิจการของพวกเขา

((عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال ألا كلُّكم راعٍ، وكلُّكم مسؤولٌ عن رعيته، فالأمرُ الذي على الناسِ راعٍ، وهو مسؤولٌ عن رعيته...)).

(متفق عليه)

จากอิบนิอุมร์ رضي الله عنه จากท่านนบี صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “พึงรู้เถิด พวกท่านทั้งหลายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบและพวกท่านจะถูกสอบสวนในสิ่งที่รับผิดชอบ ดังนั้นผู้นำจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลและเขาจะถูกสอบสวนต่อผู้ที่เขารับผิดชอบต่อผู้ดูแล”

(al-Bukhari, 1992 : 893 , Muslim, 1972 : 1829 สำนักานหะดีษของมุสลิม)

5. เมตตาค่อนโยนต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง คอยตักเตือนและไม่เปิดเผยความลับของพวกเขา

((عن معقل بن يسار رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
مَا مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ لَا يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ، إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ
مَعَهُمُ الْجَنَّةَ))

(رواه مسلم : 142)

จากมะฮ์กออล บิน ยะซาร์ رضي الله عنه กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ صلى الله عليه وسلم กล่าวว่า “ไม่มีผู้นำคนใดที่ได้รับแต่งตั้งให้รับผิดชอบกิจการของมวลมุสลิมจากนั้นเขาไม่ได้ใช้ความพยายามหรืออบรมตักเตือนต่อพวกเขา นอกจากเขาจะไม่ได้เข้าสวนสวรรค์พร้อมกับพวกเขา”

(Muslim, 1972 : 142)

6. เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บรรดาผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَأَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾

(الفرقان : 74)

ความหมาย “และทรงทำให้เราเป็นแบบอย่างแก่บรรดาผู้ยำเกรง”

(อัล-ฟุรกออัน : บางส่วนของโองการที่ 74)

และอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَيْمَةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِعَايِنَتِنَا

يُوقِنُونَ﴾

(السجدة : 24)

ความหมาย “และเราได้จัดให้มีบรรดาหัวหน้าจากพวกเขา เพื่อจะได้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องตามคำบัญชาของเรา ในเมื่อพวกเขามีความอดทน และพวกเขาเชื่อมั่นต่อสัญญาณทั้งหลายของเรา”

(อิส-สัจญะฮฺ : 24)

2.6.5 การได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺของอูษมาน

หลังจากที่อุมร์ อิบน์ อัล-กhattab ถูกลอบทำร้ายในมัสญิด ท่านได้คัดเลือกบุคคล 6 คน เพื่อให้ปรึกษาหารือกันในการคัดเลือกเคาะลีฟะฮฺ ซึ่งได้แก่ 1) อะลี อิบน์ อบีฏอลิบ 2) ชุบัยร อิบน์ เอาวาม 3) अब್ದุรเราะหมาน อิบน์ เอาฟ 4) อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน 5) ฎ็อลหะฮฺ อิบน์ อุบัยดิลลาฮฺ และ 6) สะอ์ด อิบน์ อบีวคคอส โดยตั้งให้ अब್ದุรเราะหมาน อิบน์ เอาฟ ทำหน้าที่เป็นประธานในการคัดเลือกเคาะลีฟะฮฺ และอุมร์ได้กล่าวกับบุคคลทั้งหมดว่า “ฉันขอสิ่งเสียท่านทั้งหลายให้มีความยำเกรงต่ออัลลอฮฺในการตัดสิน และมีความยุติธรรมในการลงมติ ท่านทั้งหลายจงปรึกษาหารือกัน ถ้าหากว่าคะแนนเสียงในการลงมติ 2 เสียงเท่ากัน ท่านก็จงปรึกษาหารือกัน ถ้าหากว่ามีการลงมติ 4 เสียงต่อ 2 เสียงท่านทั้งหลายก็จงยึดเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน ถ้าหากว่ามีการลงมติ 3 เสียงเท่ากันท่านทั้งหลายก็จงยึดฝ่ายที่ अब್ದุรเราะหมาน อิบน์ เอาฟ ลงคะแนนให้ ท่านทั้งหลายจงรับฟังและจงเชื่อฟังเถิด” (มุบิร มุหะหมัด, 2551 : 76)

และเมื่ออุมร์ได้ถึงแก่กรรมลง ปล่อยให้ अब್ದุรเราะหมาน อิบน์ เอาฟ ทำหน้าที่เป็นเคาะลีฟะฮฺปกครองบรรดามุสลิมโดยที่อูษมานและสหายของท่านได้ทำหน้าที่เฝ้าอยู่ที่ประตูบ้านของ अब್ದุรเราะหมานจนกระทั่งการทำสัตยาบันแก่ท่านเคาะลีฟะฮฺคนใหม่ อิหม่ามอัล-สุยูฎิย ได้กล่าวไว้ในหนังสือของท่านชื่อ ตารีคุลคุละฟาฮฺ (تاريخ الخلفاء) เกี่ยวกับการให้สัตยาบันแก่อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน เป็นเคาะลีฟะฮฺ अब್ದุรเราะหมานได้กล่าวกับอูษมานขณะอยู่ตามลำพังว่า “ถ้าหากว่าฉันไม่ให้สัตยาบันแก่ท่านในการเป็นเคาะลีฟะฮฺ ท่านจะแนะนำให้ฉันเลือกผู้ใดเป็นเคาะลีฟะฮฺ?” อูษมานตอบว่า “เลือกท่านอะลี” अब್ದุรเราะหมานได้กล่าวกับอะลีตามลำพังว่า “ถ้าหากว่าฉันไม่ให้สัตยาบันแก่ท่านในการเป็นเคาะลีฟะฮฺ แล้วท่านจะคัดเลือกผู้ใดเป็นเคาะลีฟะฮฺ?” ท่านอะลิกกล่าวว่า “ฉันเลือกท่านอูษมาน” แล้วท่าน अब್ದุรเราะหมานได้เรียกชุบัยรเข้ามาแล้วกล่าวทำนองเดียวกัน คำตอบก็คือให้เลือกอูษมานหรืออะลี จากนั้น अब್ದุรเราะหมานก็เรียกสะอ์ด อิบน์ อบีวคคอส เข้าไปหา และกล่าวว่า “ผู้ใดที่ท่านจะแนะนำฉันให้กล่าวสัตยาบันในการเป็นเคาะลีฟะฮฺ ส่วนฉันและท่านนั้นไม่ต้องการเป็นเคาะลีฟะฮฺอย่างแน่นอน” สะอ์ดกล่าวว่า “เลือกท่านอูษมาน” แล้ว अब್ದุรเราะหมานได้หารือกับบรรดาผู้อาวุโสโดยทั่วไป ส่วนใหญ่แล้วก็มีความเห็นให้เลือกท่านอูษมานเป็นเคาะลีฟะฮฺ (al-Suyuthiy, 2003 : 124)

มีอีกสายรายงานหนึ่งเล่าว่า อับดุลเราะหมาน อิบน์ เอาฟ อะลี อิบน์ อบีฏอลิบ และ อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ได้อยู่กันตามลำพังอับดุลเราะหมาน กล่าวว่า “ผู้ใดที่จะเสียสละตำแหน่งนี้ถ้าหากว่าฉันได้แต่งตั้งเขาให้เป็นเคาะลีฟะฮ์ของอัลลอฮ์และอิสลามให้ผู้ที่เหมาะสมที่สุด พิจารณาตัวของเขาและให้การคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชาติ?” ทั้งท่านอุษมานและท่านอะลีนิ่งเงียบ ไม่ได้ตอบคำถามแต่อย่างใด อับดุลเราะหมานกล่าวว่า “ท่านทั้งหลายจะมอบให้ฉันพิจารณาในกิจการนี้หรือไม่? ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ ฉันจะไม่รวบรัดในการพิจารณาความประเสริฐของพวกท่าน” อับดุลเราะหมานได้จับมืออะลีแล้วกล่าวว่า “ท่านเป็นมุสลิมรุ่นแรก และเป็นเครือญาติของท่านนบีผู้มหัศจรรย์ ถ้าหากว่าฉันตั้งให้ท่านเป็นผู้ปกครอง ท่านจะต้องมีความยุติธรรม และถ้าหากว่าฉันให้ท่านเป็นผู้ปกครองท่านก็จะถูกรับฟังและปฏิบัติตามอย่างแน่นอน”

จากนั้นอับดุลเราะหมานได้ไปพบกับอุษมาน แล้วกล่าวในทำนองเดียวกันนี้ เมื่อได้สำรวจประชามติเรียบร้อยแล้วอับดุลเราะหมานก็กล่าวกับอุษมานว่า “ท่านจงยกมือของท่าน” แล้วท่านก็ให้สัตยาบันในการเป็นเคาะลีฟะฮ์ต่ออุษมาน อะลีก็ได้ให้สัตยาบันแก่อุษมานเป็นคนต่อมา แล้วประชาชนทั้งหลายก็ได้ให้สัตยาบันต่ออุษมานหลังจากที่คณะปรึกษาทั้งหมดได้ให้สัตยาบันต่ออุษมาน อับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูดได้กล่าวเมื่อได้ให้สัตยาบันต่ออุษมานว่า “เราได้แต่งตั้งให้ผู้ที่ดีที่สุดในที่คงเหลืออยู่เป็นผู้ปกครองของเรา โดยที่เรามิได้ขาดความพิณิจพิเคราะห์” เมื่อท่านอุษมาน رضي الله عنه ได้รับการให้สัตยาบันแล้ว ท่านจึงได้ออกไปปราศรัยกับประชาชน การให้สัตยาบันต่อท่านอุษมานมีขึ้นในวันจันทร์ที่ 29 ซุลฮิจญะฮ์ ปี ฮ.ศ.23 และท่านได้เข้าดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ในต้นเดือนมูฮัรรัม ปี ฮ.ศ.24 และในปีแรกที่ท่านเป็นเคาะลีฟะฮ์ก็ได้มอบให้อับดุลเราะหมาน อิบน์ เอาฟ ทำหน้าที่นำประชาชนเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์ (มุณีร มุหะหมัด, 2551 : 78-79)

2.6.6 การกล่าวคุฏบะฮ์ครั้งแรกหลังได้รับการแต่งตั้ง

หลังจากที่ประชาชนได้เข้ามาแสดงความจงรักภักดีต่อท่านอุษมาน رضي الله عنه เรียบร้อยแล้ว ท่านอุษมาน رضي الله عنه จึงได้ลุกขึ้นเพื่อกล่าวคำปราศรัย แต่อันเนื่องจากความตื่นเต็นต่อหน้าที่อันใหญ่หลวงนี้ ซึ่งเขาจะต้องรับผิดชอบในเวลาต่อจากนี้ ทำให้ร่างกายของท่านอุษมาน رضي الله عنه สั่นไหวเล็กน้อย และเขาได้กล่าวปราศรัยเพียงสั้นๆ ว่า “โอ้ท่านทั้งหลาย ขอได้โปรดทราบเถิดว่า มันไม่ใช่เป็นงานที่ง่ายดายนัก ในการที่จะดำเนินกิจการของประชาชาติของเราต่อไป ฉันยังมีโอกาสอีกมากที่จะพูดกับท่านถ้าหากฉันยังมีชีวิตอยู่อีกต่อไป ฉันก็จะได้มากกล่าวคำปราศรัยกับพวกท่านทั้งหลายอีก แต่พวกท่านก็คงจะทราบดีอยู่แล้วว่า ฉันไม่มีความชำนาญและความสามารถในการกล่าวคำปราศรัยแต่อย่างใดเลย” (Ibn Abdu Rabbih al-Andalusiy อ้างถึงใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 26)

ยังมีอีกบางสำนวนที่ท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้กล่าวแถลงนโยบายในการปกครองรัฐของท่านที่มีสติอันระบือ บางประโยคที่สำคัญท่านกล่าวว่า “พวกเราจงตั้งกฏ (สำรวม

ตน) ต่ออัลลอฮฺ พระองค์ได้ตรัสแก่พวกเราว่า การมีชีวิตบนโลกนี้เป็นการใช้ชีวิตอย่างลุ่มหลง ชอบแสวงหาความฟุ่มเฟือย และแข่งขันด้วยกันเองเพื่อสะสมทรัพย์สมบัติและบุตรธิดา” และในบางสำนวนท่านกล่าวว่า “รัฐที่ดีที่สุดในโลกนี้ คือรัฐ (ประเทศ) ที่มีประชาชนจงรักภักดีและยึดมั่นต่อคำสั่งของอัลลอฮฺ เพื่อที่พระองค์จะทรงประทานและมอบหมายให้ ฉันทขอมอบตนเองต่อพระองค์ฉันจะถูกนำกลับคืนสู่พระองค์” (ดลมนรร์จ บากา, 2550 : 55)

2.7 แนวทางในการบริหารรัฐ

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการรัฐของผู้นำแต่ละคนจะมีนโยบายที่แตกต่างกันไป เช่นเดียวกับการบริหารรัฐของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ท่านมีเทคนิคหรือนโยบายอะไรบ้าง ที่สามารถนำพารัฐก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ ท่ามกลางวิกฤติในหลายๆ ด้าน ซึ่งในงานชิ้นนี้จะนำเสนอเพียงบางส่วนของที่เป็นปัจจัยหนุนนำให้รัฐประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ดังตามดังต่อไปนี้

2.7.1 นโยบายรัฐในสมัยการปกครองของท่าน

เมื่อท่านอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺ ท่านอุมมานได้ประกาศนโยบายทางการเมือง หรือแนวทางในการบริหารรัฐว่าท่านจะยึดแนวทางของอัลลอฮฺ (กิตาบุลลอฮฺ) และแบบฉบับของเราะซูลุลลอฮฺ (สุนนะฮฺ) และแนวทางของเคาะลีฟะฮฺทั้งสองคนก่อนหน้า และท่านเองเดียวกันจะให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันแก่ประชาชน ตลอดจนมีความสุ่อม รอบคอบ มีเหตุผล ประนีประนอมในทุกเรื่องยกเว้นเรื่องการลงโทษแก่ผู้ที่ละเมิด ตักเตือนประชาชนให้พึงระวังการลุ่มหลงกิจการในโลกนี้ ระวังต่อความวุ่นวายที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องจากการแข่งขัน การอาฆาตเคียดแค้น และการอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าประชาชนชาติไปสู่ความแตกแยกและตกต่ำในที่สุด เสมือนว่าท่านอุมมาน رضي الله عنه กำลังมองเห็นความวุ่นวายที่จะเกิดขึ้นกับประชาชาตินี้ในอนาคตอันใกล้

ตอนหนึ่งจากคำแถลงนโยบายในการบริหารรัฐของอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ท่านกล่าวว่า “แท้จริงฉันถูกบังคับให้รับภารกิจนี้และฉันก็พร้อมจะน้อมรับ พึงรู้เถิดว่าฉันมาในฐานะผู้ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบี ไม่ได้มาในฐานะผู้ทำอุตริกรรม พึงรู้เถิดสำหรับพวกท่านที่เป็นหน้าที่ของฉันท้องปฏิบัติหลังจากกิตาบุลลอฮฺและสุนนะฮฺของเราะซูลุลลอฮฺ ﷺ สามประการ 1) ปฏิบัติตามผู้ที่มีมาก่อนหน้าฉันในสิ่งที่พวกท่านมีมติเห็นพ้องกันและพวกท่านได้ทำตาม 2) การได้ทำตามบรรดาคนดีในสิ่งที่คนจำนวนมากได้ปฏิบัติ 3) ปกป้องอันตรายที่จะเกิดกับพวกท่านนอกจากในสิ่งที่พวกท่านทำผิดจำเป็นแก่พวกท่านจะต้องได้รับการลงโทษ แท้จริงโลกคุณยาเชี่ยวชาญ และแน่นอนคนจำนวนมากได้

โน้มน้ำแข็งคล้อยตาม ดังนั้นอย่าได้ไว้วางใจ เพราะมันไม่น่าไว้วางใจ ฟังรู้เถิดว่าแท้จริงมันจะไม่ถูกทอดทิ้งนอกจากผู้ที่ทอดทิ้งมัน” (al-Tabariy, 1987 : 5/443)

2.7.2 ส่งสาส์นถึงผู้ปกครอง ผู้นำกองทัพ เจ้าหน้าที่การคลังผู้เก็บภาษีอากร และประชาชนทั่วไป

เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ยอมรับบรรดาเจ้าหน้าที่ พนักงานที่เคยปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่ยุคสมัยการปกครองของท่านอุมัร رضي الله عنه โดยที่ไม่ได้สั่งปลดคนหนึ่งคนใดเลยเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งเสียของท่านอุมัร رضي الله عنه และเมื่อพิจารณาถึงสาส์นที่ท่านอูษมาน رضي الله عنه ส่งไปยังผู้ปกครองตามแคว้นเมืองต่างๆ ผู้นำกองทัพ เจ้าหน้าที่การคลัง และประชาชนโดยทั่วไป จะพบได้ว่าล้วนตั้งอยู่บนแนวทางที่เน้นย้ำให้ตระหนักถึงผลประโยชน์สูงสุดอันที่จะเกิดกับประชาชนผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาทั้งสิ้น และนี่คือตัวอย่างสาส์นบางส่วนที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ส่งถึงกลุ่มบุคคลตามภาคส่วนต่างๆ

1. สาส์นถึงผู้ปกครองแคว้นเมืองต่างๆ

เป้าหมายกลุ่มแรกเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปหาได้แก่กลุ่มของบรรดาผู้ปกครองตามแคว้นเมืองต่างๆ เพราะบุคคลกลุ่มนี้เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้อยู่ภายใต้ปกครองดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขหรืออยู่อย่างทุกข์ทรมาน ส่วนหนึ่งจากสำนวนสาส์นที่เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ส่งไปให้ผู้ปกครอง “แท้จริงได้กำชับใช้ให้บรรดาผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้คอยปกป้องดูแลผลประโยชน์ ไม่ได้สั่งใช้ให้พวกเขาเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์ เพราะปฐมบทของประชาชาตินี้ถูกสรรสร้างมาเพื่อเป็นผู้คอยปกป้องรักษาไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ใกล้เข้ามาแล้วที่บรรดาผู้นำของพวกเขาจะกลายเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์โดยที่ไม่ได้ทำหน้าที่ปกป้องดูแล ดังนั้นหากพวกเขากลับไปเป็นสภาพดังกล่าวความละอาย ความรับผิดชอบ และการรักษาสัญญา ก็จะสูญหาย ฟังรู้เถิดแนวทางที่มีความยุติธรรมที่สุดให้พิจารณาถึงกิจการของบรรดาผู้ศรัทธา ชะกาดที่ถูกจัดเก็บมาจากพวกเขาก็จะถูกนำไปมอบให้กับกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิจะได้รับจากพวกเขา และจัดเก็บจากพวกเขาตามสัดส่วนที่จำเป็นต้องเอาจากพวกเขา หลังจากนั้นให้ดูแลชนต่างศาสนิกที่อยู่ภายใต้การปกครองของมุสลิม (ซิมมีย) จงให้พวกเขาตามสิทธิที่พึงจะได้รับ และให้พวกเขาจ่ายตามสัดส่วนที่ต้องจ่าย และจากนั้นจงดูแลศัตรูผู้เจรจาโดยขอให้พวกเขาต้องเป็นผู้รักษาสัญญา” (al-Tabariy, 1987 : 5/244)

เป็นที่น่าสังเกตว่าในสาส์นฉบับนี้ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้เน้นย้ำกับบรรดาผู้ปกครองตามแคว้นเมืองต่างๆ ให้ตระหนักต่อบทบาทหน้าที่ที่พึงมีต่อประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง และบอกถึงภาระหน้าที่สำคัญของพวกเขาไม่ใช่การเก็บรวบรวมทรัพย์สิน แต่ทว่า

ต้องเป็นแบบอย่างในการคอยปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน และเพราะเหตุดังกล่าวท่านจึงได้อธิบายแนวทางทางการเมืองเพื่อพวกเขาंनाไปเป็นนโยบายบริหารประชาชาติ กล่าวคือจัดเก็บจากประชาชนตามอัตราส่วนที่จำเป็นและมอบให้พวกเขาตามสิทธิที่พึงจะได้รับ หากผู้นำปฏิบัติตามแนวทางนี้ประโยชน์สูงสุดก็จะเกิดกับประชาชน แต่หากเขาเปลี่ยนไปเป็นผู้ที่แสวงหาผลประโยชน์ซึ่งไม่ใช่หน้าที่อันใดของเขาความละอายก็จะหมด ความรับผิดชอบและการรักษาพันธสัญญาที่จะสูญหายไปไม่ใช่ว่าที่อันใดของเขาความละอายก็จะหมด ความรับผิดชอบและการรักษาพันธสัญญาที่จะสูญหายไป (Muhammad Amhazun, 1994 : 1/393) สาส์นที่ท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ส่งถึงบรรดาผู้ปกครองเน้นย้ำเป็นกรณีพิเศษให้ตระหนักถึงคุณค่าของความยุติธรรมทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจโดยการให้มอบสิทธิแก่ผู้ที่ควรจะได้รับสิทธิอันนั้น ให้จัดเก็บตามสัดส่วนที่พวกเขาต้องจ่ายและให้เชิดชูผลประโยชน์ของประชาชนโดยไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์หรือผลกำไรจากการบริหารรัฐ

และท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه เตือนให้ระวังสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับผู้ปกครองจากบทบาทหน้าที่ในการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนกลายเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์แทน เพราะสาเหตุดังกล่าวจะมาทำลายจรรยาบรรณของผู้นำผู้ปกครอง เขาจะต้องเป็นแบบอย่างในด้านความละอาย สามัญสำนึกในความรับผิดชอบ และต้องรักษาสัญญา ด้วยกับคุณลักษณะเหล่านี้จะทำให้ผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองมีสายสัมพันธ์ที่สูงส่งและเข้มแข็ง และเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه ยังได้เน้นย้ำทุกภาคส่วนต้องเข้าใจถึงเป้าหมายให้ตรงกัน คือแสวงหาความพอพระทัยจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นผู้ปกครองจะต้องทุ่มเทพยายามเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายอันนี้ ผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐานคือความรับผิดชอบและรักษาสัญญา มันจะนำมาซึ่งการเชื่อฟังปฏิบัติตามของผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา ส่วนคุณลักษณะความละอายมันจะมาหักห้ามจากการกระทำสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง แล้วท่านยังเน้นย้ำเรื่องความยุติธรรมเพราะมันจะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสันติสุข

2. สาส์นถึงผู้นำกองทัพ

เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปยังผู้นำกองทัพตามแคว้นเมืองต่างๆ ส่วนหนึ่งท่านได้เขียนว่า “แท้จริงพวกท่านเป็นผู้พิทักษ์ปกป้องต่อบรรดามุสลิม โดยที่ท่านอุมร์ رضي الله عنه ได้วางแบบไว้สำหรับพวกท่านสิ่งนั้นไม่ใช่เรื่องที่ต้องปิดบังสำหรับเรา แต่ทว่ามันเป็นเรื่องสาธารณะ และเราไม่รู้ว่ามีเปลี่ยนแปลงอันใด จงพิจารณาเถิดพวกท่านจะทำอย่างไร เพราะแท้จริงฉันจะพิจารณาในสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงสั่งใช้ และบังคับให้ดำรงรักษามันไว้” (al-Tabariy, 1987 : 5/244)

เมื่อพิจารณาถึงสาระที่เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه ส่งถึงผู้นำกองทัพจะพบได้ว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากนโยบายของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยนอื่นๆ ที่มาก่อนหน้าท่าน กล่าวคือให้ดำรงรักษา

ไว้ซึ่งคำสอนแห่งอิสลามและปฏิบัติตามครรลองอันสูงส่งนี้ในทุกมิติของการดำเนินชีวิต โดยที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺได้วางนโยบายการบริหารทางการทหารเอาไว้และเมื่อมาถึงยุคการปกครองของท่านอูษมานก็มิได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการด้านทหารแต่ประการใด ดัชนีชี้วัดในเรื่องนี้จะพบว่าบรรดาเคาะลีฟะฮ์จะวางนโยบายโดยใช้หลักการปรึกษาหารือ (ชูรอ) กับบรรดาอัครสาวกผู้อาวุโสทั้งหลายก่อนที่จะดำเนินกิจการหนึ่งกิจการใด

3. สาส์นถึงเจ้าหน้าที่การคลังผู้เก็บภาษีอากร

เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปยังเจ้าหน้าที่การคลังหรือผู้ทำหน้าที่เก็บภาษีอากรจากประชาชนว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงสร้างสรรพสิ่งขึ้นมาด้วยสัจธรรมและพระองค์จะไม่ทรงตอบรับนอกจากเป็นความสัจธรรม พวกท่านจงเอาสิทธิ์และพวกท่านจงคืนสิทธิ์ จงเอาหน้าที่ความรับผิดชอบ (อะมานะฮ์) และดำรงรักษามันไว้ ท่านอย่าได้เป็นคนแรกที่ทำลายมัน เพราะว่าท่านจะต้องมีส่วนร่วมับพฤติกรรมที่มาหลังจากพวกท่าน จงรักษาสัญญาด้วยกับสัญญาอย่าอธรรมต่อเด็กกำพร้า และอย่าได้โกงต่อคู่สัญญาต่างศาสนา เพราะแท้จริงอัลลอฮ์จะเป็นคู่กรณีกับผู้ถือธรรม” (al-Tabariy, 1987 : 5/244)

สาส์นนี้ส่งถึงเจ้าหน้าที่ด้านการคลังซึ่งพวกเขาคอยเก็บภาษีอากรจากประชาชนเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์สาธารณะ โดยที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้อธิบายรายละเอียดกับพวกเขาว่าแท้จริงอัลลอฮ์จะไม่ทรงตอบรับนอกจากเป็นความสัจธรรมเท่านั้น ส่วนสัจธรรมจะต้องดำรงอยู่บนความรับผิดชอบและรักษาสัญญา ต่อมาได้แยกบุคคลผู้อ่อนแอสองประเภทจะต้องสนใจเป็นพิเศษ คือ เด็กกำพร้าและคู่สัญญาต่างศาสนา ให้พึงระวังการอธรรมต่อบุคคลสองกลุ่มนี้เพราะแท้จริงอัลลอฮ์กำชับให้ปกป้องต่อบุคคลสองกลุ่มนี้ (Sadiq 'Urjun, 1990 : 198) และได้เตือนสติพวกเขาหาว่าไปอธรรมต่อบุคคลกลุ่มนี้จะถูกทดสอบจากอัลลอฮ์ และในอีกมิติหนึ่งจะพบถึงความยิ่งใหญ่ของศาสนาอิสลามโดยได้เรียกร้องไปสู่การให้ความช่วยเหลือต่อบรรดาผู้ที่ถูกละเมิดหรืออธรรมมาแต่เดิมว่าพวกเขาจะเป็นคู่สัญญาผู้ปฏิบัติก็ตาม

4. สาส์นถึงประชาชนทั่วไป

เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปยังประชาชนโดยทั่วไปตามแคว้นเมืองต่างๆ ส่วนหนึ่งท่านกล่าวว่า “แท้จริงท่านทั้งหลายถูกสั่งให้ปฏิบัติตามท่านเราะฮ์ลุ ลอฮ์ ﷺ อย่าให้โลกดุนยาทำพวกท่านต้องหันเหจากภาระงานของพวกท่าน เพราะประชาชาตินี้จะก้าวสู่อุตรกรรมหลังจากมีครบ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) การมีความโปรดปรานอย่างเทียบพร้อม 2) ลูกของเชลยศึกได้เจริญเติบโตขึ้น 3) ชาวอาหรับและไม่ใช่ออาหรับอ่านอัลกุรอานได้ เพราะ

แท้จริงท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “การปฏิเสธตั้งอยู่บนความไม่เข้าใจ เมื่อการงานใดที่พวกเขาไม่เข้าใจ พวกเขาจะสวดโองการและทำอูตริกรรม” (al-Tabariy, 1987 : 5/245)

ในศาสนฉบับนี้เมื่อเราพิจารณาจะพบว่าท่านเคาะลีฟะฮุซฆะมานกระตุ้นให้ประชาชนโดยทั่วไปปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อย่างมั่นคงหนักแน่น ให้ละทิ้งการสวดโองการและทำอูตริกรรม และท่านยังย้ำเตือนประชาชนให้ระวังถึงอุดมการณ์ของพวกเขาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปหากได้รับสามประการอย่างอุดมสมบูรณ์กล่าวคือ

ประการที่ 1 การมีความโปรดปรานอย่างเพียบพร้อมจะส่งผลต่อสภาพจิตใจ จะนำไปสู่ความฟุ่มเฟือย และจะสกัดกั้นความทุ่มเทพยายามรวมถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จะเปลี่ยนสภาพไปสู่ความว่างเปล่าและเกียจคร้าน ในที่สุดทำให้เขากลายเป็นคนที่เฉื่อยชาขาดความมุ่งมั่นกระตือรือร้น

ประการที่ 2 การที่ลูกของเขลยศึกได้เจริญเติบโตขึ้น ดังที่เคยปรากฏขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์มันจะส่งผลกระทบต่อสังคมอิสลาม ไม่ว่าในด้านการเมือง ด้านสังคม และด้านศาสนา

ส่วนประการที่ 3 การที่ชนชาติอาหรับและไม่ใช่ชนชาติอาหรับอ่านอัลกุรอานได้ แท้จริงเคาะลีฟะฮุซฆะมานต้องการสื่อในเรื่องดังกล่าวว่าโดยธรรมชาติของชาวอาหรับเป็นคนหยาบและแข็งกระด้าง ดังนั้นทางนำจากอัลกุรอานจะไม่สามารถเข้าถึงหัวใจของพวกเขาได้ และทำนองเดียวกันท่านต้องการสื่อให้ชนชาติที่ไม่ใช่อาหรับว่าอันเนื่องจากจรรยาบรรณที่สืบทอดกันมา หลักการเชื่อมั่นที่มาดั้งเดิม และธรรมเนียมประเพณีอันเก่าแก่จะทำให้พวกเขาออกห่างจากทางนำของอัลกุรอาน (Sadiq 'Urjun, 1990 : 199)

2.7.3 ธรรมเนียมสูงสุดในการบริหารรัฐ

เคาะลีฟะฮุซฆะมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ได้ประกาศใช้ธรรมเนียมสูงสุดในการบริหารรัฐ ประกอบด้วยคัมภีร์แห่งอัลลอฮ์ แบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และแนวทางในการบริหารจัดการรัฐของท่านอับูบักรและอุมร์ ดังคำแถลงการณ์ของท่าน “...พึงรู้เถิดว่าฉันมาในฐานะผู้ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบี ไม่ได้มาในฐานะผู้ทำอูตริกรรม พึงรู้เถิดสำหรับพวกท่านที่เป็นหน้าที่ของฉันต้องปฏิบัติหลังจากกิตาบุลลอฮ์และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ สามประการ หนึ่ง..ปฏิบัติตามผู้ที่มาก่อนหน้าฉันในสิ่งที่พวกท่านมีมติเห็นพ้องกันและพวกท่านได้ทำตาม” (al-Tabariy, 1988 : 5/443)

แหล่งที่มาอันดับแรกที่ใช้ในการบริหารรัฐ คือ บทบัญญัติที่มีปรากฏในอัลกุรอาน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ بِالْحَقِّ لِنَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ ۗ

وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِبِينَ خَصِيمًا ۗ ﴾

(النساء : 105)

ความหมาย “แท้จริง เราได้ให้คัมภีร์ลงมาแก่เจ้าเป็นความจริง เพื่อเจ้าจะได้ตัดสินระหว่างผู้คนด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้เจ้ารู้เห็น และเจ้าจงอย่าเป็นผู้เถียงแก่ให้แก่ผู้บิตพลั่วทั้งหลาย”

(อัน-นินสาอ์ : 105)

ในคัมภีร์ของอัลลอฮ์จะครอบคลุมถึงบทบัญญัติต่างๆ ของศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่นเดียวกันจะรวมถึงพื้นฐานในการปรับปรุงวิถีชีวิตแขนงสาขาที่หลากหลาย ดังที่คัมภีร์อัลกุรอานได้อธิบายรายละเอียดให้แก่บรรดามุสลิมในทุกเรื่องราวที่เป็นพื้นฐานในการสถาปนารัฐ

แหล่งที่มาอันดับต่อมาที่ใช้ในการบริหารรัฐได้แก่ แบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อันบริสุทธิ (สุนนะฮ์) ซึ่งเป็นสิ่งที่จะมาอธิบายรายละเอียดปลีกย่อยของอัลกุรอาน และจะบอกถึงขั้นตอน วิธีการในการปฏิบัติตามบทบัญญัติต่างๆ ที่มีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน

แหล่งที่มาอันดับที่สามการปฏิบัติตามแนวทางการบริหารรัฐของท่านอุมัยรและท่านอุมัยรเคาะลีฟะฮ์ทั้งสองที่มาก่อนหน้า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่

((اَقْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ))

(رواه الترمذي: 3/200)

ความหมาย “จงปฏิบัติตามเขาทั้งสองคนที่จะมาหลังจากฉัน อุมัยรและอุมัยร”

(al-Tirmidhiy, n.d. : 3/200)

ดังนั้นรัฐภายใต้การปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه บริหารรัฐด้วยกับบทบัญญัติอิสลาม และบทบัญญัติที่มาจากอัลลอฮ์มีความสูงส่งเหนือธรรมนูญหรือกฎหมายอันใดที่มาจากตราร่างของมนุษย์อย่างไรข้อกังขา และเป็นที่ปรากฏอย่างชัดเจนแก่พวกเราว่าอาณาจักรอิสลามเป็นอาณาจักรที่ปกครองด้วยกับบทบัญญัติที่มาจากอัลลอฮ์ ยอมจำนนในทุกช่องทางต่อหลักการของบทบัญญัตินี้ ส่วนผู้ปกครองจะถูกผูกมัดด้วยกับบทบัญญัติโดยไม่มีข้อโต้แย้งว่าจะล่าหน้าหรือถอยหลัง (Arif Abu'id, 1996 : 227) อาณาจักรภายใต้การปกครองของเคาะลีฟะฮ์

อุษมาน เป็นสังคัมของบรรดาอัครสาวก โดยมีบทบัญญัติวางอยู่เหนือทุกสรรพสิ่ง ผู้ปกครองและผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองยอมจำนนต่อครรลองนี้อย่างศิโรราบ การเชื่อฟังปฏิบัติตามเคาะลีฟะฮ์เท่ากับเป็นการเชื่อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮ์ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ إِلَّا مَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ))

(رواه البخاري : 7145 و مسلم : 1840)

ความหมาย “ไม่มีการเชื่อฟังปฏิบัติตามในสิ่งที่ฝ่าฝืนต่ออัลลอฮ์
แท้จริงการเชื่อฟังปฏิบัติตามต้องเป็นในสิ่งที่ดีงาม”

(al-Bukhari, 1991 : 7145 , Muslim, 1972 : 1840)

ด้วยเหตุนี้อำนาจที่ปกครองด้วยระบอบเคาะลีฟะฮ์ย่อมมีคุณลักษณะพิเศษอย่างโดดเด่น และจะมีแตกต่างไปจากอำนาจที่ปกครองด้วยระบอบอื่นๆ หลายประการด้วยกัน ส่วนหนึ่งมีดังต่อไปนี้

- อำนาจที่ปกครองด้วยระบอบเคาะลีฟะฮ์โดยทั่วไปแล้ว จะวางอยู่บนความสมบูรณ์และครอบคลุมระหว่างกิจการของโลกนี้และเรื่องราวของศาสนา

- อำนาจที่ปกครองด้วยระบอบเคาะลีฟะฮ์จะยึดมั่นอย่างเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนแห่งบทบัญญัติ

- ระบอบเคาะลีฟะฮ์จะตั้งอยู่บนความเป็นเอกภาพของโลกอิสลาม (Abdurrazaq al-Sanhuriy, 2001 : 80)

2.7.4 สิทธิของประชาชนผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของเคาะลีฟะฮ์

ไม่มีข้อสงสัยประการใดถึงอำนาจหน้าที่ของเคาะลีฟะฮ์ ไม่ใช่เป็นอำนาจเบ็ดเสร็จแบบเผด็จการ แต่ทว่าจะต้องเป็นการบริหารอำนาจที่เชื่อมโยงกับเงื่อนไข 2 ประการ

1. จะต้องไม่ขัดแย้งกับตัวบทที่ชัดเจนที่มีปรากฏในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ และการขับเคลื่อนนโยบายมีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่แท้จริงของบทบัญญัติ

2. จะต้องไม่ขัดแย้งกับสิ่งที่เป็นมติเอกฉันท์ของประชาชาติอิสลาม หรือออกจากเป้าประสงค์ของประชาชาตินี้

และแก่นแท้ในเรื่องนี้ แท้จริงเคาะลีฟะฮ์คือผู้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชาติอำนาจในการปกครองของเคาะลีฟะฮ์มาจากประชาชนและจะกลับไปหาประชาชนในการขยายหรือกำหนดกรอบ ดังนั้นประชาชนสามารถที่จะขยายอำนาจนี้หรือจะทำให้แคบลง หรือจะวางกรอบได้ทุกโอกาสที่เขาเห็นว่ามันเป็นประโยชน์ หรือรับประกันถึงการดำรงอยู่ของคำดำรัสแห่งอัลลอฮ์และเพื่อประโยชน์ของประชาชาติ (Fathi Abdulkarim, 1984 : 268) โดยที่ท่านอุษมาน ﷺ ได้ตอกย้ำถึง

สิทธิของประชาชนในการตรวจสอบเคาะลีฟะฮ์ ดังความหมายจากคำพูดของท่านที่ว่า “หากพวกท่านพบว่าในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ใช้ให้พวกท่านนำโช้ตรวนมาผูกมัดเท้าของฉัน ดังนั้นจงนำโช้ตรวนมาผูกมัดเท้าของฉันเถิด” (Ahmad, 1995 : 524)

2.7.5 หลักการปรึกษาหารือ

หลักการบริหารรัฐที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอาณาจักรอิสลาม คือหลักการปรึกษาหารือระหว่างเคาะลีฟะฮ์ ผู้ปกครองตามแคว้นเมืองต่างๆ และรวมถึงบรรดามุสลิมผู้อยู่ภายใต้การปกครอง ดังที่มีโองการอัลกุรอานยืนยันถึงหลักการบริหารกิจการของรัฐว่าด้วยการปรึกษาหารือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องว่า

﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

(آل عمران : 159)

ความหมาย “เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์นั่นเอง เจ้า (มุฮัมมัด) จึงได้อ่อนโยนต่อบรรดาผู้ศรัทธา และถ้าหากเจ้าเป็นผู้มีพฤติกรรมหยาบช้าและมีจิตใจแข็งกระด้าง แน่نونพวกเขาจะแยกตัวออกไปจากรอบๆ เจ้ากันแล้ว ดังนั้นจงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด และจงขอร้องให้แก่พวกเขาด้วย และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้วก็จงมอบหมายต่ออัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่บรรดาผู้ที่มอบหมายทั้งหลาย”

(อาล อิมรอน : 159)

และอีกโองการพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾

(الشورى : 38)

ความหมาย “และบรรดาผู้ต่อบรรดาพระเจ้าของพวกเขา และดำรงการ
ละหมาด และในกิจการของพวกเขามีการปรึกษาหารือระหว่างกัน และ
เขาบริจาสิ่งที่เราได้ให้เป็นเครื่องปัจจัยยังชีพแก่พวกเขา”

(อิซ-ซุรอ : 38)

ปรากฏว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ยึดเอาการประชุมในการบริหารรัฐโดยใช้
หลักการปรึกษาหารือ ซึ่งประกอบไปด้วยบรรดาแกนนำอัครสาวกของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ส่วน
หนึ่งมาจากชาวมุฮาญิรีนและอีกส่วนเป็นชาวอันศอร

2.7.6 หลักความยุติธรรมและความเสมอภาค

ส่วนหนึ่งจากเป้าหมายของการปกครองในอิสลาม คือมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า
ที่จะให้เกิดภาวะเยียบเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ และภาวะเยียบที่สำคัญนี้ได้แก่ความยุติธรรมและความ
เสมอภาค ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปยังประชาชนทั่วทุกทิศ ให้กำชับใช้กันในเรื่อง
คุณธรรมความดีงามและห้ามปรามกันในเรื่องอธรรมชั่วช้า ผู้ศรัทธาจะไม่ทำลายเกียรติแห่งตนให้ต่ำ
ต้อย ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه บอกว่าท่านจะอยู่ร่วมกับคนที่อ่อนแอตราบใดที่เขาถูกคนแข็งแรง
อธรรม (al-Tabariy, 1987 : 4/414) ดังนั้นเราจะพบว่านโยบายทางการเมืองของท่านจะวางอยู่บน
ความยุติธรรมซึ่งที่ปรากฏโดดเด่นมาก เช่นกรณีที่ท่านเคยลงโทษวะลีด อิบน์ อุคบะฮ์ ผู้ปกครองเมือง
กูฟะฮ์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นพี่น้องร่วมมารดาหลังจากที่มีพยานยืนยันว่าเขาดื่มสุรา จากสาเหตุดังกล่าวท่านได้
มีคำสั่งปลดวะลีด ออกจากตำแหน่งผู้ปกครองกูฟะฮ์ และท่านอูษมาน رضي الله عنه เห็นด้วยกับการ
แต่งตั้งอุมูมุซา อัล-อัซอะรีย ขึ้นมาเป็นผู้ปกครองแทนวะลีด เพราะว่าประชาชนชาวเมืองกูฟะฮ์ไม่
ยอมรับในการที่จะแต่งตั้งสะอีด อิบน์ อัล-อาศ เข้ามาเป็นผู้ปกครองกูฟะฮ์แทนวะลีด อิบน์ อุคบะฮ์

และสายรายงานเล่าอีกว่า มีอยู่วันหนึ่งท่านอูษมาน رضي الله عنه โกรธคนรับใช้ แล้วท่านดึงหู
จนกระทั่งเขาได้รับบาดเจ็บ เมื่อตกเวลากลางคืนท่านรู้สึกกังวลจนไม่สามารถข่มตาหลับลงได้ ในที่สุด
ท่านได้เรียกคนรับใช้มาหาที่พักแล้วใช้ให้เขาดึงหูของท่านคืน คนรับใช้ปฏิเสธที่จะทำตามคำสั่ง ทว่า
ท่านอูษมาน رضي الله عنه ได้สั่งเขาอย่างจริงจังเป็นครั้งที่สอง ดังนั้นคนรับใช้จึงยอมทำตามคำสั่งของท่าน
(Hamd Muhammad al-Samad อ้างถึงใน Ali Muhammad al-Sallaby, 2003 : 93-94)

2.7.7 หลักความอิสระเสรีภาพ

แนวคิดเรื่องความอิสระเสรีภาพเป็นแนวคิดขั้นพื้นฐานของนโยบายการปกครองใน
สมัยเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสี่ท่าน และแนวคิดนี้ได้กำหนดหลักประกันและให้ความคุ้มครองถึงสิทธิ
เสรีภาพโดยทั่วไปของประชาชนทั้งหมด ซึ่งมันจะครอบคลุมถึงบทลงโทษตามบัญญัติอิสลามแต่ต้องไม่

ออกนอกกรอบตามที่ศาสนากำหนด และแน่นอนว่าการเรียกร้องของศาสนาอิสลามเป็นการเรียกร้องให้มนุษย์หลุดพ้นจากการตกเป็นทาส มนุษย์ทั้งหมดจะถูกเรียกร้องอย่างกว้างขวางซึ่งมีอยู่น้อยมากที่จะพบการเชิญชวนเรียกร้องแบบนี้ที่มีปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์ ในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งสี่จะพบถึงการมีอิสระเสรีภาพในทุกๆ มิติ ทำให้เป็นที่รับรู้กันมาจนถึงยุคสมัยของเราในปัจจุบัน (Hamd Muhammad al-Samad อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabi, 2003 : 94) อาทิเช่น ความอิสระในมิติของความเชื่อทางศาสนา (อะกีดะฮ์) อิสระในมิติการคมนาคมสื่อสาร มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการพิทักษ์รักษาในเรื่องที่פקอาศัย มีอิสระในการครอบครองกรรมสิทธิ์ และมีความอิสระในเรื่องทัศนคติที่หลากหลาย

2.8 การสิ้นชีวิตของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

เคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เสียชีวิต (ชะฮีด) โดยการถูกสังหารในขณะที่ท่านกำลังถือศีลอดและอ่านอัลกุรอานอยู่ในบ้าน ตอนเช้าวันศุกร์ที่ 12 เดือนซุลหิจญะฮ์ (12/12/ฮ.ศ. 35) ค.ศ.656 รวมอายุได้ 82 ปี ศพของท่านถูกฝังไว้ที่กุโบร์อัล-บะเกียะฮ์นครมะดีนะฮ์ ท่านอูษมาน رضي الله عنه ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ได้ปกครองอาณาจักรอิสลามรวมเป็นระยะเวลา 12 ปี การดำเนินชีวิตของท่านอูษมานเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างยิ่ง ซึ่งควรค่าที่เราจำเป็นจะต้องนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในแง่มุมด้านต่างๆ (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/198)

2.9 การขยายอาณาเขตแคว้นเมืองสำคัญต่างๆ ในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

ในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นช่วงระยะเวลาที่อิสลามได้ขยายไปอย่างกว้างขวางทั่วสารทิศ มีการพิชิตหัวเมืองต่างๆ อย่างมากมาย และเป็นยุคแรกที่มีการสถาปนากองทัพเรือขึ้น โดยผู้วิจัยเสนอเพียงบางส่วน แยกออกเป็นการเข้าพิชิตตามทิศต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.9.1 การขยายอาณาเขตแคว้นเมืองทางด้านทิศตะวันออก

1. การพิชิตอาเซอร์ไบจานและอาร์มีเนีย

ความจริงแล้ว การที่พวกโรมันบุกอเล็กซานเดรียก็เพราะพวกโรมันรู้ข่าวการเสียชีวิตของเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยฟ رضي الله عنه และเหตุการณ์เดียวกันนี้ก็นำไปสู่การก่อความวุ่นวายของผู้คนในฮามาดานและเรย์ ในดินแดนเปอร์เซียเช่นกันเมื่อรู้ว่าว่าเคาะลีฟะฮ์ฮุฎัยฟ رضي الله عنه เสียชีวิต ผู้คนที่นี่ก็ประกาศอิสรภาพจากการปกครองของมุสลิม ดังนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه จึงได้ส่งอุมูฮฺ อัล-อัชชะรีย , บะรอฮ์ อิบน์ อาซิบ และคุรียะฮะฮ์ อิบน์ กะอับ ไปแก้ไขสถานการณ์ซึ่งทั้ง

3 ท่านก็สามารถแก้ไขปัญหาให้จบลงด้วยดี ก่อนหน้านี้ท่านอุมร์ رضي الله عنه เคยส่งปลดสะอ์ด อิบน์ อุบัยคคอก رضي الله عنه และเรียกตัวเขากลับ แต่ท่านอุษมาน رضي الله عنه ได้ส่งเขากลับไปเป็นผู้ปกครองเมืองกุพะฮ์ใหม่อีกรอบ ซึ่งในตอนนั้นอับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด رضي الله عنه ทำหน้าที่ดูแลกองคลังสาธารณะ

สะอ์ด อิบน์ อุบัยคคอก رضي الله عنه ในขณะที่เป็นผู้ปกครองเมืองกุพะฮ์ได้ขอยืมเงินจำนวนหนึ่งจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด ผู้ดูแลกองคลัง แต่หลังจากนั้นอีกสองสามวันอับดุลลอฮ์ก็ได้เรียกเงินที่ขอยืมไปกลับคืนมาซึ่งสะอ์ดไม่สามารถจ่ายคืนได้ เรื่องนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายเกิดความตึงเครียด เมื่อท่านอุษมาน رضي الله عنه รับรู้ถึงเหตุการณ์นี้เข้า ก็ได้ส่งปลดสะอ์ดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองกุพะฮ์ในปี ฮ.ศ.25 และแต่งตั้งวะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ อิบน์ อุบัยคคอก ขึ้นไปดำรงตำแหน่งแทน ในขณะที่อุกบะฮ์ อิบน์ ฟุรกีอ์ด ซึ่งสะอ์ดได้แต่งตั้งไปดูแลอาเซอร์ไบจานก็ถูกปลดจากตำแหน่งพร้อมกับสะอ์ดด้วยเช่นกัน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ขึ้นชาวเมืองอาเซอร์ไบจานก็ลุกขึ้นเป็นกบฏวะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ จึงได้ส่งกำลังเข้าไปบุกอาเซอร์ไบจานโดยไม่รอช้าและสามารถปราบกบฏลงได้จนชาวเมืองต้องยอมจ่ายส่วยเพื่อแลกกับสันติภาพและความปลอดภัยวะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองเมืองญะซีเราะฮ์ในยุคสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมร์ رضي الله عنه และเป็นเจ้าของเมืองกุพะฮ์จึงรู้สึกไม่สบายใจที่สะอ์ดต้องถูกปลดโดยมีวะลีดเข้ามารับตำแหน่งแทน (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 404)

มูอาวีเยฮ์ผู้ปกครองเมืองตามัสกัศได้ส่งหะบิบ อิบน์ มัสละมะฮ์ ไปอาร์มีเนีย หะบิบได้พิชิตเมืองและป้อมปราการต่างๆ ไว้ได้หลายแห่งและบังคับให้พวกโรมันจ่ายส่วย ต่อมาเมื่อหะบิบรู้ข่าวว่าซีซาร์แห่งคอนสแตนติโนเปิลได้รวมทหารจำนวน 80,000 คน จากมาลิต ลิวาส และกุนิเยฮ์เพื่อที่จะบุกโจมตี เขาได้รายงานเรื่องนี้ให้มูอาวีเยฮ์รับทราบ จากนั้นมูอาวีเยฮ์รายงานเรื่องนี้ให้ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมานทราบอีกทีหนึ่ง ท่านอุษมานจึงได้เขียนจดหมายไปสั่งวะลีด อิบน์ อุกบะฮ์ ผู้ปกครองเมืองกุพะฮ์ให้ส่งกำลังเสริมจำนวน 10,000 คน ไปยังอาร์มีเนีย คำสั่งของเคาะลีฟะฮ์ได้รับการปฏิบัติทันทีโดยได้มีการส่งทหารจำนวน 8,000 คน ภายใต้การนำของสลมาน อิบน์ รอปีอะฮ์ ไปยังอาร์มีเนีย หะบิบ อิบน์ มัสละมะฮ์ และสลมาน อิบน์ รอปีอะฮ์ ได้ร่วมกันพิชิตอาร์มีเนียไปจนถึงภูเขาคอเคซัส ระหว่างที่หะบิบเดินทางกลับไปหามูอาวีเยฮ์ในตามัสกัศนั้น มูอาวีเยฮ์ได้บุกเข้าไปในดินแดนของพวกโรมันจนพวกโรมันต้องทิ้งเมืองอันฎอเกียฮ์ (อันต็อก) เอาไว้ข้างหลัง เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี ฮ.ศ.25 (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 405)

2. สะอ์ด อิบน์ อัล-อาศ เข้าพิชิตตาบาริสถาน

เมื่อสะอ์ด อิบน์ อัล-อาศ เข้าดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองเมืองกุพะฮ์แล้ว ในปี ฮ.ศ. 30 เขาต้องการที่จะเข้าพิชิตเมืองครุอซาน เขาได้จัดตั้งกองทัพขึ้นมาโดยมีบุคคลสำคัญ หลายคนเข้าร่วมด้วย ประกอบด้วย หุซัยฟะฮ์ อิบน์ อัล-ยะมาน , หะสัน และหุสัยน อิบน์ อะลีย , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อุมร์ , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัมร , อิบน์ อัล-อาศ , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัช-ซุบัยร

หลังจากนั้นสะอีด อิบน์ อัล-อาศ ก็นำกองทัพบุกเข้าตาบาริสถานและญรรณานซึ่งเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเล และสามารถพิชิตเมืองทั้งสองนี้เอาไว้ได้ (al-Tabariy, 1987 : 5/270)

2.9.2 การขยายอาณาเขตทางด้านแคว้นเมืองขาม

1. การพิชิตของหะบิบ อิบน์ มัสละมะฮฺ อัล-ฟิฮรีย

หะบิบ อิบน์ มัสละมะฮฺ อัล-ฟิฮรีย นับได้ว่าเป็นแม่ทัพที่มีความโดดเด่นอย่างมากคนหนึ่ง ซึ่งเขาได้สู้รบในอาร์มีเนียและไบแซนไทน์ เขาได้นำกองกำลังทหารเข้าเผชิญหน้ากับข้าศึก และสามารถเข้าพิชิตป้อมปราการและแคว้นเมืองต่างๆ อย่างมากมาย (Muhammad Ahmad Bashamil อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 202) และเช่นเดียวกันเขาได้เข้าทำศึกกับเมืองที่อยู่พรมแดนคาบสมุทรอิรักซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโรมัน โดยที่สามารถเข้าพิชิตป้อมปราการต่างๆ ได้มากมาย อาทิ ซัมซาฏ มัลฎิยะฮฺ และอื่นๆ ในปี ฮ.ศ.25 มุอาวียะฮฺได้เข้าทำศึกกับชาวโรมันจนไปถึงเมืองอัมมูรียะฮฺ และพบว่ามีย้อมปราการหลายแห่งที่ถูกทิ้งไว้ว่างเปล่า ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างอันฎุกิยะฮฺ และญรรุสสุ จากนั้นเขาได้จัดให้ชาวขามและอิรักเข้าไปอยู่ในที่นั่นแทน ในช่วงฤดูร้อนต่อมาแม่ทัพคือยส อิบน์ อัล-หิร อัล-อับสีย ได้ใช้เป็นฐานที่มั่นในการเข้าต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม และเมื่อเสร็จสิ้นภารกิจเขาได้ทำลายป้อมปราการบางแห่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองอันฎุกิยะฮฺเพื่อไม่ให้ชาวโรมันได้ใช้ประโยชน์มันอีก (Hamdi Shahin อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 202)

2. เป็นคนแรกที่อนุญาตให้จัดตั้งกองทัพเรือ

ในปลายยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมัร อิบน์ ค็อฎฎอบ رضي الله عنه ท่านมุอาวียะฮฺได้ขออนุญาตบุกเข้าไปยังไซปรัสจากฝั่งของซีเรีย อย่างไรก็ตามท่านอุมัรก็ลังเลในการให้อนุญาตและเรื่องก็ยังค้างอยู่โดยที่ยังไม่ได้มีการตัดสินใจจนกระทั่งท่านอุมัรเสียชีวิต ท่านอูษมาน رضي الله عنه จึงได้อนุญาตในการโจมตีทางเรือโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่บังคับใครให้เข้าร่วมในการรณรงค์ครั้งนี้ (al-Tabariy, 1987 : 5/258) ดังนั้นด้วยความพยายามและการชักชวนของมุอาวียะฮฺ และมีบุคคลกลุ่มหนึ่งก็เข้าร่วมกับเขาในการจะเข้าพิชิตไซปรัส ประกอบด้วย ออบูซุร อัล-ฆิฟารีย , ออบูตฺรดาอ์ , ซัดดาต อิบน์ เอาส , อุบาดะฮฺ อิบน์ อัศ-ศอมิต และอุมมุหิรอม บินต มิลทาน ภรรยาของเขา และเมื่อเดินทางไปถึงฝั่งอุมมุหิรอมได้ขึ้นหลังม้า แต่ด้วยความตื่นตกใจอะไรบางอย่าง ม้าตัวนั้นได้วิ่งเตลิดจนนางตกจากหลังม้าเสียชีวิต (al-Suyuthiy, 2003 : 125)

ทหารหน่วยนี้มีอับดุลลอฮฺ อิบน์ ก็อยส เป็นหัวหน้าและมุ่งหน้าไปยังเกาะไซปรัสโดยทางเรือ และเมื่อคอนสแตนตินหนีไปจากอเล็กซานเดรีย เขาได้ไปหลบอาศัยอยู่ที่ไซปรัส กองทัพเรือของมุสลิมหน่วยนี้จึงได้ไล่ตามเขาจากอียิปต์จนกระทั่งไปถึงไซปรัส ซึ่งมันเกิดขึ้นตามที่ท่านนบีมุฮัมมัด

ได้กล่าวไว้ล่วงหน้า คอนสแตนตินไม่อาจต้านทานการโจมตีของกองทัพมุสลิมได้ และต้องหนีไปยังคอนสแตนติโนเปิลด้วยความยากลำบากอย่างแสนสาหัสจนถึงตาย (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 409-410) มูอาวียะฮฺ อิบน์ อับดุลมุลิก เป็นผู้ปกครองแคว้นซามได้จัดตั้งกองทัพเรือกองแรกขึ้นในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ด้วยกับกองทัพเรือนี้ช่วยให้บรรดาทหารมุสลิมสามารถเข้าโจมตีเกาะไซปรัสและเกาะโรดส์ และด้วยกับกองทัพเรือนี้เช่นกันที่ทำให้มูอาวียะฮฺสามารถพิชิตอาร์มีเนียจนกระทั่งถึงเขตแดนของเอเชียย่อย นอกจากนี้บรรดากองทัพเรือของมุสลิมยังทำหน้าที่เพื่อปกป้องท่าเรือของตน ป้องกันจากการโจมตีของกองทัพเรือโรมันไบเซนไทน์ และยังช่วยเคลื่อนย้ายขนส่งกองกำลังทหารมุสลิมไปสู่รบในดินแดนไบเซนไทน์ บรรดาเรือรบของมุสลิมต่อจากไม้ซึ่งตัดมาจากป่าในประเทศเลบานอนและอียิปต์ พร้อมกับได้ใช้ให้ช่างในประเทศดังกล่าวเป็นผู้ต่อเรือ (สายสัมพันธ์, ม.ป.ป. : 61-62)

3. การพิชิตไซปรัส

อับดุลลอฮฺ อิบน์ นาฟิอ เป็นผู้ปกครองเมืองอียิปต์ในปี ฮ.ศ.27 ซึ่งเป็นปีที่อับดุลลอฮฺ อิบน์ สะอัด กลับจากอาฟริกาตอนเหนือมายังอียิปต์ ในตอนนั้นคอนสแตนตินได้เตรียมกองทัพขนาดใหญ่ขึ้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อทำสงคราม ในปี ฮ.ศ.28 เขาได้ส่งกองทัพเรือส่วนหนึ่งไปยังชายฝั่งอาฟริกาและบังคับให้คนพื้นเมืองจ่ายส่วยให้ซีซาร์ แต่ชาวอาฟริกันปฏิเสธเพราะซีซาร์ไม่ได้ให้ความช่วยเหลืออะไรเลยเมื่อครั้งที่ถูกมุสลิมโจมตี และในตอนนั้นพวกเขาก็ไม่ถือว่าซีซาร์เป็นผู้ปกครองของเขาอีกต่อไปแล้ว การปฏิเสธดังกล่าวนี้ได้ทำให้เกิดการต่อสู้กันขึ้นระหว่างชาวอาฟริกันและกองทัพโรมันซึ่งจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของชาวอาฟริกัน หลังจากนั้นพวกโรมันก็รุกคืบหน้ามายังอเล็กซานเดรีย โดยอับดุลลอฮฺ อิบน์ นาฟิอ เตรียมพร้อมรับการบุกของพวกโรมันอยู่แล้ว ขณะเดียวกันซีซาร์ก็นำกองทัพเรือจำนวน 600 ลำมาด้วยตัวเองเพื่อพิชิตอเล็กซานเดรีย สงครามเกิดขึ้นและจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของพวกโรมันที่หนีไปยังไซปรัสและใช้ที่นั่นเป็นกองบัญชาการทางทะเล (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 409) อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลจากแหล่งอื่นกล่าวว่าเพราะการที่เขาพ่ายแพ้ครั้งแล้วครั้งเล่าจึงมีใครบางคนฆ่าเขาในห้องอาบน้ำ ดังนั้นไซปรัสจึงตกเป็นของมุสลิมโดยง่ายตาย หลังจากนั้นมูอาวียะฮฺก็ตามมาพร้อมกับทหาร หลังจากเสร็จภารกิจในไซปรัสแล้ว เขาก็แล่นเรือต่อไปยังเกาะโรดส์ เมื่อไปถึงที่นั่นก็มีการต่อต้านอย่างดุเดือด แต่ในที่สุดพวกโรมันก็ยอมแพ้ บนเกาะแห่งนั้นมีรูปปั้นทองแดงคล้ายยักษ์ตัวหนึ่ง ขาข้างหนึ่งของรูปปั้นอยู่บนฝั่งของเกาะ แต่อีกข้างหนึ่งอยู่บนเกาะเล็กๆ นอกฝั่งช่องว่างระหว่างขาสองข้างของรูปปั้นตัวนั้นกว้างพอที่พอสามารถลอดได้ มูอาวียะฮฺได้ทำลายรูปปั้นนั้นออกเป็นชิ้นๆ และส่งมันไปกับทหารที่เดินทางกลับไปยังอเล็กซานเดรีย เมื่อไปถึงยิวคนหนึ่งก็ซื้อไปทั้งหมดการพิชิตเกาะไซปรัสและเกาะโรดส์เป็นการเปิดประตูสำหรับมุสลิมที่จะบุกต่อไปยังคอนสแตนติโนเปิลและประเทศอื่น เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในตอนช่วงท้ายของปี ฮ.ศ.28 หรือตอนต้นปี ฮ.ศ.29 (บรรจง บินกาชัน, 2552 : 410)

2.9.3 การขยายอาณาเขตทางด้านแคว้นเมืองอียิปต์

1. การพิชิตอเล็กซานเดรีย

นอกเหนือไปจากการพิชิตอเล็กซานเดรียในช่วงการเป็นเคาะลีฟะฮ์ปีแรกของอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه แล้วก็ไม่มีเหตุการณ์สำคัญอะไรเกิดขึ้น ในเวลานั้นเฮราคลิอุสก็ถอยออกจากเอเชียไมเนอร์และซีเรียไปอยู่ในคอนสแตนติโนเปิลแล้ว หลังจากนั้นบัยตุลมัคดิสก็ตกเป็นของมุสลิม ตอนนี้สิ่งที่เขากังวลก็คือความปลอดภัยของดินแดนส่วนที่เหลือมากกว่าที่จะหวังเอาดินแดนที่สูญญไปกลับคืนมา ในตอนแรกที่อัมรฺ อิบน์ อัลอาศ บุกเข้าไปยังอียิปต์นั้น มุเกากิสกษัตริย์แห่งอียิปต์ได้ยอมยกอียิปต์และอเล็กซานเดรียให้เขาหลังจากที่ได้สันติภาพคืนมาโดยแลกเปลี่ยนกับการจ่ายส่วย (ญิซยะฮฺ) อย่างไรก็ตามเฮราคลิอุสก็ยังถือว่าอียิปต์เป็นจังหวัดของเขาแลกมุเกากิสเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจของเขา แต่ด้วยความทรอมใจและหวาดหวั่นต่อข่าวร้ายแห่งความพ่ายแพ้ที่เข้ามารอบด้านในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ ในที่สุดเฮราคลิอุสก็สิ้นชีวิตกุดุสตุณดิน (คอนสแตนติน) ลูกชายของเขาจึงได้เข้ามาสืบอำนาจต่อ หลังจากนั้นเขาก็รีบระดมกองทัพใหญ่ขึ้นมาทันทีเพื่อจะยึดเอาอเล็กซานเดรียกลับคืนมา อย่างไรก็ตามมุเกากิสก็ขัดขวางพวกโรมันไว้มิให้เข้ามาในอเล็กซานเดรีย

เมื่อรู้ข่าวการรุกรานของพวกโรมัน กองทัพมุสลิมก็รีบเดินทางจากฟุสตาต (ไคโร) มาอย่างรวดเร็ว ดังนั้นพวกโรมันจึงได้หันความสนใจมาโจมตีกองทัพมุสลิม โดยเลิกสนใจที่จะยึดอเล็กซานเดรีย ทั้งสองกองทัพปะทะกันอย่างดุเดือดและผลของสงครามจบลงด้วยแม่ทัพของกองทัพโรมันถูกฆ่าตายและทหารโรมันอีกจำนวนมากก็พบชะตากรรมเดียวกัน ทหารที่เหลือก็หนีลงเรือเอาตัวรอด แต่กว่าจะไปถึงคอนสแตนติโนเปิลก็เหลือน้อยเต็มทีหลังจากพวกโรมันล่าถอยไปเพราะความพ่ายแพ้ อย่างหนักแล้วอัมรฺ อิบน์ อัลอาศ ก็สำรวจความสูญเสียของชาวเมืองอเล็กซานเดรียและชดใช้ความเสียหายให้เพราะเขาต้องรับผิดชอบในการคุ้มครองชาวซิมมียและชดใช้ความเสียหายให้ทั้งหมด หลังจากนั้นอัมรฺ อิบน์ อัลอาศ ก็สั่งทำลายค่ายคูประตुरบรอบเมืองอเล็กซานเดรียลงให้หมดโดยไม่รอช้าและเดินทางกลับไปยังค่ายทหารของเขาในฟุสตาต การทำเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันพวกโรมันอาจจะมาโจมตีอีกในอนาคตโดยพยายามทำให้อเล็กซานเดรียเป็นเมืองป้อมปราการ ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี ฮ.ศ.25 (บรรจง ปินกาชัน, 2552 : 403)

2. การพิชิตอาฟริกา

อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอ์ด رضي الله عنه ได้ขออนุญาตจากอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه การบุกเข้าไปในอาฟริกา ในเวลานั้นอาฟริกาถูกนับว่าเป็นประเทศหนึ่งซึ่งมีพื้นที่ตั้งแต่ตรีโปลีไปจนถึงแทนเจียร์ส ยิ่งไปกว่านั้นอาฟริกายังถูกถือว่าเป็นกลุ่มประเทศที่ประกอบกันขึ้นเป็นตอนเหนือของทวีปอาฟริกา ประกอบด้วยตรีโปลี อัลเจียร์ส ตูนิส และโมร็อกโค แล้วเคาะลีฟะฮ์อูษมานได้อนุญาตให้ตามที่เขาต้องการ ดังนั้นเขาจึงนำทหารจำนวน 10,000 คน มุ่งสู่จุดหมาย ในตอนแรกเขาได้ทำให้พวกหัวหน้า

เผ่าบรูเกาส์ยอมจ่ายส่วย (ญิซยะฮ) หลังจากนั้นกองทัพของเขาได้บุกคืบหน้าไปยังตรีโปลีและยึดดินแดนต่างๆ ตามทางที่กองทัพผ่านไป เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้วท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมานก็ส่งกำลังทหารจากมะดีนะฮ์ไปเสริมเพื่อช่วยกองทัพของอับดุลลอฮ์ กองกำลังเสริมนี้มีบุคคลสำคัญๆ หลายคนรวมอยู่ด้วย มีอับดุลลอฮ์ อิบน์ อุมร์ , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส , อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยร , อัมรฺ อิบน์ อัล-อาศ , หุสัยนฺ อิบน์ อะลี และอิบน์ ญะฟัร

เมื่อกองทัพไปถึงบรูเกาส์ผ่านทางอียิปต์อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด ได้ให้การต้อนรับกองทัพ หลังจากนั้นทั้งหมดก็มุ่งหน้าสู่ตรีโปลี พวกโรมันพยายามที่จะต่อต้านกองทัพมุสลิมแต่ไม่สามารถต่อต้านได้และต้องถอยร่นไป หลังจากยึดตรีโปลีได้แล้ว กองทหารมุสลิมก็รุกคืบหน้าต่อไป ในเวลานั้นเกรกอรีกษัตริย์แห่งอาฟริกาเป็นบิรวารของซีซาร์ เมื่อเขารู้ว่ากองทัพมุสลิมกำลังเดินทางมา เขาก็ระดมคนจำนวน 120,000 คน ออกมาต่อต้าน ในตอนแรกอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด ได้เชิญชวนเกรกอรีให้เข้ารับอิสลามก่อน เมื่อเกรกอรีปฏิเสธการเชิญชวน เขาก็ให้เกรกอรีจ่ายส่วย เมื่อเกรกอรีปฏิเสธอีก สงครามจึงเกิดขึ้นและกองกำลังเสริมของมุสลิมก็มาถึงพอดีพร้อมกับตักบีรเสียงก้องว่า “อัลลอฮุอักบัร” (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 214-217)

3. อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยรกับการเข้าพิชิตอาฟริกา

เนื่องจากระยะทางระหว่างมะดีนะฮ์กับสนามรบห่างไกลกันมาก การรับข่าวสารจึงไม่สามารถเป็นไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه จึงได้ส่งหน่วยทหารจากมะดีนะฮ์ซึ่งนำโดยอับดุลเราะหฺมาน อิบน์ ซุบัยรไปอีกหน่วยหนึ่ง เมื่อกษัตริย์เกรกอรีสอบถามถึงความหมายของถ้อยคำที่มุสลิมตักบีร (ร้องตะโกน) หมายถึงอะไร? เขาถูกบอกว่าหน่วยทหารใหม่ได้มาถึงและมาเข้าร่วมกับกองทัพมุสลิมแล้ว เกรกอรีจึงเกิดความกังวลใจมาก อย่างไรก็ตามการสู้รบก็ยังไม่อาจตัดสินได้ว่าใครเป็นฝ่ายชนะในวันนั้น และทั้งสองฝ่ายต่างก็ถอยร่นไปยังฐานที่มั่นของตน วันรุ่งขึ้นเมื่อมีการจัดแถวทหารเตรียมออกรบ ปรากฏว่าอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด ได้หายตัวไป และครั้งเมื่ออับดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยร สอบถามถึงการหายตัวไปของเขา เขาก็ได้รู้ว่าเกรกอรีได้ประกาศจะให้รางวัลนำจับจำนวน 100,000 ดีนาร์ พร้อมกับยกลูกสาวให้แต่งงานกับผู้ที่สามารถนำศีรษะของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด มาให้แก่เขา ด้วยเหตุผลนี้อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด จึงไม่ได้เข้าร่วมในกองทัพ เพราะกลัวว่าจะตกเป็นเป้า ดังนั้นอับดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยร จึงได้ไปหาเขาที่ค่ายพักและขอให้เขาออกประกาศว่าจะให้รางวัล 100,000 ดีนาร์ จากทรัพย์สินที่ยึดได้ในสมรภูมิพร้อมกับจะยกลูกสาวของเกรกอรีและดินแดนที่เขาปกครองอยู่ให้แก่คนที่สามารถเอาศีรษะของเกรกอรีมาได้ จากการประกาศให้รางวัลนำจับดังกล่าวของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด กษัตริย์เกรกอรีก็ชนหัวลุก (Abdulaziz Abdullah al-Humaidi, 1987 : 12/388)

ต่อมา अबดุลลอฮ์ อิบน์ สะอ์ด ก็ได้ปรากฏตัวในสนามรบ ทั้งสองกองทัพเข้าต่อสู้กัน อย่างดุเดือด แต่ก็ยังไม่มีใครที่ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาด เมื่อตกลางคืนฝ่ายมุสลิมก็เรียกประชุมเพื่อ ปรับยุทธวิธีใหม่ अबดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยรฺ เสนอว่าควรให้ทหารครึ่งหนึ่งเข้าสู่สนามรบและที่เหลือ อีกครึ่งหนึ่งให้อยู่ในฐานที่ปัก เมื่อทั้งสองกองทัพต่อสู้กันในตอนกลางวันจนเหนื่อยล้าและกลับมายัง ฐานที่ปักแล้ว ก็ให้กองทหารที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งซึ่งมีเรี่ยวแรงกว่าบุกเข้าโจมตีพวกโรมันที่กำลังล่าถอย และที่ประชุมมีมติยอมรับความเห็นดังกล่าว ยุทธวิธีดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในการทำสงครามวันที่สาม เมื่อกองทัพทั้งสองแยกจากกันในตอนเย็น अबดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยรฺ ก็นำทหารที่ปักผ่อนมาจนเต็มที แล้วออกโจมตีพวกโรมันจนล่าถอยและไม่อาจต้านทานได้ ดังนั้นทหารโรมันจึงได้รับบาดเจ็บล้มตาย และถูกจับเป็นจำนวนมาก ส่วนเกรกอรีถูก अबดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยรฺ ฆ่าตายในสนามรบ ส่วนลูกสาว ของกษัตริย์ถูกจับเป็นเชลยศึก ขณะที่ अबดุลลอฮ์ อิบน์ สะอ์ด ได้เข้าปิดล้อมเมืองและสามารถพิชิตได้ ในเวลาต่อมา พบว่ามีทรัพย์สินสมบัติจำนวนมากอย่างไม่เคยเห็นที่ไหนมาก่อน จากนั้นเขาได้แบ่ง ทรัพย์สินเชลยให้แก่พลทหารม้าจำนวน 3,000 ดินาร และพลทหารเดินเท้าจำนวน 1,000 ดินาร

วันรุ่งขึ้นกองทัพมุสลิมได้รุกคืบไปข้างหน้าจนถึงสะบิฏอละฮ์ซึ่งเป็นกองบัญชาการ ของอาฟริกาตอนเหนือและสามารถพิชิตได้ภายในเวลาไม่กี่วัน หลังจากนั้นกองทัพมุสลิมได้เดินทางไป ปิดล้อมค่ายอัล-อะญุมซึ่งเป็นค่ายทหารที่มีความเข้มแข็งไว้และสามารถยึดค่ายทหารนั้นไว้ได้ โดยที่ ผู้คนอยู่ในค่ายและบริเวณโดยรอบยอมจำนนช่วยให้แก่มุสลิม เมื่อเสร็จจากภารกิจนี้ अबดุลลอฮ์ อิบน์ อัซ-ซุบัยรฺ ก็เดินทางกลับไปยังนครมะดีนะฮ์พร้อมกับแจ้งข่าวดีแก่เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه ว่าสามารถพิชิตอาฟริกาได้เรียบร้อยแล้ว (Ibn al-Athir, 1996 : 3/45-46)

2.9.4 บทเรียนและประโยชน์ที่ได้รับจากการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน رضي الله عنه

จากการขยายดินแดนที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางโดยนับตั้งแต่ยุคของเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ อิบน์ ค็อฏฏอบ رضي الله عنه และภารกิจนี้ได้รับการสานต่อมาในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه ซึ่งศาสน์แห่งอิสลามได้ขจรไกลไปทั่วสารทิศ ส่งผลให้โลกอิสลามได้รับประโยชน์ อย่างมากมายและมีบทเรียนสำคัญ รวมถึงข้อสังเกตต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นสิ่งมาตอกย้ำหรือยืนยันคำสัญญาของอัลลอฮ์ที่มีต่อบรรดาผู้ศรัทธา

อิบนุ กะษีร رحمته الله ได้กล่าวถึงท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه ว่า “...โดย การอนุมัติของพระองค์อัลลอฮ์การพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ จำนวนมากเกิดขึ้นด้วยกับน้ำมือของท่าน เคาะลีฟะฮ์อุมัยมาน อาณาจักรอิสลามได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ศาสน์แห่งนบีมุฮัมมัด صلوات الله وسلاماته عليه

ครอบคลุมไปถึงทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ร่มธงอิสลามโบกสะบัดไปทั่วทุกแห่งหน และเป็นที่
ประจักษ์ชัดแก่มวลมนุษยชาติถึงความสัจจริงที่พระองค์อัลลอฮ์ดำรัสไว้ว่า

﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي
الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي
ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي
شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

(النور : 55)

ความหมาย “อัลลอฮ์ทรงสัญญากับบรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้าและ
บรรดาผู้กระทำความดีทั้งหลายว่า แน่نونพระองค์จะทรงให้พวกเขาเป็น
ตัวแทนสืบช่วงแผ่นดินเสมือนดังที่พระองค์ทรงให้บรรดาชนก่อนพวกเขา
เป็นตัวแทนสืบช่วงมาก่อนแล้ว และพระองค์จะทรงทำให้ศาสนาของพวกเขา
เขาซึ่งพระองค์ทรงโปรดปรานเป็นที่มั่นคงเป็นเกียรติแก่พวกเขา และ
แน่نونพระองค์จะทรงเปลี่ยนแปลงให้พวกเขาได้รับความปลอดภัย
หลังจากความกลัวของพวกเขาโดยที่พวกเขาจะต้องเคารพภักดีข้า ไม่ตั้ง
ภาคีอื่นใดต่อข้า และผู้ใดปฏิเสธศรัทธาหลังจากนั้น ชนเหล่านั้นพวกเขา
คือผู้ฝ่าฝืน”

(อัล-นุร : 55)

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾

(التوبة : 33)

ความหมาย “พระองค์นั้นคือผู้ที่ได้ส่งเราะสุลของพระองค์มาพร้อมด้วย
คำแนะนำ และศาสนาแห่งสัจธรรม เพื่อที่จะทรงให้ศาสนาแห่งสัจธรรม
นั้นเป็นที่ประจักษ์เหนือทุกศาสนา และแม้ว่าบรรดามุชริกจะชิงชังก็ตาม”

(อัล-เตาบะฮ์ : 33)

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((إِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ،
وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ))

(رواه البخاري : 6254)

ความหมาย “เมื่อคัยศ็อร (กษัตริย์โรมัน) ได้พินาศไป จะไม่มีคัยศ็อรแล้ว
หลังจากนั้น และเมื่อกิสรอ (กษัตริย์เปอร์เซีย) ได้พินาศ ก็จะไม่มีการกิสรอแล้ว
หลังจากนั้น ขอสาบานต่อผู้ที่ชีวิตของฉันอยู่ในอุ้งพระหัตถ์ของพระองค์
แน่นอนคลังสมบัติของทั้งสองคนจะถูกนำมาใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์”

(al-Bukhari, 1991 : 6254)

และดังที่กล่าวผ่านมาแล้วมาทั้งหมด เป็นการตอกย้ำว่าเหตุการณ์ต่างๆ ได้บรรลุและ
ได้เกิดขึ้นจริงในสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه (Ibn Kathir, 1988 :
7/216)

2. พัฒนาการด้านการทำสงครามและด้านการเมือง

สงครามต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมวลมนุษยชาติ ส่วนมากแล้วเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิง
ดินแดนให้ได้มาเพื่อครอบครอง หรือไม่ก็เกิดจากการละเมิดอธิปไตยระหว่างประเทศหรือเผ่าพันธุ์ แต่
ทว่าการต่อสู้ที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านนบี ﷺ และสมัยของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมสาเหตุมาจาก
เรื่องของอุดมการณ์ บรรดามุสลิมต้องการให้หลักความเชื่อ (อะกีดะฮ) ของพวกเขาอยู่แนวหน้าและได้
แผ่กระจายไปทั่วผืนปฐพี ดังนั้นจะต้องปะทะกับหลักการเชื่อมั่นที่มาสสร้างความเสียหายและผิดเพี้ยน
เช่น หลักความเชื่อของพวกที่ตั้งภาคี (มุชริก) และพวกบูชาไฟ (มะญูซีย) หากในกรณีเช่นนี้ไม่มีสิ่งใดที่
ถือว่าเป็นการพัฒนาการทางด้านสงครามเลย หากทว่าเราได้พบมิติใหม่สิ่งที่นักต่อสู้มุสลิมได้นำเสนอ
ต่อศัตรูคู่ศึกคือให้เลือกระหว่างเข้ารับอิสลามแล้วจะปลอดภัย หรือหากไม่รับอิสลามแล้วจะต้องจ่าย
ส่วย และสุดท้ายหากไม่ยอมรับข้อเสนอทั้งสองจะต้องเผชิญหน้ากัน และผลลัพธ์จากการพิชิตดินแดน
ต่างๆ ในครั้งนี้ทำให้เกิดการเมืองใหม่ที่กล้าเลิศสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในทุกภาคส่วน
ยกเว้นผู้ที่หัวใจของเขามีอคติต่อความยุติธรรมและความเสมอภาค ผู้ที่จิตใจของเขาต้องการให้เกิด
ความวุ่นวายและฝ่าฝืน และในบางครั้งพวกเขาเป็นผู้บังคับให้มุสลิมต้องเผชิญหน้าด้วยความแข็ง
กระด้างและปะทะกับพวกเขาอย่างรุนแรง (Abdulhamid Bukhit, 1965 : 216)

3. ระบบทหารเกณฑ์เริ่มขึ้นในสมัยอุมร์ رضي الله عنه และยังคงมีต่อในสมัยของอุมมาน อิบน์
อัฟฟาน رضي الله عنه

ในสมรภูมিরบอัล-กอดีียะฮฺ เป็นสาเหตุให้ท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه มีมติเริ่มใช้ระบบคัดเลือกทหารเกณฑ์ โดยท่านได้ออกคำสั่งให้ผู้ปกครองทุกแคว้นเมืองรวบรวมคนมาทั้งหมดที่มีความเข้มแข็งว่องไว มีปณิธานไหวพริบ หรือมีม้า มีอาวุธ หากมาด้วยความสมัครใจเป็นเรื่องที่ดี แต่หากไม่มาเป็นการบังคับ ท่านทำเรื่องดังกล่าวด้วยความรีบเร่งและมุ่งมั่น ดังคำกล่าวที่โด่งดังของท่านที่ว่า “พวกท่านอย่าได้ปล่อยใครไว้แม้เพียงคนเดียว ยกเว้นจัดส่งมาให้ฉัน อย่างด่วนที่สุด” (Muhammad al-Khudari อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 229) โดยเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه วางแผนเตรียมทหารเกณฑ์เอาไว้สำหรับการออกต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮฺ ดังนั้นเมื่อมีการจัดระเบียบกรมกองและได้ให้เงินเดือนแก่มุสลิมและให้ค่าตอบแทนรายปี แนวคิดของท่านต้องการกระจายให้ครอบคลุมไปทั่วทุกคน ขณะที่ได้เริ่มต้นระเบียบกรมกองขึ้นในเวลาเดียวกันก็ได้เกิดระเบียบทหารขึ้นอย่างเป็นทางการ และได้กำหนดทหารได้รับค่าตอบแทนจากกองคลังมุสลิม (บัยตุลมาล) และในขณะที่ท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه อนุญาตให้ท่านมูอาวียะฮฺออกทำสงครามทางทะเลได้ ท่านได้ใช้ให้เขาคัดเลือกผู้คนบางส่วนออกสู้รบ ห้ามไม่ให้บังคับพวกเขา จนกระทั่งไม่มีคนหนึ่งคนใดที่ออกไปทำสงครามนอกจากจะต้องเป็นผู้ที่สมัครใจ ส่วนทหารบกยังคงเคลื่อนไหวเพื่อคอยเติมเต็มในการพิชิตอาณาจักรต่างๆ ยังเหมือนเดิมโดยได้รับเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นปกติ (Subhi al-Salih อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 229-230)

4. ท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه ได้ให้ความสำคัญต่อเรื่องเขตแดนของอาณาจักร

อิสลามเป็นพิเศษ

ผลสืบเนื่องจากการขยายอาณาจักรอิสลามที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่อง มีนโยบายในการสร้างป้อมปราการบริเวณแนวชายแดนเพื่อเป็นการปกป้องดินแดนของอาณาจักรอิสลามจากการเข้าจู่โจมของฝ่ายศัตรู ไม่ว่าจะด้วยการขับไล่ของทหารประจำการอยู่ที่ป้อม หรือมีการก่อสร้างสิ่งป้องกันในรูปแบบที่หลากหลาย ในสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه สำนวนฉบับแรกที่ได้เขียนไปถึงผู้นำทางทหาร ท่านได้กำชับในเรื่องบริเวณชายแดนเพื่อที่จะได้ปกป้องเขตแดนของอาณาจักรอิสลาม โดยที่ท่านกล่าวว่า “แท้จริงพวกท่านเป็นผู้คอยพิทักษ์พี่น้องมุสลิมและคอยป้องกัน โดยที่ท่านอุมัรได้วางแนวทางให้กับพวกท่านซึ่งพวกเรายังไม่ลืมน แต่ทว่าพวกเราต่างได้ยินกันทุกคน และฉันก็ไม่เคยรับรู้ว่ามีคนหนึ่งคนใดจากพวกท่านเปลี่ยนแปลง ถ้าเป็นเช่นนั้นมันคือเหตุผลที่ให้อัลลอฮฺได้เปลี่ยนแปลงแล้วให้ผู้เป็นศัตรูมาแทนที่ของพวกท่าน ดังนั้นพวกท่านจงพิจารณาดูว่าจะเป็นอย่างไหน ส่วนฉันเห็นว่าให้พิจารณาอีกทีและโปรดรักษามันไว้ (al-Tabariy, 1987 : 5/244) เพื่อให้เกิดความง่ายตายในการบริหารจัดการท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัร رضي الله عنه ได้รวมแคว้นซาม คาบสมุทรอาหรับ และจังหวัดต่างๆ ที่อยู่บริเวณชายแดนทั้งสองเมืองนี้เข้าด้วยกัน แล้วให้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของท่านมูอาวียะฮฺ อิบน์

อปีสุฟยาน เพียงผู้เดียว จากนั้นท่านได้บังคับให้เขาเข้าทำสงครามเมืองซัมซามด้วยกับตัวเอง หรือให้แต่งตั้งผู้นำที่มีความอาวุโสที่เขาพอใจซึ่งมาจากบรรดาผู้มีประสบการณ์ มีความกล้าหาญ ผู้มีความปรารถนาที่จะต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์และพร้อมจะต่อสู้กับชาวโรมัน (Sulaiman alkamal อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 230) เช่นเดียวกันท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปหามูอาวิยะฮ์ อิบน์ อปีสุฟยาน ให้แต่งตั้งทหารกลุ่มหนึ่งอยู่ประจำการเขตแดนอันญอกียะฮ์และให้จัดสรรที่ดินส่วนหนึ่งให้กับพวกเขา จากนั้นเขาก็ได้ปฏิบัติตามคำสั่งของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه (al-Baladhari, 1987 : 1/175) เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ให้ความสำคัญกับเรื่องชายแดนและได้แต่งตั้งคนให้ไปหาข่าวให้กับท่าน (Ibn kudamah อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 230) และในขณะที่มูอาวิยะฮ์ อิบน์ อปีสุฟยานได้เข้าพิชิตอัมมูรียะฮ์เขาพบว่ามิม้อมปราการตั้งอยู่ระหว่างเขตแดนอันญอกียะฮ์กับเขตแดนญารุสตุกทั้งร้างว่างเปล่าอยู่ซึ่งเป็นของนักรบชาวโรมัน เขาจึงจัดให้ทหารกลุ่มหนึ่งจากชาวซาม คาบสมุทรอาหรับ และค็อนสะรีน แล้วสั่งให้พวกเขาประจำการอยู่ที่นั่นเพื่อป้องกันการเข้าบุกโจมตีจากด้านหลัง ขณะที่เขาได้เคลื่อนทัพจากสงคราม และหลังจากเหตุการณ์นี้ยะซีด อิบน์ อัล-หรั อัล-อับซีฮ์ ยังได้ใช้ทำสงครามต่อไปอีกปีหรือสองปี (Sulaiman al-kamal อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 230) เคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ได้ส่งสาส์นไปยังอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะอัด อิบน์ อปี อัล-สรุหฺ สั่งให้เขารักษาเขตแดนอเล็กซานเดรียโดยการจัดให้ทหารอยู่ประจำการที่มิม้อมปราการและให้พวกเขาได้รับค่าตอบแทนและให้ติดตามตรวจสอบระหว่างทหารประจำการเพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อน ท่านได้กล่าวกับเขาว่า “แน่แท้ฉันรู้ถึงความตั้งใจของอุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฎอบ ที่ต้องการควบคุมพวกโรมันที่อเล็กซานเดรีย ชาวโรมันผิดสัญญาถึงสองครั้ง จากนั้นได้ให้ทหารประจำการอยู่ที่อเล็กซานเดรียพร้อมให้ค่าตอบแทนกับพวกเขาและให้ติดตามตรวจสอบพวกเขาทุกๆ 6 เดือน (Ibn Abdulkham, 1920 : 192)

5. แบ่งทรัพย์สินเชลยให้ระหว่างทหารชาวซามและชาวอิรัก

หะบิบ อิบน์ มัสละมะฮ์ สามารถเข้าพิชิตเมืองอาร์มีเนียของโรมันได้สำเร็จก่อนที่กองกำลังเสริมของอัล-วะลีด อิบน์ อุคบะฮ์ จากเมืองกุพะฮ์มาถึง ซึ่งในสมรภูมิกครั้งนี้ชาวซามได้รับทรัพย์สินเชลยเป็นจำนวนมาก ครั้นเมื่อกองกำลังเสริมจากเมืองกุพะฮ์มาถึง มีความคิดเห็นขัดแย้งกันในเรื่องการแบ่งทรัพย์สินที่ได้รับจากเชลย หะบิบ อิบน์ มัสละมะฮ์ ได้ส่งสาส์นไปหามูอาวิยะฮ์เพื่อปรึกษาเรื่องดังกล่าว แล้วมูอาวิยะฮ์ก็ส่งสาส์นต่อไปยังท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เพื่อบอกให้ท่านทราบในเรื่องนี้ ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ตัดสินให้ชาวซามแบ่งทรัพย์สินเชลยที่ได้รับในครั้งนี้ให้แก่ชาวอิรักด้วย และเมื่อสาส์นจากเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ถูกตอบกลับมา หะบิบ อิบน์ มัสละมะฮ์ ได้อ่านให้บรรดาทหารหาญชาวซามฟัง พวกเขาต่างพูดว่า “เราได้ยินแล้วและเรา

พร้อมปฏิบัติตามท่านอะมีรุลมุอมีนีน” จากนั้นพวกเขาก็ได้แบ่งทรัพย์สินที่เหลือที่ได้รับจากสงครามในครั้งนี้ให้แก่ทหารชาวอิรัก (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 232)

6. พยายามสร้างความเป็นเอกภาพในการเผชิญหน้ากับศัตรู

ในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه อับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร ได้แต่งตั้ง ก้อยส อิบน์ อัล-อัยซัม อัล-สุละมีย เป็นผู้ปกครองเมืองคูรอซาน ในขณะที่เขาได้ออกจากเมืองนี้ เขาได้รวบรวมคนจากหัวเมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก และมีกองกำลังทหารจำนวน 40,000 นาย ต่อมา ก้อยส อิบน์ อัล-อัยซัม ได้ขอคำปรึกษาจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ คอซิม เขากล่าวว่า “ท่านมีความเห็นอย่างไร?” ก้อยสตอบว่า “ฉันเห็นว่าท่านควรลงจากตำแหน่ง โดยตัวฉันนี่จะเป็นผู้ปกครองแทน และพร้อมกันฉันมีหนังสือแต่งตั้งจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร หากมีสงครามขึ้นที่คูรอซานตัวฉันจะเป็นผู้นำทัพ” – แล้วเขาเจตนาเอาหนังสือที่ได้รับการแต่งตั้งออกมาให้เห็น - เพราะก้อยสกลัวว่าเขาจะโกรธแล้วทิ้งเมืองแห่งนี้ไป สาเหตุที่ก้อยส อิบน์ อัล-อัยซัม ทำแบบนี้ขึ้นเนื่องจากต้องการจะสร้างความเป็นเอกภาพแทนที่จะทำให้เกิดความแตกแยก เพื่อว่าบรรดาทหารหาญจะไม่ประสบกับความพราชัยและความอ่อนแอ และในที่สุดฝ่ายมุสลิมก็ได้รับชัยชนะอย่างยิ่งใหญ่เหนือศัตรูคู่อริโดยการอนุมัติจากพระองค์อับดุลลอฮ์ (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 232-233)

7. การวางเงื่อนไขที่จำเป็นแก่เหล่าทหารในข้อตกลงสงบศึก

ในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه การพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ได้ขยายอาณาเขตไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล เป็นสิ่งที่มากระตุ้นให้ผู้นำต้องวางเงื่อนไขในสนธิสัญญาสงบศึกบางฉบับ โดยการให้ไปสุสัตว์ อาหาร และเครื่องดื่ม เพื่อจัดเตรียมสิ่งที่จำเป็นแก่เหล่าทหารไม่ว่าจะเป็นเสบียงสำหรับเดินทาง คลังอาหาร จนกระทั่งสามารถช่วยพวกเขาในการเข้าพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ดังนั้นจะไม่บังคับพวกเขาโดยไม่ต้องแบกอาหารจากกองคลังกลาง และจัดเตรียมเสบียงเอาไว้อย่างเพียงพอ เพื่อว่าในยามออกศึกจะมีความพร้อมเพรียงอย่างเต็มที่และสามารถต่อรองกับฝ่ายศัตรูอย่างเต็มกำลัง (al-ya‘qubiy, 1980 : 2/166-167)

8. การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากฝ่ายศัตรู

การขยายอาณาเขตโดยการเข้าพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง ท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ให้ความสำคัญในเรื่องการหาข่าวอย่างมาก ในบางครั้งท่านได้ติดตามหาข่าวด้วยตัวเอง (Ibn Sa‘ad, 1996 : 3/59) บรรดาผู้นำกองทัพก็ได้ดำเนินแนวทางเหมือนกับผู้นำที่มาก่อนหน้าพวกเขาโดยเฉพาะการเอาใจใส่ต่อเรื่องสายลับและติดตามความเคลื่อนไหวของฝ่ายศัตรู เช่นเดียวกันได้วางเงื่อนไข

ระหว่างพวกเขากับคู่เจรจาสงบศึก ขอร้องจากพวกเขาให้มีความจริงใจและแนะนำตักเตือนมุสลิมเรื่องการเดินทางของฝ่ายศัตรูที่มายังพวกเขา และขอความร่วมมือจากพวกเขาให้ช่วยสอดแนมและแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของศัตรูให้แก่ฝ่ายมุสลิม (Ali Muhammad al-Sallabiy, 2003 : 233)

9. อับดุลเราะหมาน อิบน์ เราะอะบิฮะฮ์ อัล-บาฮิลีย เป็นจอมทัพผู้พิชิตในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

อับดุลเราะหมานเป็นแม่ทัพที่ได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากเหนือ ซึ่งเขาเป็นคนที่ยึดมั่นในเรื่องหลักการเชื่อมั่น (อะกีดะฮ์) อย่างหนักแน่น เขาเป็นที่ไว้วางใจของเหล่าผู้นำและบรรดาผู้ตามอย่างที่สุด ประจวบเหมาะแก่เขาเป็นคนที่มีความกล้าหาญชาญชัยและมีความรู้ด้านกิจการศาสนา ด้วยเหตุนี้เขายังคงเป็นแม่ทัพและเป็นผู้ปกครองเมืองบาบูลอับบาบ และหลังจากการเสียชีวิตของสุรเราะฮ์ อิบน์ อัมรฺ เขาก็ยังคงอยู่ในตำแหน่งเดิม ตามความเป็นจริงแล้วเมื่อมีการเปลี่ยนตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ก็จะต้องเปลี่ยนตัวผู้ปกครอง และอยู่ในสภาพที่แม่ทัพเมืองกูฟะฮ์จะต้องขึ้นตรงกับอับดุลเราะหมาน ปรากฏว่าอับดุลเราะหมานเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ในการต่อสู้ เขาไม่คดโกงหรือบิดพลิ้วและไม่เป็นคนลอบกัดหรือเป็นนักฉวยโอกาส (Mahmud Shit Khitab, 1998 : 155) สืบเนื่องจากการที่ท่านมีชีวประวัติที่น่ายกย่องเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในเมืองบาบูลอับบาบและเมืองที่อยู่รอบข้าง มีบารมีอย่างกว้างขวางจึงทำให้เกิดความสันติภาพและความเป็นระบบกลับคืนมายังพื้นที่ตรงนี้ ในที่สุดบริเวณนี้กลายเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญสำหรับการเผยแผ่ศาสนาอิสลามและเป็นฐานที่มั่นในการเข้าพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ทางทิศเหนือ จนกระทั่งในบริเวณนี้อิสลามได้ยืนหยัดอย่างหนักแน่นมั่นคง สามารถก้าวผ่านการทดสอบที่หลากหลายรูปแบบ พบกับคลื่นลมอย่างรุนแรงนับตั้งแต่ร่วมๆ 14 ศตวรรษจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน (Mahmud Shit Khitab, 1998 : 156)

10. สัลมาน อิบน์ เราะอะบิฮะฮ์ อัล-บาฮิลีย เป็นจอมทัพผู้พิชิตในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

อัครสาวกผู้สูงส่งท่านนี้เดิมทีเป็นผู้พิพากษาประจำเมืองกูฟะฮ์โดยที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏอบ رضي الله عنه ได้แต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาเมืองกูฟะฮ์ก่อนจากท่านซุรัยหฺ ดังนั้นเมื่อสะอัด อิบน์ อิบิวัคคอค ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองเมืองกูฟะฮ์เป็นครั้งที่สอง ในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ท่านสัลมาน อิบน์ เราะอะบิฮะฮ์ ได้กลับมาเป็นผู้พิพากษาอีกครั้ง จากนั้นเขาได้เข้าร่วมสมรภูมิจัตุบ-กอดิสิยะฮ์และได้เป็นผู้พิพากษาที่นั่นอีกด้วย ในเวลาต่อมาเป็นผู้พิพากษาที่เมืองมะดาอิน ไม่ใช่ทุกคนจะเหมาะสมกับการก้าวสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏอบ رضي الله عنه เป็นเรื่องยาก หรือเป็นผู้พิพากษาที่เหมาะสมกับชาวเมืองกูฟะฮ์ ซึ่งในเวลานั้นมีแกนนำผู้มากไปด้วยบารมี อีกด้านหนึ่งก็มี

บรรดาเคาะหะอะฮฺวาโสจำนวนมากมาย และยิ่งไปกว่านั้นในอีกด้านเมืองกุพะฮฺอะฮฺปะฮฺนไปด้วยชนเผ่า และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่หลากหลาย ปัจจัยเหล่านี้เป็นหลักฐานที่เด่นชัดว่าสลมาน อิบนุเราะฮฺบียะฮฺ มีความเพียบพร้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะด้านวิชาการศาสนา การยืนหยัด ความยุติธรรม และความเคร่งครัด ขณะเดียวกันมีไหวพริบที่ชาญฉลาด มีบุคลิกภาพที่น่าเกรงขาม จนกระทั่งทำให้เขาเป็นคนที่น่าเชื่อถือในสายตาของผู้คนโดยทั่วไป เช่นเดียวกันเขาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดสรรทรัพย์สินที่ได้รับจากการเข้าพิชิตเมืองมะดาอินและในสมรภูมิบาบูลอับวาบ เขาเป็นคนมีคุณธรรม ประกอบพิธีหัจญ์ทุกปี บรรดาตาบิอินระดับอาวุโสบางส่วนได้รายงานหะดีษมาจากเขา และคุณสมบัติที่เพียบพร้อมอย่างเขาจะมีอยู่ในผู้คนไม่มากนัก อาทิ มีความใญ่บุญ ให้ความสำคัญกับการต้อนรับแขก มีความกระตือรือร้น ห่วงใยในเรื่องการทำความผิด มีความสัจจริง รักในความดีงาม รักในตัวผู้อื่นมากกว่ารักตนเอง ขณะเสียชีวิตไม่ได้ทิ้งมรดกอันใดเอาไว้เลยแม้เพียงเหรียญเดียว หลังจากที่ทุ่มเททั้งชีวิตให้การเสียสละในหนทางของอัลลอฮฺ เป็นผู้พิพากษาที่รักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม และเป็นผู้ปกครองผู้ทรงธรรม

เขามีความสามารถทางด้านการต่อสู้ที่โดดเด่นกว่าคนอื่นๆ เมื่อเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบนุอัฟฟาน رضي الله عنه ส่งสาส์นไปหาอัล-วะลีดี อิบนุ อุคบะฮฺ ผู้ปกครองเมืองกุพะฮฺ ทานสั่งให้เขาส่งความช่วยเหลือจากชาวกุพะฮฺไปให้ชาวซาม โดยให้เลือกผู้นำที่มีความพอใจจะช่วยเหลือ มีความกล้าหาญ และมีความเคร่งครัดในหลักการอิสลาม ในวินาทีที่อัล-วะลีดีต้องตัดสินใจเลือกใครสักคน เขาไม่มีความลังเลอันใดที่จะเลือกสลมาน อิบนุเราะฮฺบียะฮฺ ในการรับภารกิจอันจำเป็นและทำทายนี เขาเลือกสลมานทั้งๆ ที่มีแม่ทัพผู้มากด้วยประสบการณ์ในการเข้าพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะบรรดาแม่ทัพที่อยู่พร้อมกับเขาหรือแม่ทัพผู้ที่อยู่เมืองกุพะฮฺ เหตุผลเพราะว่าสลมานเป็นคนสัจจริง มีประวัติในการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างโดดเด่น มีความกล้าหาญชาญชัยบวกกับว่าเป็นคนที่มีความเคร่งครัดในหลักการ แน่แน่นอนว่าเขาเป็นนักรบชั้นแนวหน้าในเรื่องความกล้าหาญ กระตือรือร้นในเรื่องการให้ความช่วยเหลือ เชี่ยวชาญในยุทธวิธีวิธีการต่อสู้ เนื่องจากการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องบวกกับการสั่งสมประสบการณ์ในด้านนี้มาอย่างยาวนาน (al-Tabariy, 1987 : 5/309)

11. หะบียิบ อิบนุ มัสละมะฮฺ อัล-ฟิฮฺรีย จอมทัพผู้พิชิตในยุคสมัยของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบนุอัฟฟาน رضي الله عنه

หะบียิบ อิบนุ มัสละมะฮฺ ตั้งแต่อายุของเขายังน้อยเริ่มมีพัฒนาการจากงานด้านหนึ่งไปอีกด้านหนึ่ง บางครั้งเป็นแม่ทัพ ขณะที่บางครั้งเป็นกองกำลังเสริม ในทุกสมรภูมिरบที่เขาเข้าร่วมชัยชนะเป็นสิ่งที่เขาค้นชิน เขามาท่านเราะฮฺสูล رضي الله عنه ที่นครมะดีนะฮฺเพื่อเข้าร่วมสมรภูมिरบในขณะที่อายุยังน้อย เขาได้เข้าร่วมสมรภูมิตะบุกภายใต้การนำทัพของท่านเราะฮฺสูล رضي الله عنه ซึ่งในสมรภูมิดังกล่าวของเขายังเข้า 20 ปี และเมื่อท่านเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบนุ อัล-ค็อฏฏอบ رضي الله عنه เห็นเขาว่ามีสรีระร่างกาย

แข็งแกร่งกำยำ จึงทดสอบเพื่อจะรู้ว่าเขาเป็นคนประเภทไหน เสนอให้เขาเลือกระหว่างเป็นผู้ดูแลคลังสมบัติหรือดูแลคลังอาวุธ เขาเลือกที่จะดูแลคลังอาวุธแล้วขอห่างไกลจากการดูแลทรัพย์สมบัติ การเลือกให้คุณค่ากับอาวุธมากกว่าทรัพย์สินเป็นหนึ่งในคุณลักษณะอันโดดเด่นของแม่ทัพที่จะทำให้เขามีโอกาสไปนั่งในหัวใจของบรรดาทหารหาญ เขาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพกรุงคูสในสมรภูมิยุทธภูมิที่มีการต่อสู้อย่างหนักหน่วง ซึ่งอายุของเขาในขณะนั้นแค่ 24 ปี เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงว่าเขามีคุณสมบัติการเป็นผู้นำทัพตั้งแต่อายุน้อย

ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อัล-ค็อฏฏอบ رضي الله عنه ได้แต่งตั้งให้เขาดูแลเมืองที่ห่างไกลของคาบสมุทรอาหรับเป็นทั้งผู้บริหารและแม่ทัพ นับว่าไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยร رضي الله عنه ที่จะแต่งตั้งใครง่าย ๆ ในตำแหน่งที่สูงส่งเช่นนี้ เพราะว่าท่านอุมัยรเป็นคนที่มีวางใจและคุณสมบัติเฉพาะสำหรับผู้ที่จะมีขึ้นดำรงตำแหน่งแม่ทัพ ซึ่งน้อยคนนักที่จะมีคุณสมบัติอย่างเพียบพร้อม และสุดท้ายเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อัล-ค็อฏฏอบ رضي الله عنه ได้แต่งตั้งให้เขาเป็นผู้ปกครองอาร์มีเนีย และอาเซอร์ไบจาน เป็นแคว้นที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลการเป็นแม่ทัพในอาณาจักรนี้มีเป้าหมายที่สำคัญ ประจวบกับชาวแคว้นเมืองนี้มีความแข็งแกร่งต่าง ห่างไกลจากพื้นที่มุสลิมและความเจริญก้าวหน้า และในยุคสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยร อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เขาได้ฝึกฝนยุทธศาสตร์ด้านการทหารและด้านการบริหารจัดการ แน่นนอนเขาเป็นคนที่มีความกล้าหาญชาญชัย และเป็นนักรบระดับแนวหน้าอย่างไม่ต้องสงสัย ครั้นเมื่อเขาได้นำทัพเพื่อไปต่อสู้กับพวกอัล-มูรียานโดยที่เขาไม่กองกำลังเพียง 6,000 นาย ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามมีกำลังพลมากถึง 70,000 นาย หนะบีย อิบน์ มัสละมะฮฺ ได้กล่าวกับทหารของเขาว่า “หากพวกเขาอดทน พวกท่านก็อดทน ดังนั้นพวกท่านเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะได้รับการช่วยเหลือจากอัลลอฮ์มากกว่าพวกเขา และหากว่าพวกเขาอดทนในสภาพที่ท่านมีจำนวนน้อยกว่า แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์อยู่พร้อมกับบรรดาผู้ที่อดทนทั้งหลาย” แล้วต่อมาพวกเขาได้เผชิญหน้ากับข้าศึกในตอนกลางคืน เขากล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ได้โปรดให้คำคืนผ่านพวกเราไปอย่างล่าช้า อย่าให้ฝนได้ตกใส่พวกเรา จงปกป้องรักษาชีวิตของบรรดาสหายของฉัน และจงกำหนดให้พวกเขาได้เสียชีวิตในหนทางของอัลลอฮ์ (ชะฮีด)” ในที่สุดอัลลอฮ์ได้ประทานชัยชนะให้เขาสามารถเข้าพิชิตเมืองนี้ได้อย่างยิ่งใหญ่ (Ibn ‘Asakir อ้างใน Ali Muhammad al-Sallabiyy, 2003 : 238-239)

และเช่นเดียวกันเขาได้เข้าทำศึกกับเมืองที่อยู่พรมแดนคาบสมุทรอิรักซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโรมัน โดยที่สามารถเข้าพิชิตป้อมปราการต่างๆ ได้มากมาย อาทิ ซัมซาฎ มัลญิยะฮฺ และอื่นๆ ในปี ฮ.ศ.25 มุอาวิยะฮฺได้เข้าทำศึกกับชาวโรมันจนไปถึงเมืองอัมมูรียะฮฺ และพบว่ามีย้อมปราการหลายแห่งที่ถูกทิ้งไว้ว่างเปล่า ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างอันฎอกิยะฮฺและญุรสุส จากนั้นเขาได้จัดให้ชาวซามและอิรักเข้าไปอยู่ในที่นั่นแทน ในช่วงฤดูร้อนต่อมาแม่ทัพคืออัส อิบน์ อัล-หฺร อัล-อับสีย ได้ใช้เป็นฐานที่มั่นในการเข้าต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม และเมื่อเสร็จภารกิจเขาได้ทำลายป้อมปราการบางแห่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองอันฎอกิยะฮฺเพื่อไม่ให้ชาวโรมันได้ใช้ประโยชน์มันอีก (Hamdi Shahin อ้างใน Ali

Muhammad al-Sallabi, 2003 : 202) หนีบ อบน มัสละมะฮฺ เป็นจอมทัพที่มีความเฉลียวฉลาด คุณสมบัติแห่งการเป็นผู้นำทัพถูกรวบรวมไว้อย่างเพียบพร้อม มีพรสวรรค์ในด้านนี้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว มีพรแสวงโดยการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติม บวกกับการสั่งสมประสบการณ์มาอย่างเชี่ยวชาญ และมีความเชื่อมั่นต่อพระองค์อัลลอฮ์อย่างแน่วแน่มั่นคง จึงไม่เป็นที่กังขาแต่ประการใดว่าเขามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเป็นส่วนหนึ่งของการพิชิตแคว้นเมืองสำคัญต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮฺ อบน อีฟฟาน رضي الله عنه จนกระทั่งศาสน์แห่งอิสลามได้ขยายขจรไกลออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล และจอมทัพผู้ยิ่งใหญ่นี้ได้เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.40 ขณะที่เขามีอายุเพียง 54 ปี แม้ว่าเขาจะจากโลกนี้ไปในขณะที่อายุของเขายังน้อย แต่ปรากฏว่าเขาได้สร้างคุณูปการไว้อย่างยิ่งใหญ่มากมายที่ยากต่อการลืมเลือน และเป็นอีกหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์อิสลามที่ชนรุ่นหลังต้องศึกษาเรียนรู้และใช้ความพยายามในการที่จะสถาปนาบางส่วนของประวัติศาสตร์ให้เกิดขึ้นในยุคสมัยที่มุสลิมเรากำลังดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางวิกฤติในหลายๆ ด้าน

สรุปกล่าวได้ว่า ชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮฺ อบน อีฟฟาน رضي الله عنه อบน อบูลอาศ อบน อุมัยยะฮฺ อบน अबديشمس อบน अबديمنةฟ อบน กุศ็อย อบน กิลาบ ส่วนหนึ่งที่ท่านเสียสละในหนทางของอัลลอฮ์ได้แก่ ซ็อบอ์นัรุมะฮฺ ขยายมัสญิดนะบะวีย จัดเตรียมกองทัพยามยาก (สงครามตะบูก) และการรวบรวมอัลกุรอาน คุณลักษณะอันโดดเด่นของท่านประกอบด้วย มีความรู้และมีวุฒิภาวะในการชี้แนะ มีความสุขุมรอบคอบ มีความยืดหยุ่นและประนีประนอม มีความอ่อนโยน ให้อภัย มีความนอบน้อม มีความละเอียด มีจิตใจกุศล มีความกล้าหาญ มีความอดทน มีความยุติธรรม มีความเคร่งครัด มีความมักน้อย ในยุคการปกครองของท่านสามารถพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ ด้านทิศตะวันออกสามารถพิชิตอาเซอร์ไบจานและอาร์มีเนีย สะอีด อบน อัล-อาศ เข้าพิชิตดาบาริสถาน ด้านแคว้นเมืองซาม หนีบ อบน มัสละมะฮฺ อัล-ฟิฮรีเย เข้าพิชิตอาร์มีเนียและไบแซนไทน์ และสามารถพิชิตไซปรัสได้ ด้านแคว้นเมืองอียิปต์ พิชิตอเล็กซานเดีย และอาฟริกา และท่านเป็นคนแรกที่มีการจัดตั้งกองทัพเรือขึ้น เคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮฺ رضي الله عنه ได้ใช้แนวทางในการบริหารรัฐ โดยประกาศใช้ธรรมนูญ (الدستور) สูงสุดประกอบด้วยคัมภีร์อัลกุรอาน (الكتاب) แบบฉบับของเราะซูลุลลอฮ์ صلى الله عليه وسلم (السنة) และแนวทางในการบริหารจัดการรัฐของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์และอุมัร ท่านใช้หลักการปรึกษาหารือ (الشورى) หลักความยุติธรรม (العدل) และหลักความอิสระเสรีภาพ (الحرية)